

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pašijové hry v Hořicích na Šumavě.
Historický vývoj v letech 1816–1936

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.**

Autor práce: **Bc. Jan Palkovič**

Studijní obor: **Učitelství českého jazyka a dějepisu pro střední školy**

Ročník: **II.**

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice 3. 5. 2016

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za vstřícnost, pomoc a podnětné připomínky, které mi během mé práce poskytoval. Poděkování za odborné konzultace patří také paní PhDr. Jitce Rauchové, Ph.D., a panu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D.

Za ochotný přístup děkuji paní PhDr. Jolande Minářové, paní Mgr. Veronice Steinerové a paní Pavle Sršňové, pracovnícím Státního okresního archivu v Českém Krumlově, a všem pamětníkům, kteří mi poskytli rozhovor.

Jan Palkovič

Pašijové hry v Hořicích na Šumavě. Historický vývoj v letech 1816–1936

Předkládaná práce se věnuje historickému vývoji německých pašijových her v Hořicích na Šumavě (okres Český Krumlov) od jejich založení v roce 1816 po dočasný zánik v roce 1936. Svým pojetím navazuje na obhájenou bakalářskou práci s názvem *Mysterium Hoericense – Proměny místa paměti v 19. a 20. století*. Hlavní badatelská pozornost se vztahuje ke vzniku hořického mystéria o životě a smrti Ježíše Krista, průběhu jeho představení, významným aktérům a návštěvníkům her. Kromě dochovaných písemných pramenů německé provenience autor využíval regionální literaturu vydanou sudetskými Němci a metodu orální historie.

Passion plays in Hořice na Šumavě. Historical development 1816–1936

The submitted work deals with the historical development of German Passion plays in Hořice na Šumavě (district of Český Krumlov) since their origination in 1816, over their temporary decline in 1936. The concept of this work leans on the defended bachelor's thesis *Mysterium Hoericense – Transformation of the place of memory in the 19th and 20th century*. The main exploring attention is paid to the origin of Passion plays in Hořice about life and death of Jesus Christ, to the course of the plays, significant actors and visitors of the plays. Apart from the German written sources, the author also used local literature published by Sudeten Germans as well as oral history techniques.

OBSAH

I. Úvod	8
II. Gröllheslovy pašije	11
II. 1. Původ hořické pašijové hry.....	11
II. 2. Thomas Pöschl a Paul Gröllhesl.....	13
II. 3. Gröllheslova pašijová hra.....	18
III. Ammannovy pašije	23
III. 1. Johann Josef Ammann.....	23
III. 2. Taschkův Deutscher Böhmerwaldbund.....	25
III. 3. Nábor herců a zkoušky velkých pašijí.....	29
IV. Představení hořických pašijových her v letech 1893–1936	33
IV. 1. Scénář hořických pašijových her.....	33
IV. 2. Mysterium Hoericense.....	37
V. Každodennost hořických pašijových her	44
V. 1. První Kristus Johann Bartl.....	44
V. 2. Hořický Kristus Johann Cipin.....	48
V. 3. Kamenický mistr Johann Wiltschko.....	51
V. 4. Varhaník Franz Bartl.....	55
V. 5. Hostinský Franz Bayer.....	58
V. 6. Hostinská zařízení a služby v předválečných Hořicích na Šumavě.....	61
VI. Návštěvníci hořických pašijových her	67
VI. 1. Propagace a návštěvnost her v letech 1893–1936.....	67
VI. 2. Pohled do hlediště pašijového divadla.....	69
VI. 3. Významní hosté.....	71
VII. Hořické pašijové hry ve filmu a fotografii	75
VII. 1. Vznik prvního filmu na českém území.....	75
VII. 2. Další natáčení hořických pašijových her.....	79
VII. 3. Fotografování hořických pašijových her.....	82
VIII. Místa paměti spojená s konáním hořických pašijových her	86
VIII. 1. Zaniklé sakrální stavby v Hořicích na Šumavě.....	87
VIII. 1. a. Kaple Panny Marie Bolestné.....	87

VIII. 1. b. Drobné sakrální stavby.....	89
VIII. 2. Hořický hřbitov.....	91
VIII. 3. Pomníky a pamětní desky.....	92
IX. Závěr.....	94
Prameny a literatura.....	97
Seznam příloh.....	102
Přílohy.....	103
Seznam obrazových příloh.....	110
Obrazová příloha.....	111

I. Úvod

Diplomová práce *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě* navazuje na autorovu bakalářskou práci s názvem *Mysterium Hoericense – Proměny místa paměti v 19. a 20. století*.¹ Stěžejním tématem práce je historický vývoj německých pašijových her v Hořicích na Šumavě (okres Český Krumlov) od jejich založení v roce 1816 do roku 1936. V bakalářské práci se autor věnoval především událostem po roce 1938. Druhá světová válka a následný odsun Němců z československého pohraničí otiskly nesmazatelné stopy do česko-německých vztahů. Hlavní badatelská pozornost byla soustředěna k otázkám souvisejícím s pamětí místa, kulturním projevem jako nástrojem identity hořických Němců i Čechů a hmotnou kulturou místa. Diplomová práce je zaměřena na vývoj pašijových her po stránce divadelní, textové a společenské.

První kapitola práce s názvem *Gröllheslovy pašije* pojednává o založení hořických pašijových her roku 1816. V úvodu kapitoly se autor věnuje třem teoriím vzniku hořických pašijí – cisterciácké, jezuitské a folklorní. Následující podkapitola shrnuje životní osudy Thomase Pöschla a Paula Gröllhesla, duchovních otců hořického mysteria. Závěrečná podkapitola popisuje vznik Gröllheslovy pašijové hry a následně také průběh její inscenace. Druhá kapitola práce nese název *Ammannovy pašije* a soustředí se na události spojené s povýšením Gröllheslovy lidové hry na velkolepé divadelní představení. Jednotlivé podkapitoly přibližují osobnost autora textu Johanna Josefa Ammanna a činnost spolku Deutscher Böhmerwaldbund v čele s Josefem Taschkem. Kapitola *Představení hořických pašijových her v letech 1893–1936* popisuje celý průběh dopoledního a odpoledního představení hořických pašijí a také vývoj jejich vedení a hereckého obsazení hlavních rolí. Kapitola *Každodennost hořických pašijových her* pojednává o významných aktérech hořického mysteria – Johannu Bartlovi, Johannu Cipinovi, Johannu Wiltschkovi, Franzi Bartlovi a Franzi Bayerovi. Biogramy těchto osobností se dotýkají i takových témat, jako je například hudba pašijových her, herecká účast hořických dětí na pašijových hrách nebo hospodářská krize ve třicátých letech 20. století a její vliv na konání her. Důležitou část této kapitoly představují hostinská zařízení a jejich vybavení i služby, které poskytovaly

¹ Jan PALKOVIČ, *Mysterium Hoericense. Proměny místa paměti v 19. a 20. století*, in: Kateřina Čadková (ed.), *Historie 2013. Sborník prací z 19. celostátní studentské vědecké konference konané 3.–4. dubna 2014 v Pardubicích*, Pardubice 2014, s. 145–173.

návštěvníkům pašijových představení. Právě návštěvníkům a propagaci her je věnována následující kapitola, v níž nechybí výčet významných hostů z řad evropské aristokracie, vysoce postavených církevních hodnostářů a osobností veřejného života. Kapitola *Hořické pašije ve filmu a fotografii* zachycuje vznik prvního filmu ve střední Evropě v roce 1897 a následně filmování hořických pašijí v letech 1933 a 1947. Druhá část kapitoly představuje výčet fotografů, kteří hořické pašijové hry v letech 1887–1947 zachytili objektivem fotoaparátu. Závěrečná stať *Místa paměti spojená s konáním hořických pašijových her* předkládá přehled míst paměti odsunutých hořických Němců, jež byla z velké části v letech 1946–1989 zlikvidována českými dosídlenci.

V diplomové práci záměrně není věnována pozornost budově pašijového divadla, jejímu scénografickému vybavení a umělecko-historickému popisu. Této problematice se v současnosti ve své diplomové práci věnuje Ivo Janoušek, student Semináře dějin umění na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Jednotlivé kapitoly diplomové práce vznikly na základě výzkumu nevydaných písemných pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově. V archivním fondu *Archiv městečka Hořice na Šumavě (1549–1945)* se nachází především německé písemné prameny institucionální povahy týkající se vedení hořických pašijových her (*Knihy o obsazení rolí*, karton *Historie a propagace her*, karton *Pašijový dům a jeho vybavení* a další). Pamětní prameny ve fondu zastupuje například *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků* nebo *Knihy zasedání komitétu pašijových her s životopisy jejich příznivců*. Údaje o aktérech her, průběhu představení a významných událostech spojených s konáním her poskytl archivní fond *Farní úřad Hořice na Šumavě* s pamětní knihou *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, kterou v letech 1920–1945 vedl hořický farář P. Paulus Josef Heinrich.

Při práci na kapitole *Hořické pašije ve filmu a fotografii* autor využíval prameny fotografické a filmové. Největší sbírky historických fotografií hořických pašijových her jsou shromážděny v OberhausMuseu v Pasově, Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, Regionálním muzeu v Českém Krumlově a Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově. Filmové prameny o hořických pašijových hrách pocházejí především ze soukromých sbírek pamětníků. Jde především o dokumentární filmy Zdeňka Flídra a Karla Čtveráčka. Z literárních pramenů autor čerpal z autobiografií (Marie Skálová), krásné literatury (Ladislav Stehlík) a publicistiky (Norbert Frýd).

Během badatelské činnosti autor často používal historickou metodu orální historie. Vycházel z rozhovorů s pamětníky z řad hořických Němců (Erika Cipinová, Jindřich Essl, Elfriede Leitnerová, Horst Mugrauer, Adelheid Planková) a českých dosídlenců (Marie Bauerová, Josef Gondek, Bohuslav Novák, Josef Šuga). Jejich vzpomínky jsou ovlivněny časovým odstupem a prostředím, ve kterém vznikaly. Jsou proto v porovnání s jinými prameny velmi subjektivní.² Výpovědi dnes již nežijících pamětníků zachytil v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století hořický kronikář Václav Šimeček v práci *Hořické pašije a film*.³

Zatímco teoretické ukotvení bakalářské práce *Mysterium Hoericense – Proměny místa paměti v 19. a 20. století* vycházelo z úvah o prostředcích identity a nástrojích paměti Pierra Nory, Milana Hlavačky, Václava Bůžka a Petra Fidlera, diplomová práce *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě* se spíše opírá o metodu dějin každodennosti a mikrohistorii lidských osudů. Z obecné literatury autor vycházel z prací Tomáše Staňka a Petra Mikšíčka. Jako základní dílo k dějinám divadla sloužil třetí díl *Dějiny českého divadla* Františka Černého a kolektivu.

Z primární literatury autor převážně čerpal z německé regionální literatury. Jde v první řadě o publikaci Ericha Hanse, Antona Neubauera, Franze Bartla a Valentina Schmidta *Höriz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*,⁴ dále o knihu Johanna Mugrauera *Pfarrgemeinde Höriz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*⁵ a o dílo Franze Bayera *Höriz – der Passionsspielort im Herzen des Böhmerwald*.⁶ Při práci na kapitole *Gröllheslovy pašije* autor čerpal především ze studie Johanna Josefa Ammanna *Das Passionsspiel des Böhmerwaldes*.⁷ Ze sekundární literatury autorovi posloužily články otištěné v sudetoněmeckých časopisech *Hoam!*, *Mein Böhmerwald* či *Böhmerwäldler Jahrbuch* a seriál bývalého ředitele Regionálního muzea v Českém Krumlově Petra Jelínka s názvem *Pašijové hry v Hořicích – tradice, vývoj, zánik a obnova*.⁸

2 Miroslav VANĚK a kol., *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003, s. 78.

3 Václav ŠIMEČEK, *Hořické pašije a film*, Hořice na Šumavě 1987.

4 Erich HANS a kol., *Höriz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*, Waldkirchen 1970.

5 Johann MUGRAUER, *Pfarrgemeinde Höriz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*, Tauberbischofsheim 1990.

6 Franz BAYER, *Höriz – der Passionsspielort im Herzen des Böhmerwald*, Pucking 1997.

7 Johann Josef AMMANN, *Das Passionsspiel des Böhmerwaldes*, in: *Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 30, Praha 1892, s. 181–296.

8 Franz BARTL, *Hořice na Šumavě a jejich pašijové hry*, in: *Kohoutí kříž*, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org; Valentin SCHMIDT, *Höriz im Böhmerwald. Aus seiner Geschichte*, Mein Böhmerwald, 1955; Petr JELÍ-

II. Gröllheslovy pašije

II. 1. Původ hořické pašijové hry

Současní členové Společnosti pro zachování hořických pašijových her udržují místní divadelní tradici již od roku 1993. V posledních letech zaznamenala Společnost výrazný úbytek ochotnických herců. Někteří zemřeli, jiní svoji biblickou roli přenechali mladším nástupcům kvůli zdravotním problémům. Nových členů je však poskrovnu a doby, kdy na obsazení všech rolí postačili obyvatelé Hořic a nejbližšího okolí, jsou dávno pryč. Někteří ochotníci dokonce na zkoušky a představení dojíždějí až z Písku nebo Brna.⁹ Během rozhovoru s hrstkou služebně nejstarších členů Společnosti pocítíte obdivuhodně silné duchovní pouto, které tyto amatérské herce s místní divadelní tradicí spojuje.¹⁰ Mnozí z nich si dobře pamatují na nelehkou porevoluční obnovu hořických pašijí. Právě tato vzpomínka v nich možná vzbuzuje vnitřní touhu zachovat pašije pro další generace i v době, kdy jejich stěžejní téma není pro drtivou většinu společnosti atraktivní. Důležitý impuls představuje jistě také dlouhý příběh hořických pašijových her a skutečnost, že všichni hoříčtí ochotníci jsou jeho velice významnými aktéry.

Nebylo tomu jinak ani před druhou světovou válkou, tedy v době, kdy hořické pašije hráli jejich němečtí předchůdci. Již od roku 1893 se mezi návštěvníky a samotnými aktéry her začal rozšiřovat názor, že dějiny hořického mysteria sahají až do 13. století. Tato teze se s největší pravděpodobností poprvé objevila na některém z letáků, jež hořické pašijové hry propagovaly. I na letácích z pozdější doby doslova stojí, že hry do Hořic na Šumavě přinesli cisterciáckí mniši z kláštera ve Vyšším Brodě, kteří se zasloužili o osídlení a kultivaci jižních Čech.¹¹ Je sice pravda, že vyšebrodský klášter koupil v roce 1290 od Vítka z Krumlova panství Hořice a že členové cisterciáckého řádu spravovali hořickou faru, ale žádné prameny o pašijových hrách na Českokrumlovsku, které by mohly podílit cisterciáků na vzniku her potvrdit, se bohužel nedochovaly. Spojení cisterciáků s hořickými pašijemi vzniklo na konci 19. století na základě pouhé domněnky a mělo jasný cíl – povznést hořické pašije z pozice obyčejné

NEK, *Pašijové hry v Hořicích. Tradice, vývoj, zánik, obnova*, Českokrumlovsko 2, 1991, č. 12–32.

9 Z Písku pochází například současný představitel Krista Tomáš Franců; Zuzana KYSELOVÁ, *Hořické pašijové hry mají tradici již od 13. století*, Českobudějovický deník, 26. 7. 2015.

10 Z rozhovoru s Dagmar Blažencovou, Zuzanou Moravcovou, Věrou Kolouchovou, Martinou Lietavcovou a Miroslavem Kutlákem, Hořice na Šumavě 2. 9. 2015.

11 *Hořické pašijové hry na Šumavě v roce 1936* [propagační leták], archiv autora.

lidové hry k velkému divadelnímu představení s dlouholetou tradicí. Jde tedy o zcela nepodloženou myšlenku, kterou široká veřejnost postupem času začala vlivem tlaku dobových médií vnímat jako pravdivou. Hoříčtí hry ctili jako starobylé dědictví po svých předcích a podle toho k jejich provozování přistupovali. Dlouhá tradice pašijí představovala pevný závazek k budoucím představením. A není tomu jinak ani v současnosti. I na samotných internetových stránkách Společnosti pro zachování hoříckých pašijových her se jejich návštěvník dočte, že hry skutečně vznikly ve 13. století.¹² Pokud má ovšem tato nevinná mystifikace hoříckým pašijím přidat na divácké atraktivitě a udržet je ještě několik let při životě, budiž všem jejím šířitelům prominuto.

Podle jiné verze vznikly hořícké pašije v 16. století působením českokrumlovských jezuitů, kteří se během protireformace snažili prostřednictvím náboženských her znovu upevnit katolickou víru mezi místním obyvatelstvem. Duchovní péči v hoříckém kostele sice vykonávali vyšebrodští cisterciáci, na počátku 15. století však přešel hořícký farář i místní věřící k utrakvistické církvi.¹³ Od roku 1591 hráli žáci jezuitské latinské školy v budově původního českokrumlovského městského divadla v Horní ulici¹⁴ náboženské hry k posílení katolicismu.¹⁵ Podle soudobých zpráv bylo divadlo technicky i dekoračně velmi dobře vybaveno a sloužilo jezuitům také jako vizuální propagační prostředek.¹⁶ Jako zdatní učitelé jezuité dobře věděli, že děti jsou nejhrouběji zasaženy konkrétní divadelní inscenací, zvláště když se na ní mohou herecky podílet. Je tedy možné, že jezuité některou z těchto inscenací přinesli do Hořic. Úroveň hry později, ve víru náboženských nepokojů a během třicetileté války, klesala. Nakonec propadla až na úroveň obyčejného selského divadla. Pro potvrzení této hypotézy však opět chybí písemné prameny.¹⁷

12 Vyhledáno 15. 9. 2015 na [www.horickepasije.cz/historie.html].

13 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

14 Vilém z Rožmberka koupil v průběhu osmdesátých let 16. století v Horní ulici pro účely jezuitů několik gotických domů. Po jejich zbourání vznikla na jejich místě jezuitská kolej (č. p. 154) a jezuitská latinská škola (č. p. 153), kterou jezuité na počátku 17. století přestavěli na divadlo. Jezuitský řád byl sice roku 1773 zrušen, divadelní sál však po několika stavebních úpravách sloužil svému účelu až do roku 1971. Jednalo se o nejstarší kamennou divadelní budovu ve střední Evropě; Alfred JAVORIN, *Divadla a divadelní sály v českých krajích I. díl*, Praha 1949, s. 42; vyhledáno 15. 9. 2015 na [http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_hor153.xml].

15 Jezuité organizovali divadelní představení ve svých školách při různých náboženských slavnostech. Kromě Českého Krumlova může jako příklad posloužit i Praha, kde jezuité roku 1556 založili kolej a již o dva roky později zde hráli divadlo. Roku 1588 dokonce uspořádali hry náboženského charakteru při průvodu flagelantů, který procházel pražskými ulicemi; Vojtěch Kristián BLAHNÍK, *Světové dějiny divadla*, Praha 1929, s. 446–447.

16 A. JAVORIN, *Divadla*, s. 42.

17 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

S největší pravděpodobností mají hořické pašijové hry své kořeny v šumavských lidových zvycích. Hořice na Šumavě totiž v minulosti patřily k obcím, které se vyznačovaly velice čilou lidovou kulturou. Masopustní průvod procházel obcí o masopustním úterý a neobešel se bez masek charakteristických pro místní kraj. V průvodu tak bylo možné spatřit indiány na koních, Turky, Tyrolany, lovce, pastýře, holiče, vesnické křiklouny, sedláky s pluhem, dráteníky nebo také parní kočár.¹⁸ Následující den, o Popeleční středě, se na hořickém náměstí za účasti prelátů a biskupů pohřbíval slaměný panák. Stejně tak Hořicemi procházela skupina místních „masopustních chlapců“.¹⁹ I tehdy se stavěla májka, a to během noci před 1. květnem. Tato noc se v místním nářečí nazývala „foasten Rauhacht“ a patřily k ní různé další zvyky. Jeden podivuhodný zvyk se ještě v první polovině 19. století udržoval v kostele svatého Mikuláše v nedalekých Boleticích. Na den Nanebevstoupení Páně se symbolicky skrz otvor na stropu presbytáře vytahovala na provazu figurína. Stejným otvorem se o vánočních svátcích spouštěl dolů do úrovně lidské výšky vánoční strom ověšený sladkostmi a svatými obrázky. Děti potom měly za úkol z rozhoupaného stromu tyto věci sbírat.²⁰ O letničím pondělí procházela Hořicemi a blízkým okolím jízda králů. Průvod se scházel nejčastěji v Hůrce u Horní Plané. Vedl ho letniční král oblečený do pláště ze smrkové kůry a ověšený březovým chrastím. V průvodu kráčel také jezdec s medvědy a dvěma Židy ze Včelné a z Nové Vsi. V předvečer svatého Ondřeje (30. listopadu) bylo ve zvyku tzv. vypouštění vlků. Stejně tak mohli místní spatřit léto a zimu, jak se navzájem prou.²¹ O vánočních svátcích zpíval hořický varhaník, hned jak kněz po nešporech odešel od oltáře, jednu starou pastýřskou píseň, přičemž mezi jednotlivými slokami hrál mezihry na housle.²²

II. 2. Thomas Pöschl a Paul Gröllhesl

Právě v prostředí těchto lidových zvyků mohly hořické pašijové hry snadno najít svůj zárodek. Na počátku 19. století se zde opakovaně uvedlo několik amatérských inscenací

18 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 182.

19 V originále *Faschingsburßch-Gesselschaft*; tamtéž.

20 Tamtéž.

21 Tamtéž.

22 Příloha číslo 1.

jako například *Hra o narození Krista*,²³ *Jenovéfa* a *Josef Egyptský*, které představují nejstarší doklad o divadelní činnosti v Hořicích na Šumavě.²⁴ Všechny tři jmenované hry se dají označit za duchovní lidové hry. Spadají do stejného žánru jako hořická pašijová hra, která byla v Hořicích poprvé veřejně uvedena v roce 1816.

O rekonstrukci podoby Hořic na Šumavě na konci 18. a počátku 19. století se lze pokusit na základě údajů z pamětní knihy Farního úřadu Hořice na Šumavě.²⁵ Podle sčítání obyvatel roku 1841 žilo v Hořicích a přilehlých samotách 735 Němců hlásících se k římsko-katolické církvi.²⁶ Šlo převážně o zemědělce a chovatele dobytka. Kolem roku 1780 se v Hořicích začalo těžit zlato. Pro jeho těžbu byli najati horníci až z Kutné Hory. Brzy nato však ložiska zaplavila při velké bouři zemina a těžba se musela přerušit.²⁷ Ještě v první polovině 19. století místním lidem zajišťovala blahobyt tkalcovna, podnik však v padesátých letech 19. století ukončil svoji činnost. Když Schwarzenberkové začali v nedaleké Černé v Pošumaví těžit tuhu, staly se důležitým zdrojem příjmů nákladní povozy projíždějící Hořicemi směrem na Český Krumlov.²⁸ Tato éra však skončila v roce 1892 z důvodu výstavby železniční dráhy přes Šumavu.²⁹ Odklonem obchodu z městečka na železnici Hořičtí značně zchudli.³⁰

Místní obyvatelé byli také často sužováni velkými požáry a přírodními katastrofami. Dne 2. září 1791 vznikl v jednu hodinu odpoledne požár v domě s č. p. 10. Shořelo 63 domů včetně fary, školy a kostela. Požár roztavil pět kostelních zvonů a z vybavení kostela zničil tři stříbrné zlacené kalichy, čtyři kasule a kněžské oděvy. Během požáru zemřeli čtyři lidé. Dne 24. srpna 1834 vypukl mezi desátou a jedenáctou hodinou večerní požár v domě s č. p. 15. Vyhořelo opět celkem 63 domů včetně fary, školy a kostela. Dne 25. června 1844 postihly obec bouře, povodně a krupobití, katastrofa způsobila veliké škody na majetku, byla pobita pasoucí se stáda. Následovalo obrovské sucho, o kterém dlouho vyprávěli místní starci. Potoky vyschly a obilí

23 V originále *Christkindlspiel*; J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 181.

24 Tamtéž.

25 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

26 Tamtéž.

27 E. HANS a kol., *Höritz*, s. 16.

28 Jiří DVOŘÁK, *K historii schwarzenberských tuhových dolů v Černé v Pošumaví (Schwarzbach)*, České Budějovice 2006, s. 108.

29 Dne 3. 5. 1892 byla dokončena železniční trať z Českého Krumlova do Želnavy vedoucí přes Hořice; V. SCHMIDT, *Höritz*, s. 34.

30 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 181.

vyrostlo jen do výše kolen.³¹

Zánik hrozil také hořické kapli Panny Marie Bolestné, významnému poutnímu místu. Mariánská kaple pocházela z let 1781–1782, vysvěcení svatostánku se konalo roku 1783. Již po třech letech však musela být z příkazu císaře Josefa II. uzavřena. Kaple měla být buď zbourána a použita jako stavební materiál, nebo prodána k jiným účelům. Nakonec se však z demolice ustoupilo a kaple se poutníkům znovu zpřístupnila.³²

Z výše zmíněných událostí se dá obecně vyvodit, že na přelomu 18. a 19. století neprožívaly Hořice na Šumavě po hospodářské stránce své nejšťastnější období. A právě v této složité a pochmurné době zde spatřili světlo světa dva muži, kteří měli lví podíl na budoucí prosperitě svého rodného městečka, duchovní otcové hořických pašijových her Thomas Pöschl a Paul Gröllhesl. První zasvětil svůj život Bohu, druhý divadlu.

Thomas Pöschl se narodil 2. března 1769 v Hořicích na Šumavě v domě s č. p. 63. Latinsky psaný záznam v hořické matrice uvádí, že Thomasův otec Andreas Pöschl pracoval jako měšťanský tesař a spolu se svojí ženou Veronikou, rozenou Bauerovou, byli poddanými kláštera ve Vyšším Brodě.³³ Zbožná Veronika denně docházela na ranní mše do hořického kostela svaté Kateřiny. Právě ona měla na malého Thomase největší duchovní vliv. Thomas byl klidné a zasněné dítě a ve škole patřil mezi nejlepší žáky. Ve volném čase si nejraději hrál se svatými obrázky a sloužil jako ministrant při bohoslužbách. Roku 1781 odjel jeho starší bratr na studia do Lince a hned v dalším roce ho tam Thomas se svým otcem přijeli navštívit. Zde měl Thomas čest spatřit papeže Pia VI.,³⁴ který se právě vracel z vídeňské návštěvy u císaře Josefa II. Pohled na papeže zanechal ve třináctiletém chlapci hluboký dojem. Již tehdy byl Thomas přesvědčený o své životní dráze, rozhodl se stát knězem. Otec Andreas však onemocněl a roku 1785 ve svých 56 letech zemřel. Ovdovělá Veronika nemohla oba chlapce ve studiích finančně podporovat. Thomas si proto musel vydělávat žebráním, zpěvem a soukromým vyučováním. Poté studoval v Linci a ve Vídni teologii a roku 1796 byl v Buchenau

31 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

32 Tamtéž.

33 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1741–1797*, inv. č. 1752.

34 Pius VI. (1717–1799), vlastním jménem Jan Angelus Braschi, byl ve funkci papeže římsko-katolické církve v letech 1775–1799. Od 22. 3. do 22. 4. 1781 pobýval na návštěvě u císaře Josefa II. ve Vídni kvůli jednání o císařských církevních reformách; *Ottův Slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 19. díl, Praha 1902, s. 812.

u Lince vysvěcen na kněze. Během francouzské okupace působil jako duchovní a katecheta v Braunau am Inn, kde dostal roku 1806 za úkol provázet na popraviště protestanta Johanna Philippa Palma. Tento norimberský vydavatel byl postaven před soud za šíření protinapoleonských spisů pod názvem *Německo ve své nynější podobě*³⁵ a odsouzen k smrti. Pöschl vykonal svoji povinnost, jak nejlépe mohl. Seděl spolu s Palmem na popravčím voze a vyčkal u odsouzeného do poslední chvíle. Když Palma francouzští vojáci zastřelili, převzal Pöschl vydavatelovy pozůstatky a odevzdal je jeho ženě a dětem.

Tento otřesný zážitek byl příčinou úplné vnitřní proměny dosud chápavého duchovního pastýře a přivedl Pöschla ke kajícím kázáním a k založení sekty tzv. pöschliánů, která se vyznačovala krvavými rituály, ukrutnostmi a násilnými činy. Přívrženci hnutí odmítali práci, majetek a světské povinnosti, věřili v přítomnost Krista v srdci každého jedince. Pöschliánské řádění vyústilo ke stíhání těchto sektářů církevními i světskými úřady. Na Pöschla byla nakonec uvalena klatba a úřady ho prohlásily za duševně chorého. Zbytek života strávil v kněžském domě pro nezpůsobilé ve Vídni. Z rozkazu císaře Františka nebyl nikdy trestně stíhán. V ústavu se zabýval psaním projevů, modlením a ministrováním v místní kapli. Zemřel po nervovém zhroucení 15. listopadu 1837 ve věku 68 let. O dva dny později byl pochován na hřbitově ve vídeňské části Sankt Marx.³⁶ Jeho hrob však už na hřbitově nelze najít, stejně jako mramorovou pamětní desku s prostým nápisem *Geburtshaus des Thomas Pöschl*,³⁷ kterou nesl jeho rodný dům v Hořicích na Šumavě.³⁸

Své rodné městečko Thomas Pöschl pravidelně navštěvoval zejména kvůli matce. V Hořicích žila také Thomasova sestra Anna Pöschlová, provdaná za měšťanského tkalce Thomase Gröllhesla.³⁹ Dne 20. prosince 1785 se v Hořicích v domě s č. p. 62 narodil manželům Gröllheslovým syn Paul, na jehož výchově i vzdělání měl jeho strýc Thomas Pöschl významný podíl. Z jeho podnětu začal Paul studovat teologii na gymnáziu v Linci, kde žil šest let ve velmi nuzných poměrech. Jednoho dne se hladem trpící Paul rozhodl, že se vrátí pěšky do rodných Hořic, aby po otci převzal

35 V originále *Deutschland in seiner tiefen Erniedrigung*.

36 Johann DOLEŽAL, *Der „Religionsstifter“ Pöschl aus Höritz*, *Budweiser Zeitung*, 1937, č. 89, s. 2–4.

37 V překladu *Rodný dům Thomase Pöschla*.

38 František MAREŠ – Jan SEDLÁČEK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském. Svazek první – Okolí Krumlova*, Praha 1918, s. 76.

39 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, N 1741–1797, inv. č. 1752.

tkalcovské řemeslo. Thomas Pöschl se dlouho snažil svého synovce znovu přivést ke studiu, ale bez úspěchu. Gröllhesl pracoval přes léto jako zedník a v zimě jako tkadlec. V Hořicích se mu dařilo dobře, zvláště po sňatku s Katharinou Langovou,⁴⁰ kdy ho strýc Thomas začal častěji finančně podporovat. Když Pöschl v roce 1837 zemřel, zdědil po něm Gröllhesl 1700 zlatých, celou knihovnu a další předměty.⁴¹

V hořické matriční knize lze dohledat, že Katharina Paulovi porodila celkem šest dětí, z nichž se pouze tři dožily dospělosti. Nejstarší syn Alois Gröllhesl předčasně zemřel ve svých 20 letech. Druhý syn Josef Gröllhesl žil ještě v padesátých letech 19. století v Hořicích, kde se mu narodily dcery Theresia a Maria.⁴² Poté zřejmě se svojí rodinou Hořice opustil a natrvalo přesídlil do Spojených států.⁴³ Zato nejmladší syn Johann Gröllhesl strávil celý svůj život v rodných Hořicích. Podle údajů v matriční knize Paul Gröllhesl ovdověl a 31. ledna 1853 se oženil se svojí druhou chotí Barbarou.⁴⁴ Ve stejné době zanikla hořická tkalcovna a pro stárnoucího Gröllhesla nastaly zlé časy. V pozdních letech svého života se s oblibou procházel po Hořicích a ukazoval kolemjdoucím obrázky ve svém stereoskopu.⁴⁵ Zemřel v Hořicích 26. května 1864 v nedožitých 79 letech. Na zeď domu s č. p. 100, kde krátce pobýval Paulův syn Josef, byla po roce 1893 vsazena bílá mramorová deska s nápisem *Geburtshaus Paul Gröllhesel, Begründer des Passionsspieles in Höritz. Geboren am 20. Oktob. 1785. Gestorben am 26. Mai 1864. Gewidmet vom deutschen Böhmerwaldbunde.*⁴⁶

40 Svatba se konala 4. 8. 1808 v kostele sv. Kateřiny v Hořicích na Šumavě; Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, O 1798–1855, inv. č. 1760.

41 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 184.

42 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, N 1847–1884, inv. č. 1757.

43 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 184.

44 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, O 1798–1855, inv. č. 1760.

45 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 184.

46 V překladu *Rodný dům Paula Gröllhesela, zakladatele pašijových her v Hořicích na Šumavě. Narozen 20. října 1785. Zemřel 26. května 1864. Věnoval spolek Deutscher Böhmerwaldbund*. K této pamětní desce se vážou celkem tři nepřesnosti. V první řadě se podle záznamů v hořické matrice v domě s č. p. 100 Paul Gröllhesl nenarodil, jeho rodný dům, ve kterém Paul celý život prožil, stál o několik metrů vedle a nesl č. p. 62. V druhé řadě je zde zkomoleno jeho příjmení a uvedeno jako „Gröllhesel“, přitom v matrika uvádí vždy formu „Gröllhesl“. A v poslední řadě je na desce chybně uvedeno Paulovo datum narození, nenarodil se 20. 10., ale 20. 12. 1785; F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 76; Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, N 1741–1797, inv. č. 1752.

II. 3. Gröllheslova pašijová hra

O Paulu Gröllheslovi je také známo, že mu po vzoru jeho strýce nebyl cizí chiliasmus. Je proto velmi pravděpodobné, že Thomas Pöschl měl přímý vliv na sepsání hořické pašijové hry, jejímž autorem je Paul Gröllhesl. Zda se o lidové duchovní hry začal Gröllhesl zajímat během svých studií v Linci, nebo až na Šumavě, není jasné. Jak výběr látky, tak způsob dramatického ztvárnění jeho pašijové hry však prozrazují, že Gröllhesl nějakou podobnou hru četl nebo ji sám navštívil.⁴⁷ Hořickou pašijovou hru sepsal roku 1816 a nazval ji *Das Leiden und Sterben unseres Herrn Jesu Christi. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen mit dem Vorspiel Die Verkündigung der ersten Menschen in Paradiese*.⁴⁸ Sám Gröllhesl v textu zmínil, že tuto hru spíše opsal, než napsal. Odkazuje tak na základní pramen, ze kterého při psaní své truchlohry čerpal, rozšířenou knížku lidového čtení *Das große Leben und Leiden Christi*⁴⁹ kapucínského mnicha Martina z Kochemu.

Porovnání Gröllheslova textu s tímto pramenem zřetelně ukazuje, že Gröllhesl některé pasáže přímo opsal, jisté části jsou ale jeho autorským textem. Dokládá to i text na konci knihy, kde stojí, že hru zřídil v roce 1816 Paul Gröllhesl. Následují ještě jména čtrnácti ochotníků,⁵⁰ mezi nimiž Gröllhesl vystupoval jako hlavní osobnost a zřizovatel pašijí.⁵¹ Tato malá skupina amatérských herců pod Gröllheslovým vedením od roku 1816 hořickou pašijovou hru v nepravidelných intervalech uváděla. Provedení hry se omezovala pouze na Hořice na Šumavě a zpočátku unikala pozornosti většiny šumavského obyvatelstva. Ani obyvatelé Hořic neměli z větší části o pašijích žádnou povědomost.⁵² Až v druhé polovině 19. století se hořické pašije více proslavily a lidé na ně putovali celé hodiny. S jistotou lze také tvrdit, že se hořická verze hry postupně šířila dál na Šumavu. V průběhu let se konala představení této hry ve Volarech, Ktiši, Boleticích, Chvalšinech, Světlíku či v Bednářích, a to podle opisů a dramatického ztvárnění hořických pašijí. Hry měly různorodá provedení, ale nevykazovaly zásadní

47 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 185.

48 V překladu *Utrpení a smrt našeho Pána Ježíše Krista. Truchlohra o pěti obrazech a jedné předeře Hřích prvních lidí v ráji*.

49 V překladu *Velký život a utrpení Ježíše Krista*.

50 Mezi ochotníky patřili např. Johann Faschingbauer, Josef Thalhammer, Wenzel Ullmann, Joseph Hofbauer nebo Andreas Wöß; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

51 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 184.

52 Benedikt KASTNER, *Höritzer Passionsspiele*, *Budweiser Zeitung* 62, 1923, č. 2, s. 1–4, zde s. 1.

rozdíly oproti původní hořické verzi.⁵³

Ještě za Gröllheslova života se text jeho pašijové hry několikrát upravoval. Samotný autor vydal v roce 1840 druhou verzi svého díla, kterou roku 1847 opatřil poznámkami a škrty hořický farář P. Bruno Wenzl Wabra. Tento hořický rodák Gröllheslovu hru velmi dobře znal, protože v ní už jako mladý student účinkoval. Jeho úpravy spočívaly ve zmírnění některých drsnějších obrátů a výrazů.⁵⁴ I přes tato vylepšení hořická pašijová hra zůstala věrná svému žánru duchovní lidové hry a neprezentovala se jako velké divadelní představení. Zpočátku herci hráli bez jakýchkoliv kostýmů, pouze ve svátečních šatech. Jen některé postavy měly bílá roucha. Až od roku 1834 se začaly používat jednoduché kostýmy, a představení se tak stávala výpravnějšími.⁵⁵

Podle poznámek v Gröllheslově rukopisu byly hořické pašijové hry hrány v letech 1816, 1828, 1830, 1847, 1851, 1861, 1863, 1869, 1875, 1881, 1885 a 1887.⁵⁶ Hrál se zpravidla o nedělích, svátcích v postní době a v posledních dnech velikonočního týdne, a to dvakrát až třikrát za den. Představení se konala v sálech hořických hostinců *Zum schwarzen Adler* (č. p. 31) a *Zum Teufel* (č. p. 47), kde se obyčejně pořádaly taneční zábavy. Místo jeviště posloužila prkna položená na pivních sudech. Výměna scény probíhala prostřednictvím velmi jednoduchého jevištního vybavení. Okna v sále byla zatemněna a herci hráli pouze za slabého světla petrolejové lampy. Roku 1851 v hořických pašijích poprvé účinkovaly ženy, do té doby byly všechny ženské role obsazovány výhradně muži.⁵⁷ Roku 1861 poprvé během představení zazněla i hudba. Mezi jednotlivými výstupy herci za zataženou oponou dvojhlasně zpívali duchovní písně, které diváci dobře znali z poutních procesí.⁵⁸

Když Paul Gröllhesl roku 1864 zemřel, převzal vedení pašijového spolku jeho syn Josef. Zájem o hořické pašije vzrůstal, o čemž svědčil fakt, že se představení

53 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 185.

54 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

55 Hana KREJČOVÁ – Alice JEDLIČKOVÁ, *Pašijová hra z Hořic na Šumavě*, České Budějovice 1990, s. 1.

56 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 201.

57 Pro ženy představovalo ochotnické divadlo v polovině 19. století jednu z mála platforem veřejného působení. Podle společovacího zákona z roku 1867 se nesměly stát členkami politických organizací. Veřejné vystupování žen na jevišti se postupně stalo samozřejmostí. Přesto však v některých místech nebyly ženy až do konce 19. století přijímány za právoplatné členky spolků. Například v Jaroměři se ještě na počátku devadesátých let nepovažovalo za vhodné, aby provdaná žena hrála divadlo; František ČERNÝ a kol., *Dějiny českého divadla III. Činohra 1848–1918*, Praha 1977, s. 454.

58 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 203.

mnohokrát opakovala. Roku 1880 vznikl v Hořicích z iniciativy chvalšinského poštmistra Wenzla Tahedla divadelní spolek, který pořádání místních pašijových her převzal.⁵⁹ Z dochovaných propagačních materiálů lze zjistit, že roku 1885 činil výtěžek za jedno sobotní představení 105 zlatých. Z roku 1887 jsou známá i přesná data jednotlivých představení, hrálo se 27. února a 6., 13. a 20. března.⁶⁰ O tom, jak inscenace Gröllheslovy pašijové hry probíhala, jsou k dispozici dva důvěryhodné zdroje. Jde o svědectví Johanna Josefa Ammanna,⁶¹ který navštívil několik představení v letech 1885 a 1887, a P. Valentina Schmidta,⁶² jenž se zúčastnil jednoho představení v roce 1887.

Johann Josef Ammann ve své studii o hořické pašijové hře uvedl, že před začátkem hry předstoupil před zataženou oponu herold v šumavském kroji, který veršovaným prologem divákům oznámil, co se bude během představení odehrávat. Mluvil také na úplném konci, kdy divákům poděkoval za jejich účast a zároveň ohlásil termín dalšího představení. Role měli herci naučeny zpaměti, nápovědu využívali jen zřídkakdy. Samotné herecké výkony však postrádaly hereckou zručnost a přirozenost. Herci by si podle Ammanna měli dát větší pozor na jednotvárný tón hlasu a na nemotornou gestikulaci. Dále vytkl představitelům rolí Adama, Evy, Milosrdenství a Spravedlnosti jejich nevhodně moderní bílé oblečení. Kritikou nešetřil také u hochy, který hrál archanděla a pastýře a školáckým tónem řeči svoji promluvu jednoduše shodil. Naopak vyzdvihl zdařené role Annáše, Kaifáše, Piláta a Heroda, ocenil neobyčejnou drsnost římských vojáků v helmách a brnění. Dobře se vedlo také představiteli role Jidáše, Kristus na obecenstvo zapůsobil svým trpitelským výrazem. Evu a Magdalénu hrála táž herečka, stejně tak roli Panny Marie a Pilátovy manželky. Přes všechny zmíněné nedostatky Ammann uvedl, že návštěvníky představení hořických pašijí strhlo. V popředí stál v těsné blízkosti jeviště zástup dětí, které napjatě sledovaly průběh hry. Největší část diváků tvořily ženy a dívky, které seděly uprostřed

59 Spolek se v originále nazýval *Theater-dilletant Verein* a kromě hořické pašijové hry zařadil do svého repertoáru například hry *Jenovéfa*, *Jan z Pomuku* nebo *Hru o narození Krista*; J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 201.

60 H. KREJČOVÁ – A. JEDLIČKOVÁ, *Pašijová hra*, s. 2.

61 Dr. Johann Josef Ammann (1852–1913) působil od roku 1883 jako pedagog na českokrumlovském německém gymnáziu. Věnoval se etnografickému výzkumu německy mluvící části Šumavy; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

62 P. o. cist. Dr. Valentin Franz Schmidt (1863–1927) byl badatel a historik; hořický kaplan v letech 1888–1889. Roku 1926 se stal archivářem kláštera ve Vyšším Brodě; tamtéž.

a neubránily se slzám. V zadní části hlediště pak stáli muži.⁶³

Valentin Schmidt popsal představení hořických pašijových her v článku uveřejněném v novinách *Bohemia* 11. října 1890. V tomto roce se hodně mluvilo o slavných pašijových hrách v bavorském Oberammergau,⁶⁴ proto se Schmidt rozhodl, že poukáže na méně známé pašijové hry, které se v té době hrály na území jižních Čech. Hořice představil jako malé městečko u Českého Krumlova, které se nachází poblíž grafitových dolů v Černé v Pošumaví. Dále uvedl, že není možné s jistotou určit, jak jsou místní pašijové hry staré. Zjistil však, že na počátku 19. století hru vylepšil jeden cisterciák z kláštera ve Vyšším Brodě a v sedmdesátých letech stejně učinil ještě Zepburin Tobuer, rovněž cisterciák téhož kláštera. Schmidt dále zmínil, že hořickým pašijím samozřejmě chybí bohatý scénář, monumentalita, pestrost a davové scény, jak je to zvykem v Oberammergau. Naproti tomu v Hořicích divák najde více lidové přirozenosti a také scény, které jsou svým způsobem ztvárnění zcela jedinečné. Následují dojmy z představení hořických pašijových her, které Schmidt roku 1887 navštívil. První scéna znázorňovala ráj. Jako rekvizita posloužila jedle a na ní pověšené jablko představující strom poznání. Přestože scéna vypovídala o velikém úsilí a pílí herců, nepůsobila na diváky nijak výjimečně a nechala je chladnými. Následující scény byly naproti tomu mnohem povedenější a povznášející, například spor mezi božskou Spravedlností jako žalobcem lidí a Milosrdenstvím jako jejich obhájcem. Schmidta zaujalo hořické ztvárnění těchto abstraktních pojmů, a to prostřednictvím andělů. Kladně hodnotil scény *Dobrý pastýř, který hledá svoji ztracenou ovečku*, *Loučení Krista v Bethanii* nebo *Nařikání Marie*. Kristus byl ale v této části kvůli hereckému výkonu jeho představitele až slabošsky citlivý. Schmidt dále potvrzuje Ammannovu zmínku o tom, že představitelka Evy a Magdalény byla tatáž herečka, která obě role zvládla na výbornou. Ještě lépe hrál Dobrý pastýř a už zmínění představitelé Milosrdenství a Spravedlnosti. Kristus, Marie, Kaifáš a Pilát podle Schmidtových slov svými výkony prokázali hluboké proniknutí do duše hry.

Hra zanechala v divácích, mezi kterými se Schmidt nacházel, hluboký dojem. Při mnoha scénách lidé dojatě plakali a tiše vzlykali, ale místy byl slyšet hlasitý smích, zejména když do hry zavanul komický tón.⁶⁵ Taková situace nastala například během

63 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 201–203.

64 Oberammergau je město v Bavorsku, kde se od roku 1634 hraje téměř každých deset let jedny z nej-slavnějších pašijových her v Evropě.

65 Valentin SCHMIDT, *Ein altes deutsches Passionsspiel in Böhmen*, *Deutsche Zeitung Bohemia*, 11.

prodání Krista za třicet stříbrných. Scéna se odehrávala za zataženou oponou a byla plná smlouvání a handrkování. Schmidt čtenáře záhy ubezpečil, že právě takové scény patří do žánru lidové hry a ocenil, že upravovatelé tyto části nevyškrtli. V závěru svého pojednání přiznal, že od představení moc neočekával, ale přesto odcházel uspokojen. Pořadatelům her doporučil lepší scénické doplňky, zodpovědnější nacvičování a pečlivější výběr jednotlivých herců. Dále Schmidt upozornil na nutnost věnovat této „perle Šumavy“ větší odbornou pozornost.⁶⁶

10. 1890, s. 3.

66 Valentin Schmidt ukončil článek následujícími slovy: „*Pan profesor Dr. Ammann z Krumlova v blízké době uveřejní pojednání, ve kterém hře vytýká to samé, co já. Dr. Ammann, který se zabývá lidovými hrami a zvyky našich jižních Čech, nám jistě mnoho zajímavého o hře sdělí. Kromě toho také Hořickým přislíbil, že hru pomůže povýšit slovem i skutkem, za což mu jistě patří dík.*“; tamtéž.

III. Ammannovy pašije

III. 1. Johann Josef Ammann

Johann Josef Ammann se narodil 11. července 1852 ve vorarlberském Hohenemsu v Rakousku. Vystudoval německý jazyk a literaturu, historii a filozofii na innsbrucké univerzitě a v roce 1882 nastoupil jako definitivní středoškolský profesor na Německé státní gymnázium v Českém Krumlově.⁶⁷ Až do roku 1910, kdy odešel do penze, zde vyučoval německou literaturu, dějepis a zeměpis.⁶⁸ Zemřel 13. února 1913 v Untermaisu u Merana na území dnešní Itálie. Pochován byl na hřbitově v Českém Krumlově.⁶⁹

Vedle své pedagogické práce se Ammann věnoval etnografickému výzkumu Šumavy. Dodnes je proto nazýván „otcem šumavského národopisu“. Důležitou část Ammannova bádání představovaly lidové písně a zvyky, které sbíral během svých pěších túr po Šumavě.⁷⁰ Zaznamenal například zvyky z Horního Dvořiště, Boletic, Železné Rudy, Ktiše či Hořic na Šumavě. Zajímaly ho ale především texty německých lidových her. V letech 1898–1899 vydal své nejobsáhlejší dílo, dvousvazkovou knihu *Volksschauspiele aus dem Böhmerwalde*. Obsahem publikace je celkem jedenáct kapitol, např. *Hra o Jezulátku*, *Hra o Josefu Egyptském*, *Hra o sv. Janu Nepomuckém* nebo *Hra o Jenovéř*.⁷¹ Jeho pozornosti nemohla uniknout ani hořická pašijová hra, kterou poprvé viděl v roce 1885 v sále hostince Zum Teufel. Ammann také navštívil několik představení v roce 1887.⁷² Tehdy navázal kontakt s vedoucím pašijového spolku Wenzlem Tahedlem.⁷³ Mezi oběma muži vzniklo přátelství, které zaručilo budoucí

67 Německé státní gymnázium sídlilo do roku 1945 v Horní ulici, v domě s č. p. 152, v budově dnešního Regionálního muzea Český Krumlov.

68 Státní okresní archiv Český Krumlov, Německé státní gymnázium Český Krumlov, *Kronika školy 1871–1938 (1944)*, inv. č. 9.

69 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihy zasedání komitétu pašijových her s životopisy jejich příznivců*, inv. č. 62, sign. B.

70 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 14.

71 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörtitz*, F–26, nefoliováno.

72 Tamtéž.

73 Chvalšinský pensionovaný poštovní Wenzel Tahedl byl o osm let mladší než Ammann. Narodil se v roce 1860 v Hořicích na Šumavě č. p. 39. Čtyři roky studoval na Německém státním gymnáziu v Českém Krumlově a poté se vyučil obchodníkem v českobudějovickém Kaufmännischer Verein, který roku 1879 založil Josef Taschek. Roku 1880 založil Tahedl v Hořicích spolek ochotnických herců Dilettantenverein, který v letech 1881, 1885 a 1887 uváděl představení hořických pašijových her; Karl LEIMBIGLER, *Böhmerwald und das Hörtitzer Passionsspiel*, České Budějovice 1908, s. 34; Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihy zasedání komitétu*

úzkou spoluprací. Často se navštěvovali a intenzivně si dopisovali. Ammann si od Tahedla vyžádal k detailnímu prostudování staré Gröllheslovy texty. Po jejich přečtení okamžitě rozeznal hodnotu tohoto díla. Od samého počátku ke Gröllheslově hře přistupoval s jistou úctou a respektem. Byl přesvědčen o tom, že hra je velice cenným duchovním majetkem obce. Ammann se proto tehdy na Tahedla obrátil s odvážným nápadem – vytvořit z této prosté lidové hry velkolepé moderní představení.⁷⁴

O Velikonocích roku 1888 podnikl Ammann za doprovodu Johanna Grilla, profesora náboženství na Německém státním gymnáziu v Českém Krumlově a biskupským notářem v Českých Budějovicích, výlet do Hořic.⁷⁵ Chtěl zde získat další kontakty a také přívržence svého nápadu. Zároveň se pustil do přípravy velkých představení. Napsal studii *Das Passionsspiel des Böhmerwaldes und das Leben Jesu von P. Martin Cochem als Quelle von Volksspielen*.⁷⁶ Roku 1889 podnikl cestu do tyrolského Brixleggu na místní pašijové hry.⁷⁷ Vrátil se odtud s pevným rozhodnutím, že vytvoří z hořických pašijí něco podobného. Na konci roku 1890 se Ammann za doprovodu odborného konzultanta Johanna Grilla opět vydal do Hořic, aby místní ochotníky pro svůj záměr získal. Stejně učinil ještě 3. května 1891. Kromě Wenzla Tahedla našel Ammann v Hořicích dalšího schopného spolupracovníka, místního kaplana P. Valentina Schmidta, autora již zmiňovaného fejetonu o hořických pašijových hrách z novin *Bohemia*.⁷⁸ Ammann, Tahedl a Schmidt neúnavně a trpělivě přesvědčovali hořické ochotníky, kteří Ammannovým nápadům nedůvěřovali a odkláněli se od nich.⁷⁹

Ammann se snažil Gröllheslovu hru přepracovat tak, aby neztratila nic ze svého lidového rázu. Zároveň však měla nová inscenace přilákat a zaujmout také vzdělané publikum, které v Hořicích zaplatí za představení, stravu a nocleh. Gröllheslova verze hry byla zaměřena spíše na příběhy z Nového zákona. Ammann se proto rozhodl, že představení rozšíří o scény starozákonní: *Stvoření světa, Abrahamova zkouška, Mojžiš* a další.⁸⁰ Jako výrazový prostředek těchto nových scén zvolil Ammann tzv. živé obrazy,

pašijových her s životopisy jejich příznivců, inv. č. 62, sign. B.

74 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

75 Tamtéž, Německé státní gymnázium Český Krumlov, *Kronika školy 1871–1938 (1944)*, inv. č. 9.

76 Tamtéž, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

77 Brixlegg je tyrolské město, kde se v letech 1868–1913 konaly známé pašijové hry; tamtéž.

78 V. SCHMIDT, *Ein altes deutsches Passionsspiel*, s. 3.

79 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

80 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15.

nehybná seskupení herců při určité činnosti. Šlo o druh zobrazení, které stojí na pomezí mezi výtvarným a dramatickým uměním. Tyto obrazy zamýšlel podmalovat orchestrální a varhanní hudbou. Scény ze Starého zákona měly být součástí dopoledního představení, odpoledne by pak následovaly výjevy z Kristova života. Ammann počítal s tím, že s polední přestávkou bude představení trvat celkem šest hodin.⁸¹

Ammannův pracovní zápal je z dnešního pohledu obdivuhodný. Svoji práci neustále korigoval podle připomínek religionisty Johanna Grilla a také při praktických zkouškách. V roce 1889 například uspořádal pašijové představení ve Chvalšínách, kde hru uvedl ochotnický spolek z Boletic. O rok později se konalo další představení v sále českokrumlovského hostince Beim grünen Ast. Práce na novém textu hořických pašijí dokončil Ammann až v roce 1892.⁸²

III. 2. Taschkův Deutscher Böhmerwaldbund

Mezitím však bylo zapotřebí zajistit pro zahájení velkých pašijových představení dostatečné množství finančních prostředků. Ani herci v Hořicích, ani místní obecní zastupitelé nemohli na uskutečnění Ammannova plánu poskytnout potřebné množství peněz.⁸³ Pro pašije bylo nutné postavit samostatný divadelní objekt, pořídit dekorace a kostýmy. Proto chtěl Ammann založit veřejnou sbírku peněz, sbírku dřeva a kamení a využít dobrovolné práce Hořických.⁸⁴ Důležité je také zmínit, že Ammann pracoval na novém textu pašijí bez nároku na honorář. Za to žádal po hořických ochotnících, aby první ročník velkých pašijí hráli zdarma a výdělek za vstupné investovali do vybavení divadla. Ammann ochotníky prosil, aby nebyli sobci a pro hru se tímto způsobem obětovali. Sám jim chtěl jít nejlepším příkladem, proto si za svoji práci nebral žádné peníze. To mohl být také důvod, proč se Hořičtí zpočátku nechtěli pro Ammannův nápad nadchnout. Během Gröllheslovy éry si totiž herci příjem ze vstupného spravedlivě rozdělovali. Teď měli hrát zdarma a ještě shánět další herce do svého spolku. Jen Wenzel Tahedl Ammannovi plně rozuměl a téměř jako jediný v Hořicích

81 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15.

82 Tamtéž.

83 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

84 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15.

usilovně pracoval na Ammannově nápadu.⁸⁵

O přípravách velkých pašijí informoval regionální tisk. Kromě toho se hoříčtí zastupitelé obrátili se žádostí o finanční podporu na klášter ve Vyšším Brodě, na českokrumlovské Schwarzenberky a na spolek Deutscher Böhmerwaldbund,⁸⁶ který v Českých Budějovicích založil roku 1884 Josef Taschek.⁸⁷ Böhmerwaldbund velice rychle projevil zájem o podílnictví na hořických pašijových hrách. Obecní rada v Hořicích s Taschkovým návrhem souhlasila a později s ním uzavřela smlouvu. Tímto krokem se Böhmerwaldbund stal faktickým majitelem her, protože převzal režii, realizaci stavby divadelní budovy a později také autorská práva na hru samotnou.⁸⁸

Zpočátku Ammann s Tahedlem hledali v Hořicích vhodné místo, kde by se dalo hrát pod širým nebem. S jistotou totiž nikdo nemohl tvrdit, že Böhmerwaldbund opravdu na stavbu zastřešeného divadla zajistí dostatečné množství peněz. Jako vzor tehdy posloužily slavné hry v bavorském Oberammergau, které dosáhly úspěchu i ve venkovním amfiteátru. Tahedl tehdy upozornil na písčité příkopy pod vrchem Randelsberg jako na vhodné místo pro pašijové hry.⁸⁹ Příkopy byly v tu dobu neobdělávané a zarostlé části obecní půdy. Tahedl se rozhodl, že ve spolupráci s hořickým řídicím učitelem Johannem Bartlem bude tuto část obce revitalizovat.⁹⁰ Bartl

85 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

86 Deutscher Böhmerwaldbund byl celozemský spolek pečující o rozvoj národně společenského, hospodářského a kulturního života německých obyvatel šumavského regionu. Na ustavující schůzi roku 1884 v Českých Budějovicích byl prvním předsedou zvolen Eduard Claudi. Ještě ve stejném roce ho vystřídal Josef Taschek, který tuto funkci zastával do roku 1934. Před první světovou válkou spolek zahrnoval 42 tisíc členů. Spolek podnítil zřízení železnice z Českých Budějovic do Želnavy a dále do Volar a Haidmühle, vytvořil síť obecních knihoven a čítáren a organizoval nejrůznější kulturně-osvětové a podpůrné podniky. Po druhé světové válce zanikl v souvislosti s odsunem Němců; *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006, s. 99.

87 Ing. Josef Taschek (1857–1939) byl liberální politik, obchodník, poslední německý starosta Českých Budějovic, ředitel a zakladatel spolku Deutscher Böhmerwaldbund. Absolvoval na Vyšší reálné škole v Českých Budějovicích, poté čtyři roky studoval vídeňskou techniku. V roce 1884, kdy byl Taschek zvolen do městského zastupitelstva, založil spolek Deutscher Böhmerwaldbund a později se stal i starostou Českých Budějovic. Böhmerwaldbund v letech 1892–1922 vlastnil a finančně podporoval hořické pašijové hry. Taschek byl až do své smrti Hořickými oblíben a uznáván. Hoříčtí k jeho počtu 16. 6. 1912 odhalili osmimetrový žulový obelisk před pašijovým divadlem. Sloup nesl bronzový reliéf s Taschkovou podobiznou. Za svého života dosáhl Josef Taschek např. udělení komturského kříže řádu Františka Josefa I. či kandidatury do senátu Národního shromáždění. Kromě toho byl čestným občanem několika šumavských obcí. Na sklonku života se usadil v obci Mokrá, ve statku s č. p. 1 (Schoffer). Zemřel 29. 1. 1939 v Českých Budějovicích; *Encyklopedie*, s. 558; Vladimír TALÍŘ, *Deníky Josefa Taschka (1914–1920)*, České Budějovice 2009 (Bakalářská práce), s. 28; P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

88 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15

89 V orig. *Sandgraben*.

90 Johann Bartl (1862–1930) byl hořický řídicí učitel. V roce 1894 založil hořický chrámový sbor, který

totiž působil jako předseda hořického pěveckého spolku a měl v úmyslu vytvořit z písčitých příkopů romantický park vhodný ke konání koncertů nebo pěších vycházek. Obec Bartlovi pozemek přenechala na deset let. Bartl pak proměnil horní část příkopů, která byla porostlá břízami a křovím, na místo, kde se mohly postavit stoly a příjemně odpočívat. Dolní bažinatá část se vysušila a vyrovnala. Bartl nechal toto místo prázdné, protože právě zde chtěl Tahedl pašije hrát.⁹¹

Dne 9. dubna 1892 se vedení Böhmerwaldbundu obrátilo na Johanna Josefa Ammanna dopisem, ve kterém obdivovalo jeho dosavadní práci pro hořické pašijové hry. Představitelé spolku dále Ammanna požádali, aby se na této práci mohli také začít aktivně podílet, a to konkrétně tím, že do Hořic vyšlou ředitele českobudějovického divadla Ludwiga Deutsche, který měl s prováděním pašijových her dlouholeté zkušenosti. V minulých letech totiž Deutsch vedl pašijové hry v Brixleggu a získal si tím hodně úcty a uznání. Ammann na dopis odpověděl velmi přívětivě. Byl ochotný přenechat vedení Böhmerwaldbundu odpovědnost za uskutečnění jeho plánu s odůvodněním, že spolku se to povede lépe než jemu jako jednotlivci. Také se spoluprací s ředitelem Deutschem Ammann souhlasil.⁹²

Cestování z Českých Budějovic do Hořic bylo před otevřením železniční dráhy drahé, nepohodlné a především časově náročné. Právě proto zpočátku Böhmerwaldbund v rámci hořických pašijových her nic zásadního nepodnikal. Když se ale 2. července 1892 nová železniční trať České Budějovice – Český Krumlov – Hořice na Šumavě – Želnavu otevřela, brzy se ukázalo, že Taschek bral Ammannův nápad vážně. Nejprve přijel do Hořic na začátku července režisér Ludwig Deutsch. Bylo to poprvé, co Hořice navštívil. Prošel si okolí, podíval se na písčité příkopy, kde se měly velké pašije odehrávat, a večerním vlakem se vrátil zpět do Českých Budějovic. Během jeho první návštěvy se prý o pašijových hrách vůbec nemluvilo. To se změnilo až 27. července 1892, kdy do Hořic dorazil Josef Taschek s ostatními členy Böhmerwaldbundu a také Johann Josef Ammann, aby si mohli s Hořickými promluvit o budoucnosti pašijových her. Pánové z Böhmerwaldbundu poté do Hořic jezdili pravidelně. Bylo totiž nutné zvolit vhodné místo pro pašijové divadlo. Někteří si ho představovali

sám řídil a doprovázel na varhany. V letech 1893–1895 představoval v pašijových hrách Krista. Bartl setrval ve funkci řídicího učitele do roku 1924; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

91 Tamtéž.

92 Tamtéž.

severovýchodně od vrchu Randelsberg, protože odsud by byla budova dobře viditelná z přijíždějícího vlaku. Ostatní hlasovali pro nedávno zkulturnované písčité příkopy na druhé straně vrchu. Díky jejich příjemné atmosféře, vybudovanému přírodnímu parku a upravené cestě byly nakonec pro stavbu divadla vybrány právě ony.⁹³

Pro další přípravu bylo nutné ověřit, jak budou velké pašije působit vizuálně. Proto režisér Deutsch uspořádal v srpnu roku 1892 ve spolupráci s českobudějovickým fotografem Franzem Haasem zkoušku hořických pašijových her,⁹⁴ během které se jednotlivé scény fotografovaly. Vzácné snímky vznikly na zahradě hořického hostince Zum Teufel. Na zkouškách se používaly staré kostýmy z Gröllheslových her, ale účinkovali v nich nově vybraní herci, proto jsou na dobových snímcích zvětšeni řídící učitel Johann Bartl jako Kristus, obchodník Josef Friepeš jako Kaifáš, koňský kovář Josef Feyrer jako Annáš, zedník Josef Grill jako Šimon z Cyreny a mnoho dalších ochotníků, kteří nikdy ve starých hrách neúčinkovali. K fotografování masových scén potřeboval Deutsch větší prostor, proto mu Wenzel Tahedl dal k těmto účelům k dispozici zahradu svého domu s č. p. 40.⁹⁵ K pořizování těchto snímků přicházeli Hoříčtí dobrovolně. Deutsch vybíral jednotlivé typy postav a oblékal je do kostýmů, které v dostatečném počtu přivezl z šatny českobudějovického divadla. Fotografické zkoušky měly velký úspěch. Jednotlivé snímky se pak vystavovaly v knihkupectví Ludolfa Edmunda Hansena v Českých Budějovicích, kde vzbudily zájem široké veřejnosti.⁹⁶

Mezitím Johann Josef Ammann dokončil první verzi nového textu hořických pašijových her, který následně upravoval a opisoval s řídícím učitelem Johannem Bartlem a jeho švagry Josefem a Adolfem Schadenböckovými. Dne 14. srpna 1892 se v Hořicích slavila dvě významná výročí – členové hořického pěveckého spolku si připomněli dvacet let od založení svého spolku a zároveň v tento den uběhlo pět let od odhalení pomníku císaře Josefa II. na hořickém náměstí.⁹⁷ Slavnost se konala

93 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

94 Českobudějovický fotograf Franz Haas fotografoval hořické pašijové hry už roku 1887. Na pozvání Ludwiga Deutsche přijel do Hořic i v létě roku 1892. Kromě snímků ze zkoušky pašijových her se dochovaly také jeho záběry na hořické náměstí s kostelem sv. Kateřiny a obecní částí Peklo (v orig. *Hölle*); tamtéž.

95 Od 1. 5. 1875 byla v domě č. p. 40 otevřena jedna ze tříd hořické školy. V letech 1893–1894 se na místě tohoto domu postavila nová školní budova; tamtéž.

96 Tamtéž.

97 Pomník císaře Josefa II. byl odhalen na hořickém náměstí 14. 8. 1887. Po roce 1918 musel být odstraněn, protože symbolizoval rakousko-uherské mocnářství. Roku 1929 Hoříčtí na jeho místě

v romantickém parku u bývalých písčitých příkopů a zúčastnili se jí také zástupci Böhmerwaldbundu s režisérem Deutschem, který se zde poohlížel po vhodných hercích jednotlivých biblických rolí.

Již zmiňovaná písemná smlouva mezi obecním úřadem v Hořicích na Šumavě a spolkem Deutscher Böhmerwaldbund vznikla 25. září 1892. Hoříčtí se v ní zavázali k tomu, že seženou dostatečný počet nových herců, zajistí stavební parcelu pro pašijové divadlo a také dřevo, kamení, písek a další materiál. Böhmerwaldbund naproti tomu slíbil, že od českobudějovických podnikatelů a měšťanů získá peněžní půjčku na výstavbu divadla a postará se o jeho výstavbu a vnitřní vybavení. Stavební plán dal Taschek vypracovat českobudějovickému staviteli Jakobu Stabernakovi.⁹⁸ Základní kámen pašijového divadla byl položen v říjnu roku 1892, hned poté nechal Stabernak vyhloubit a vyzdít základy divadla.⁹⁹

III. 3. Nábor herců a zkoušky velkých pašijí

Vedení Böhmerwaldbundu na začátku zimy roku 1892 do zasněžených Hořic postupně přestalo dojíždět. Jediný, kdo na celou záležitost nezanevřel, byl neúnavný Johann Josef Ammann. O nedělích, svátcích, ale často i všedních dnech jezdil do Hořic a rozvíjel zde činnost místních ochotníků. Upravoval text pašijí, pořádal přednášky, čtené divadelní zkoušky a hlavně po celou zimu 1892–1893 hledal do jednotlivých rolí vhodné herce. Hoříčtí Ammannovi stále nedůvěřovali a málo lidí se k účinkování ve velkých pašijích hlásilo dobrovolně. Ammann musel chodit od domu k domu a prosit Hořické, aby se stali členy hereckého souboru. Když už některé z nich pro hraní získal, nastal problém s rozdělováním rolí. Někdo požadoval roli, pro kterou se vůbec nehodil, a jinému

odhalili památník pašijových her; tamtéž.

98 Jakob Stabernak (1847–1932) byl českobudějovický stavitel. V letech 1861–1864 se vyučil u českobudějovického stavitele Josefa Kneissla (1830–1910). Roku 1876 založil vlastní stavební firmu, kterou vedl do roku 1920. Mezi jeho nejvýznamnější stavby patří návesní kaple Panny Marie v Mladém (1883), sirotčinec a kostel Svaté Rodiny v ulici Karla IV. (1886–1888), kostel Růžencové Panny Marie v Žižkově třídě (1900) nebo kostel Božského srdce Páně na Rudolfovské třídě (1903–1904) v Českých Budějovicích. Za své zásluhy o kostelní a klášterní stavby byl Stabernak v roce 1889 vyznamenán papežem Lvem XIII. rytířským křížem řádu sv. Silvestra se zlatou ostruhou. Od císaře Františka Josefa I. obdržel roku 1895 brilantovou jehlici s jeho podpisem; kolektiv autorů, *Encyklopedie*, s. 527; Jakob STABERNAK, *Vlastní životopis*, in: *Kohoutí kříž*, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.

99 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

připadalo potupné hrát vedlejší roli, na kterou by se ale ve skutečnosti dobře hodil. Všichni ochotníci chtěli hrát krále nebo vysoké úředníky, nikdo ale nechtěl hrát zápornou roli Jidáše nebo římského vojáka. Díky Ammannově trpělivosti a lidskému přístupu se mu však všechny problémy podařilo překonat. Tak například Marie Perwolfingerová, která se proslavila rolí první Marie velkých pašijí, pracovala jako služebná u Theresie Fahrenschonové. Ammann okamžitě poznal její talent a rozhodl se, že ji do herecky náročné role Ježíšovy matky obsadí. Marie nebyla proti, nesouhlasila však její zaměstnavatelka. Ammann musel Theresii dlouho přemlouvat, aby Marie mohla jednu z hlavních rolí přijmout.¹⁰⁰

Emilia Fahrenschonová, Theresiina nevlastní dcera, měla zase velké nadání pro Evu. Také tu se do hereckého souboru nakonec podařilo získat. Když už si svoji roli poctivě nastudovala, začali se jí hoříčtí chlapi posmívat a přemlouvali ji, aby jako pravá Eva vystupovala na pódiu nahá. Nakonec se jí tato role natolik znechutila, že z hraní úplně odstoupila. Hrála pak až v roce 1895 Marii.¹⁰¹

Kvůli podobným předsudkům nechtěli ve hře účinkovat ani obecní zastupitelé, které si Ammann představoval jako členy Vysoké rady. Každý z nich měl jinou výmluvu, proč nemůže hrát. Ve skutečnosti se tito úředníci styděli a také měli obavy, že účinkováním v divadle ztratí svoji důstojnost. Podobných případů se dalo najít mnoho. Ammann se také zasloužil o vznik provizorního představenstva herců, které mělo za úkol řešit jejich vnitřní záležitosti. Do tohoto prvního hereckého komitétu byli zvoleni starosta Hořic na Šumavě Wenzel Stiny jako předseda, řídící učitel Johann Bartl jako zástupce předsedy, Josef Schadenböck jako zapisovatel a jako členové bratři Erhard a Josef Friepesovi, P. Leopold Markwart, Franz Mayer, Franz Mugrauer, Anton Pollak, Alois Tschunko a manželé Maria a Jordan Watzlovi.¹⁰²

Na srazu herců 26. února 1893 Ammann oznámil, že se do Hořic nastálo stěhuje režisér Deutsch, aby převzal vedení na dalších zkouškách. Deutsch Hořickým prostřednictvím Ammanna vzkázal, že se k nim bude chovat vřele – stejně, jako se k němu vždy chovali oni. Jeho příjezd se však opozdil, protože se jako ředitel divadla v Českých Budějovicích dostal do konkurzu. Deutschův majetek byl zabaven a Deutsch se musel zúčastnit různých jednání a soudních líčení. V Hořicích se objevil až

100 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

101 Tamtéž.

102 Tamtéž.

v polovině března, bez rodiny a jakýchkoliv prostředků. Nenechal však na sobě znát ani svoji chudobu, ani fiasko v Českých Budějovicích.¹⁰³

Ludwig Deutsch byl skutečný divadelní odborník s cennými zkušenostmi a kontakty na umělce i firmy z celého Rakouska-Uherska. Měl od Böhmerwaldbundu plnou moc k režii a nácviku her, stavebním pracím, vybavení divadelní budovy a pořizování jednotlivých kostýmů a rekvizit.¹⁰⁴ Nyní se denně cvičilo, a tak Hoříčtí rychle pocítili rozdíl mezi Deutschem a Ammannem. Zatímco Ammann byl člověk mírný, trpělivý a shovívavý, Deutsch představoval pravý opak. Ammann chtěl, aby se herci vcítili do role, kterou jim přiřadil. To Deutsche nezajímalo. Nevnímal pašije jako vznešenou duchovní lidovou hru, jež je spojena s vírou a pocity horského lidu. Přistupoval k nim jako ke každému jinému divadelnímu představení. Proto zkoušky pro herce představovaly spíše vypětí. Deutsch kladl velký důraz na gesta a tón hlasu.

Nácvik probíhal tak, že režisér přehrál herci celou roli a ten pak výstup zopakoval. Deutsch byl v tomto předvádění opravdovým mistrem. Hoříčtí ochotníci své role samozřejmě nezahráli podle Deustchových představ, ale vždy si z jeho odborného výkladu něco vzali. V kombinaci s poznámkami od Ammanna zkoušky brzy nesly ovoce. Deutsch a Ammann tedy byli muži kontrastních povah, kteří postupně působili na herce, což mělo ve výsledku rozhodující úspěch. Co neměl a nemohl pociťovat Deutsch, to hercům předal Ammann. A co neuměl Ammann, to poté dokázal Deutsch. Přestože byl Deutsch často k hercům hrubý a nešetrný, každý den se hra posouvala k lepšímu provedení. Nedokázal z herců vychovat skutečné umělce, ale naučil je hereckému umění natolik, nakolik to pro svůj úkol potřebovali.¹⁰⁵

Po dostavbě divadla se v něm 18. června 1893 uskutečnily poslední zkoušky. Slavnostní vysvěcení divadelní budovy, tzv. Passionsspielhausu, a zároveň první představení velkých pašijí se plánovalo na 25. červen 1893. Deutsch vyzval všechny herce, aby se den před premiérou, 24. června, ve dvanáct hodin dostavili k poslední generální zkoušce. Dekoratéři však ještě nebyli hotovi s pracemi uvnitř divadla, proto nechal Deutsch celý herecký soubor čítající asi 200 osob nečinně čekat až do sedmé hodiny večerní. Poté pustil všechny domů na večeri a nařídil jim, že za hodinu musí opět přijít. V osm hodin stáli všichni herci připraveni před divadlem. Dekoratéři však

103 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

104 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15.

105 Tamtéž.

stále pracovali a zkouška mohla začít až hodinu před půlnocí.¹⁰⁶

V šest hodin večer dorazil do Hořic Josef Taschek s početnou skupinou novinářů. V půl dvanácté večer pozval Ammanna, Bartla, Friepese a Tschunka na jednání do hostince Zum Teufel. Dohodli se, že během slavnostního vysvěcení divadla promluví Taschek za Böhmerwaldbund, Friepes za stavební komitét a Bartl za herecký komitét. Jednání skončilo ve dvě hodiny ráno.¹⁰⁷ Následující den se významně zapsal do historie obce Hořice na Šumavě. Před více než 1200 ohromenými diváky se konaly pašijové hry poprvé v novém kabátě. Ammannův sen se stal skutečností.¹⁰⁸

106 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 15.

107 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

108 Tamtéž.

IV. Představení hořických pašijových her v letech 1893–1936

IV. 1. Scénář hořických pašijových her

Scénář hořických pašijí se v průběhu let 1893–1936 několikrát měnil. Každý umělecký vedoucí měl totiž o hořické pašijové hře jinou představu. Od některých scén se upustilo, později se přidávaly nové obrazy. Základní charakter hry však zůstával nezměněn. Pašije se skládaly z dopoledního představení, které tvořily především starozákonní scény, a odpoledního představení o životě a smrti Ježíše Krista. Dopolední část začínala v deset hodin, od roku 1923 pak o půl desáté.¹⁰⁹ Ve čtvrt hodině před zahájením hry třikrát zazněla Jungmannova melodická fanfára z verandy pašijového divadla. Po třetí fanfáře už diváci seděli na svých místech a hlídač mohl uzavřít všech 32 dveří pašijového divadla.¹¹⁰ Elektrické lustry nad hledištěm postupně zhasly a před oponu přišel herold v šumavském kroji, aby uvítal návštěvníky her a poděkoval jim za jejich účast. Měl dále za úkol shrnout obsah hry, kterou nacvičili místní rolníci, řemeslníci a obchodníci. V závěru své veršované promluvy diváky vyzval, aby děj pozorně sledovali a z představení si odnesli poučení o lásce k Bohu: „O, möchten Sie des Spieles Sinn erfassen / Gott innig lieben und die Sünde hassen / Wenn Ihre Augen sehen, was geschah / Vom Paradiese bis auf Golgatha.“¹¹¹

Opona se zvedla za slavnostní melodie Haydnova oratoria *Stvoření* v podání pašijového orchestru.¹¹² Ze splývající mlhy chaosu se pak před očima diváků zjevil první obraz *Budiž světlo!*, během něhož byl Bůh se zástupem andělů za pomoci moderních divadelních efektů obklopen zářivým světlem. Poté spadla opona, aby mohl tzv. prologer objasnit, co diváci uvidí v následujícím obraze. Během výměny scén hrál orchestr nebo varhany za zpěvu padesátičlenného pěveckého sboru. Druhý obraz *Pád zlých andělů* doprovázela neznámá skladba Petera Josefa von Lindpaintnera pro housle, violu, violoncello a kontrabas.¹¹³ Pak opona odkryla obraz *První člověk*, po němž následovala první dramatická část dopoledního představení hořických pašijových her,

109 *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, Čechoslavaei, 1923* [propagační leták], archiv autora.

110 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

111 Tamtéž.

112 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

113 Tamtéž.

Rajská hra. Ta se skládala z pěti částí – *Štěstí prvních lidí v ráji*, *Satanova vzpoura proti nim*, *Pokoušení a hřích*, *Boží soud* a *Vyhnání prvních lidí z ráje*, během nichž zazněla například Jungmannova skladba *Engelschor* nebo duchovní hymnus z druhé poloviny 18. století *Großer Gott, wir loben dich!* s varhanním doprovodem. Po *Rajské hře* přišel na řadu živý obraz *V potu tváře své budeš chléb svůj jísti!*¹¹⁴

Následoval sled celkem dvanácti živých obrazů ze Starého zákona za bohatého hudebního doprovodu orchestru, varhan a sboru. Obrazy *Zavraždění Ábela* a *Potopa světa* byly podmalovány skladbami Jaroslava Jungmanna a Petera Josefa von Lindpaintnera. Hudební doprovod dalších obrazů *Noe obětuje Bohu*, *Abrahamova zkouška* a *Josef je od svých bratrů prodán* měl pak na starost varhaník, který vybíral skladby podle svého uvážení. Davovou scénu *Josefov příjezd do Egypta* už doprovázel celý orchestr autorskou skladbou Jaroslava Jungmanna. K dalším scénám *Nalezení Mojžíše* a *Mana na poušti* opět hrály pouze varhany. Po obrazech *Desatero přikázání* a *Měděný had* byla zařazena scéna *Eliáš* a symbolický obraz *Vítězství Davida nad Goliášem*. Starozákonní část představení končila scénou *Esther*.¹¹⁵

Druhou polovinu dopoledního představení tvořily scény z Nového zákona. Obraz *Anděl Páně* předcházel dramatické scéně *Pastýřská hra s melodramem a sborem andělů*. Jungmannovy skladby zněly během působivých obrazů *Narození Krista a klanění svatých Tři králů*, *Útěk do Egypta* a *Svatá rodina v Nazaretu*. Poté přišla na řadu dramatická mezihra *Poutník a ovčák aneb Podobnoství o dobrém pastýři*, ve které pastýř hledal ztracenou ovečku. Mezihra končila živým obrazem *Dobrý pastýř*, kde pastýř v římských katakombách držel nalezenou ovečku kolem ramen.¹¹⁶ Následovaly živé obrazy, připomínající události zapsané v evangeliích – *Křest Krista v Jordáně*, *Pokoušení Krista Satanem*, *Svatba v Káni Galilejské*, *Proměnění Páně*, *Ježíš – přítel dětí* a *Vzkříšení Lazara* se skladbami od Jungmanna, Lindpaintnera nebo Mozarta.¹¹⁷ Dopolední představení končilo ve dvanáct hodin masovou scénou *Příjezd Krista do Jeruzaléma*, ve které účinkovalo až 300 herců. Kristus na oslu byl obklopen svými učedníky a jásající dav mu mával palmovými ratolestmi.¹¹⁸

114 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B; K. LEIMBIGLER, *Der Böhmerwald*, s. 40.

115 Tamtéž.

116 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 21.

117 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

118 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

Od dvanácti do dvou hodin měli návštěvníci i herci dvouhodinovou pauzu na oběd. Tu často trávili v oblíbené pašijové restauraci za budovou divadla nebo v hostincích na náměstí. V pašijovém parku, který se v okolí Passionsspielhausu rozkládal, bylo otevřeno nespočet stánků s občerstvením a upomínkovými předměty. Marie Skálová vzpomíná v knize *Vina nevinných* na své dětství strávené v nedalekém Mezipotočí.¹¹⁹ V jedné kapitole zmínila také hořické pašijové hry, které na počátku třicátých let 20. století jako desetiletá dívka navštívila. Uvádí, že se tehdy dobře vedlo řezníkům, kteří denně udili párky a připravovali huspeninu a tlačenko, aby je mohli za jakoukoliv měnu prodat. Ve stáncích u divadla měli hosté možnost zakoupit si cukrovou vatu, cukrkandl na provázku, špalíčky, pendrek, cukrové hady nebo turecký med.¹²⁰ Kromě jídla se v pašijovém parku prodávaly také různé druhy suvenýrů, například fotopohlednice a fotoalba pašijových her, dále knihy textů, skleničky a kovové odznaky s motivem pašijových her, devocionálie a svaté obrázky. Návštěvníci her o polední přestávce rádi procházeli křížovou cestou k nedaleké kapli Panny Marie Bolestné na vrch Randelsberg, odkud byl pěkný výhled na Hořice a okolní krajinu.¹²¹

Před druhou hodinou odpolední se v pašijovém parku opět rozezněly fanfáry na znamení začátku tři a půl hodiny trvajících odpoledního představení. Tato část her zahrnovala vlastní pašije, tedy utrpení a smrt Ježíše Krista. Na úvod zahrál orchestr

119 Marie Skálová (1924–1996) je autorkou knihy *Vina nevinných*, ve které vzpomíná na své dětství strávené v Mezipotočí u Kájova.

120 Marie SKÁLOVÁ, *Vina nevinných*, Rudolfov 1996, s. 55–56. Na pauzu mezi dopoledním a odpoledním představením vzpomíná v dokumentárním filmu Zdeňka Flídra *Hořičtí Němci včera a dnes* také Grete Ranklová (1924–2011): „Po pašijových hrách jsme se tam mohli procházet a seznamovat se s lidmi. Nejdříve jsme měli strach z úplně cizích lidí. Byli černí, žlutí, hnědí, Indové, z Angoly, různé rasy. Ze začátku jsme byli vystrašení. Ale oni všichni k nám byli milí, dali nám první banán. Otáčeli jsme ho, nevěděli jsme, je-li to na jídlo nebo na hraní. Pak nám to ukázali, a tak jsme s chutí snědli náš první banán. Pak přišli lidé, ti měli takový dlouhý kelímek a něco lízali. Divili jsme se, co v tom přinesli. Nabídlí nám. To byla první zmrzlina, kterou jsem v Hořicích jedla. Celý svět ovlivňoval Hořice. Cizí lidé, jejich cizí jazyky, cizí oblečení. Nevycházeli jsme z údivu.“; Z. FLÍDR, *Hořičtí Němci*, dokumentární film.

121 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 19. Z článku *Hořické pašijové hry* spisovatele Norberta Frýda (1913–1976) vyplývá, že o pašijových hrách roku 1933 měli diváci o polední pauze možnost navštívit zkušební divadlo: „Můžete chvíli posedět na božím trůnu (který ostatně vypadá z blízka jako dospělejší dětská židlička), můžete pohoupat zeměkoulí, ležící před ním, na klíně, můžete přezkoumat obsah Jidášova měšce a můžete konečně zjistit, že váhy anděla spravedlnosti vůbec nefungují. Dáte-li se pak do hovoru s herci, dozvíte se, že Kristus a Jidáš jsou vlastně bratři a v civilu mistry kameníky, že zvláště pěkně mluvící Pilátus je dělníkem z továrny a že výborný Kajfáš, tento mazaný demagog, je obchodníkem. Organizace a disciplinovanost celého divadelního aparátu budí opravdu úctu. 250 lidí, jež je zaměstnáno na jevišti a v orchestru, zkouší již od prosince minulého roku. Ředitel a režisér Nowak vypráví, že se zkoušelo skoro denně. To znamená, že celé Hořice obětují devět měsíců poctivé práce na tyto hry. Devět měsíců žije toto městečko jiný, neobyčejný život. Vše se točí kolem jejich divadla, vše dostalo nový smysl a obsah se zřetelem na jejich hry.“; Norbert FRÝD, *Hořické pašijové hry*, in: *Kohoutí kříž*, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.

skladbu Haydnovu skladbu *Sedm posledních slov Ježíše Krista*.¹²² První scéna nesla název *Kristus zjevuje Panně Marii své utrpení* a odehrávala se v Lazarově domě v Bethanii. Následovala druhá scéna *Loučení Krista v Bethanii*, po které spadla hlavní opona, a sbor s orchestrem přednesl Jungmannovu skladbu *Před poslední večeří*.¹²³ Nyní mohli diváci spatřit vrchol her – scénu *Poslední večeře Páně*. Po sborovém vstupu následovala bouřlivá scéna *Shromáždění Vysoké rady* v čele s Annášem a Kaifášem. V další scéně Jidáš zradil Krista za příslib 30 stříbrných.¹²⁴

Zpěv sboru uvedl další části odpoledního představení – *Kristus na hoře Olivetské*, *Jidášova zrada* a *Zajetí Krista*. Poté byli diváci svědky scén *Ježíš před Annášem*, *Ježíš před Kaifášem*, *Jidáš lituje svého činu*, *Marie hledá svého syna*, *Kristus ve vězení*, *Kristův nářek*, *Petrovo zapření* a *Kristus brzy ráno před Vysokou radou*. Po mezihře sboru a orchestru přišly na řadu scény *Kristus před Pilátem*, *Kristus před Herodem* a *Kristus opět před Pilátem*. Následovala hluboce otřásající část *Bičování a korunování Krista*, po které Pilát vydal nad Ježíšem rozsudek smrti a zlomil svoji soudcovskou hůl. Po stažení opony přišel sbor oděný do smutečního hávu, aby uvedl jednu z nejdramatičtějších částí celého představení, scénu *Křížová cesta*. Tu tvořilo celkem šest částí – *Začátek křížové cesty*, *Ježíš na sebe bere kříž*, *Ježíš potkává svoji matku*, *Ježíš padá pod křížem*, *Šimon z Cyrény pomáhá Ježíšovi nést kříž*, *Ježíš podruhé padá pod křížem*, *Veronika podává Ježíšovi roušku*, *Ježíš potřetí padá pod křížem* a *Plakající ženy z Jeruzaléma*.¹²⁵ Poté se stáhla opona a varhany zahájily jedny z posledních scén. Jeviště nyní patřilo litujícímu Petrovi a Jidášovi, který s výčitkami odchází ke stromu v pozadí, aby se oběsil. Na vrcholu Golgoty se pak odehrály davové scény *Sedm slov* a *Smrt Krista*, během kterých se na jevišti pomocí scénických efektů zatmělo slunce a proběhlo zemětřesení. Za bledého světla dopadajících blesků římsí vojáci i lid ve strachu a zmatku utekli z Golgoty.¹²⁶ Dojatí diváci pak byli svědky posledních živých obrazů hořických pašijových her – *Snímání z kříže*, *Uložení do hrobu* a *Zmrtvýchvstání Krista*. Představení končilo o půl šesté večer slavnostním

122 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

123 Tamtéž.

124 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

125 K. LEIMBIGLER, *Der Böhmerwald*, s. 40.

126 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

Fleischerovým hymnem *Halleluja* v podání sboru, varhan a orchestru.¹²⁷

Marie Skálová ve své knize *Vina nevinných* uvedla, že návštěvníci odcházeli s hlubokým vnitřním pohnutím a nezapomenutelnými dojmy. Při ukřižování Krista všichni staří i mladí plakali. Během vzkříšení Krista pak diváci spolu s herci zpívali na znamení opravdové radosti.¹²⁸

IV. 2. *Mysterium Hoericense*

V letech 1893 a 1894 se v Hořicích na Šumavě odehrálo přes 30 představení pašijové hry Johanna Josefa Ammanna. Ten se však pro vedení Böhmerwaldbundu a režiséra Ludwiga Deutsche postupně stával nepohodlným. Deutsch se totiž obával, že Ammann začne do vedení her příliš zasahovat. Proto dal za cíl, že Ammanna zcela odstraní z vedení a režie her.¹²⁹ Do napjatých vztahů mezi oběma stranami se navíc vložili novináři *Budweiser Zeitung* nepravdivými články namířenými proti Ammannovi, které napadeného pohnuly k podání žaloby na Deutscher Böhmerwaldbund. Zároveň se rozhodl, že spolku odejme právo na další realizování pašijových her podle svého textu.¹³⁰ Mezitím však režisér Deutsch oslovil mikulovského probošta a literáta P. Karla Landsteinera, aby Ammannův text přepracoval.¹³¹ Landsteiner zkrátil některé pasáže a zveršoval vstupy pašijového sboru, jinak ale nechal Ammannovo dílo beze změny. Když Böhmerwaldbund nechal vytisknout inovovaný text, označil Ammann Landsteinera za plagiátora a zažaloval ho za krádež duchovního vlastnictví. Po táhlém soudním sporu mezi učitelem Ammannem a imunitou obrněným poslancem Českého zemského sněmu Taschkem došlo k urovnání. Ammann se za nepatrné odstupné zřekl autorských práv a předal svůj text Taschkovi k volnému užití.¹³² Landsteinerovo přepracování Deutsch poprvé uvedl při hrách roku 1895 a hrálo se pak podle něj až do

127 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

128 M. SKÁLOVÁ, *Vina*, s. 57.

129 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

130 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

131 Karl Landsteiner (1835–1909) působil v letech 1886–1909 jako zemský prelát a probošt v Mikulově. Psal básně, romány a povídky; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

132 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

roku 1936.

Kvůli sporu mezi Ammannem a Böhmerwaldbundem odešel z pašijového spolku představitel Krista a řídící učitel hořické školy Johann Bartl. Hlavní roli převzal kamenický mistr Jordan Wiltschko, který s Bartlem v letech 1893–1895 alternoval.¹³³ První představitelkou Marie byla již zmíněná služebná Maria Perwolfingerová. Její herecký výkon českobudějovického biskupa Martina Josefa Říhu natolik nadchl, že jí věnoval zlatý náhrdelník s křížem.¹³⁴ S Marií Perwolfingerovou pak v letech 1893–1895 alternovaly Emilie Fahrenschnová a Anna Wurzingerová.¹³⁵ Roku 1896 Karl Landsteiner upustil od původního představení a spolu s režisérem Deutschem uvedl svoji novou hru *Osterspiel*. Hrál se od 28. června do 8. září o svátcích a nedělích odpoledne. Landsteinerova Velikonoční hra se však netěšila u diváků velké oblibě, nízkou návštěvnost mohlo však ovlivnit i počasí. V této sezóně svítlo slunce pouze během dvou představení, v ostatních dnech pršelo. Hra již nebyla v následujících ročnících reprízována.¹³⁶ V následujícím roce se představení pašijových her nekonala, pouze na začátku srpna Hořičtí sehráli speciální představení za účelem filmového natáčení.¹³⁷

Vzhledem k roční pauze se vedení pašijových her rozhodlo pro velkolepou propagaci na rok 1898. Z důvodu nízké návštěvnosti však představitelé Böhmerwaldbundu prohlásili, že další pašijové hry proběhnou až za pět let. Režisér Ludwig Deutsch po nevydařeném roce Hořice opustil. Strávil zde celkem šest let, během kterých za svoji práci přijímal od Josefa Taschka nemalé finanční obnosy.¹³⁸ Na konci prosince roku 1897 zemřela v Hořicích ve věku 32 let jeho konkubína Friederika Ramscheidová.¹³⁹ Přestože skonala bez posledního pomazání, svolil biskup Říha k jejímu církevnímu pohřbu na hořickém hřbitově.¹⁴⁰ Padesátiletý Deutsch se na podzim roku 1898 odstěhoval do Vídně, kde krátce působil jako ředitel jednoho z místních

133 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

134 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

135 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

136 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

137 Viz kapitola *Hořické pašijové hry ve filmu a fotografii*.

138 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

139 Státní okresní archiv Český Krumlov, Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Z 1872–1909*, inv. č. 1766.

140 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

divadel. Kvůli svému zadlužení pak uprchl do ukrajinského Kyjeva, kde jeho stopa končí.¹⁴¹

Od května do srpna roku 1902 probíhaly v Hořicích přípravy na pašijovou sezónu 1903. O Velikonocích roku 1903 se ve zkouškách pokračovalo za přítomnosti Karla Landsteinera.¹⁴² Režii převzal režisér českokrumlovské scény Carl Kunst z Vídně. Roli Krista ztvárnili Jordan Wiltschko a Alois Werner, Marii hrála už sedmou sezónu Anna Wurzingerová s alternantkou Cecilí Hossingerovou.¹⁴³ Další pašijové hry se uskutečnily opět po pětileté pauze roku 1908 a dále roku 1912. Přestávky se pořadatelům her vyplatily, protože návštěvnost her byla v obou ročnících masová.¹⁴⁴ V roli Krista se střídali Jordan Wiltschko a Willibald Reiting, v roli Panny Marie pak Maria Kienzlová a Hedwig Breitschopfová. Plánovaná představení se v roce 1916 neuskutečnila kvůli vypuknutí první světové války, během které v bojích zahynula řada herců. Pašijové divadlo se tehdy na jedenáct let uzavřelo a zpusťlo.¹⁴⁵

První měsíce vzniklého Československa byly doprovázeny vyhrocenými událostmi. Němci nový stát odmítali a žádali o připojení k sousednímu Rakousku.¹⁴⁶ V této době tedy nepřipadalo v úvahu pašijové hry obnovovat. Z domova i ze zahraničí však přicházely do Hořic časté dotazy o budoucnosti místní náboženské tradice. Dne 25. července 1921 se v hostinci Zum schwarzen Adler sešla úzká skupina občanů, mezi nimi i dvašedesátiletý Jordan Wiltschko, představitel Krista v posledních hrách. Hlavním bodem programu bylo jednání o obnově hořických pašijových her. Předsedou přípravného výboru se stal farář P. Paulus Heinrich, jeho náměstkem starosta obce Johann Janovsky, pokladníkem obchodník Josef Friepes a jednateli kaplan P. Benedikt Kastner a učitel Johann Cipin.¹⁴⁷ Dne 9. října prohlásil předseda výboru před valnou hromadou, že obyvatelé Hořic jsou odhodláni znovu uvést pašijové hry, ovšem s tou podmínkou, že jejich provozování přejde na obec.¹⁴⁸ Předseda Böhmerwaldbundu Josef Taschek navíc po založení Československa vycítil, že Češi nejsou iniciativám

141 Vyhledáno dne 10. 3. 2016 na [<http://katalog.cbvk.cz/arl-cbvk/cs/vysledky/?iset=1>].

142 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

143 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knih o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

144 Tamtéž, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

145 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

146 J. PALKOVIČ, *Mysterium*, s. 155.

147 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

148 B. KASTNER, *Höritzer Passionsspiele*, s. 4.

německého spolku nijak naklonění, proto se předseda Böhmerwaldbundu 24. září 1922 po třiceti letech hořických pašijových her vzdal a prodal je včetně divadelní budovy a jejího vybavení obci Hořice na Šumavě za částku 25 000 korun.¹⁴⁹

Novým režisérem hořických pašijových her byl jmenován zdatný komik a herec Adolf Zaglauer, ředitel divadelní společnosti Südböhmische Schaubühne. Pašijový orchestr vedl hořický pokladník Franz Paydl, nácvik sborů měl na starosti místní učitel Franz Gregor.¹⁵⁰ Hlavní role Krista se ujal hořický učitel Johann Cipin v alternaci s obchodníkem Josefem Friepesem. V roli Panny Marie se střídaly Marie Kienzlová a Mathilde Feyrerová.¹⁵¹ Obnovené hry měly premiéru na svatodušní pondělí 21. května 1923. Všechna následující představení byla zcela vyprodána, a Hoříčtí proto museli sehrát dalších 5 představení navíc. V roce 1923 se tak hrálo celkem sedmnáctkrát. Šumavská tradice po dlouhých jedenácti letech znovu ožila.¹⁵²

Hořický učitel Franz Bartl doprovázel všechna představení pašijových her v letech 1923–1936 na varhany. O to vzácnější a důvěryhodnější jsou jeho vzpomínky, které zveřejnil v článku *Höritz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*.¹⁵³ Mimo jiné zde zmínil, že po založení Československa získávalo místní duchovenstvo stále větší vliv na podobu hořických pašijí. Tak byla například scéna *Poslední večere Páně* zcela nehistoricky obohacena o svaté přijímání apoštolů za hudebního doprovodu. Následkem podobných zásahů se vzdělaní návštěvníci pašijovým hrám vyhýbali a dražší místa v hledišti zůstávala prázdná.¹⁵⁴ Naopak levnější řady byly přeplněné, protože mnoho farníků pořádalo na pašijové hry poutní výpravy. Československá vláda zpočátku podporovala hry slevami na daních. Zároveň však vydala nařízení, že veškeré vývěsní štíty a nápisy v obci i na pašijovém domě musí být uvedeny nejdříve česky a až pak německy. Stejně tak musely být tištěny i plakáty a propagační letáky. Roku 1923 dokonce vznikl český překlad textu pašijových her, který vytvořil Miroslav Haller.¹⁵⁵

Jak dále uvádí Franz Bartl, Češi propagaci her zdárně využili především

149 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

150 *Böhmerwald-Passionsspiel Čechoslovakei, 1923* [propagační leták], archiv autora.

151 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihy o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

152 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

153 Tamtéž.

154 Tamtéž.

155 PhDr. Miroslav Haller (1901–1968) byl jihočeský básník a překladatel. V letech 1930 – 1938 působil jako člen českobudějovické literární a výtvarné skupiny Linie. Vydal básnické sbírky *Poutníková hůl* (1927), *Zřícená nebesa* (1931) a *Sršatá promenáda* (1932); Karel VALTER, *Linie. Vzpomínky na čes-*

v zahraničí, kde pašije prezentovali jako podporu národnostní menšiny v nově vzniklém státě. Početným divákům z Rakouska a Bavorska byl přítom v některých případech odpírán vstup do země, proto návštěvnost z této oblasti postupně opadala. Československá propaganda se zaměřila spíše na diváky z Francie, Anglie a jihovýchodní Evropy. Pasáž o meziválečné éře hořických pašijí Bartl završil zmínkou o českých návštěvnících. Ti podle něj byli většinou drze namyšlení a budili dojem, že přišli jenom proto, aby se popásli na novém státním majetku, který jim přiřkl versailleský diktát. Jako stálý divácký základ vytrvali jen němečtí obyvatelé Šumavy, Chebska a jihlavského jazykového ostrova a pro ty bylo konání her každé tři roky až příliš časté.¹⁵⁶ Je však nutné si uvědomit, že tato silná slova Bartl napsal v roce 1957, tedy pár let potom, co byl českou stranou za dosud nevyjasněných okolností vězněn kvůli svým válečným nacistickým aktivitám.¹⁵⁷

V roce 1927 se první představení pašijových her konalo o letničním pondělí, tedy 6. června. Režisér Adolf Zaglauer zemřel po dlouhé nemoci roku 1924 v českokrumlovské nemocnici, proto se jeho místa ujal šumavský spisovatel a pedagog Willibald Böhm.¹⁵⁸ Už během zkoušek se ukázalo, že změna v obsazení některých rolí přinese pašijím úspěch. Role Marie se zhostila Anna Erhartová, svatého Petra nově představoval hořický zednický mistr Engelbert Wurzinger a roli Kaifáše ztvárnil kamenický mistr Johann Wiltschko, syn dřívějšího představitele Krista.¹⁵⁹ Neočekávané množství lidí navštívilo Hořice i v hrací sezóně roku 1930, kdy se po deseti letech uskutečnily velké pašijové hry v bavorském Oberammergau. Novým vedoucím hořických pašijí byl jmenován vídeňský divadelní režisér Max Höller, uznávaný odborník v oboru náboženských her.¹⁶⁰ Zkoušky probíhaly pod jeho vedením už od října roku 1929.¹⁶¹ V roce 1930 své účinkování v pašijích ukončila řada herců, která ještě stála u zrodu velkých představení v roce 1893. Patřili k nim například Jordan Watzl,

kobudějovickou avantgardní skupinu a lidi kolem ní, České Budějovice 1980, s. 93–96.

156 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

157 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

158 *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, 1927* [propagační leták], archiv autora.

159 Tamtéž.

160 Max Höller (1880–?) zpočátku působil jako herec v St. Pölten, Meranu, Linci nebo Olomouci, poté v Burgtheater a Deutsche Volkstheater ve Vídni. V letech 1921–1922 pracoval jako ředitel německého divadla v Brně. Roku 1924 řídil slavnostní hry při svěcení dómu v Linci a roku 1926 vedl Františkánské hry v Erlu; Lenka OPLATKOVÁ, *Das deutsche Theater in Brünn in den Jahren 1918–1932*, Brno 2008 (Diplomová práce), s. 16; J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 205.

161 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

představitel svatého Petra v letech 1893–1930, Franz Pihale, představitel Jidáše v letech 1893–1930, Anton Pollak, představitel Nikodéma v letech 1898–1930 nebo Maria Kienzlová, představitelka Marie v letech 1908–1930.¹⁶²

Návštěvnost her roku 1933, kdy se oslavovalo 1900 let od smrti Ježíše Krista, prudce poklesla kvůli rostoucí hospodářské krizi. Hoříčtí nevybrali za vstupenky ani polovinu z celkového výtěžku za sezónu 1930.¹⁶³ Vedení her se ujali divadelní režisér Ernst Nowak a hoříčtý farář P. Paulus Heinrich. Roli Krista hrál kameník Johann Wiltschko se svým alternantem Josefem Friepešem. Diváky si svým přirozeným hereckým výkonem získala devatenáctiletá Anna Mugrauerová, nová představitelka Marie.¹⁶⁴

Německé pašijové hry se v Hořicích na Šumavě naposledy hrály roku 1936. Hry řídil hoříčtý farář P. Paulus Heinrich za asistence kaplana P. Odyla Petermichla, dramaturgie her se ujal šumavský spisovatel Hans Multerer a uměleckou výpravu měl na starosti Ernst Nowak. Mnoho obrazů a scén prošlo modernizací, dále byly vynechány scény *Noe obětuje Bohu*, *Proměnění Páně* a *Vzkříšení Lazara*. Vedoucí her nově začlenili do scénáře obrazy *Kázání na hoře* nebo *Vypuzení z kláštera*. Na doporučení Gustava Jungbauera¹⁶⁵ Hoříčtí do pašijí zařadili také krátkou scénu *Smrt z 15. století*, ve

162 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

163 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

164 *Hoříčké pašijové hry na Šumavě v roce 1936* [propagační leták], archiv autora.

165 Prof. Dr. Gustav Jungbauer (1886–1942) byl univerzitní profesor, spisovatel a etnograf. Narodil se 17. července 1886 v mlýně Vorderhammer u Horní Plané. V mládí absolvoval na německém gymnáziu v Českém Krumlově jako žák etnografa prof. Johanna Josefa Ammanna, který se proslavil jako autor textu hoříčtých pašijových her. Poté studoval národopis a germanistiku na Karlově univerzitě v Praze pod vedením profesorů Augusta Sauera a Adolfa Hauffena. Od roku 1910 Jungbauer působil jako gymnaziální profesor v Liberci. Po vypuknutí první světové války v roce 1914 se následujícího roku dostal jako příslušník rakousko-uherské armády do ruského zajetí. Po tříletém věznění v Turkestánu uprchl na konci války zpět do Čech. V letech 1919–1921 působil jako zástupce Československého červeného kříže v Moskvě, kde prováděl repatriaci válečných zajatců. Ve svém rodném městě Horní Plané v roce 1923 založil Šumavské muzeum a zároveň se stal jeho prvním ředitelem. V letech 1923–1928 Jungbauer vyučoval na gymnáziích v Litoměřicích a Praze. Zároveň se věnoval vědecké činnosti. V roce 1928 začala Jungbauerova pedagogická kariéra na Karlově univerzitě, kde jako mimořádný profesor převzal místo po svém učiteli Hauffenovi. Po roce 1937 zde působil jako řádný profesor pro obor etnografie. Věnoval se studiu šumavského národopisu a sběratelství lidových písní, pohádek a pověstí ze Šumavy. Byl jedním z nejuznávanějších odborníků na národopis Němců v Čechách. Mezi jeho nejvýznamnější vydaná díla patří *Böhmerwald-Märchen*, *Böhmerwald-Sagen*, *Deutsche Sagen aus der Tschechoslowakei*, *Volkslieder aus dem Böhmerwalde*, *Geschichte der Deutschen Volkskunde* či *Deutsche Volksmedizin*. Dále zpracoval bibliografii německého národopisu v Čechách a v letech 1929–1938 vydával časopis *Sudentendeutsche Zeitschrift für Volkskunde*. Gustav Jungbauer zemřel po těžké nemoci 23. října 1942 v Praze. Jeho tělo bylo převezeno na hornoplánský hřbitov. Hrob však po skončení války zdemolovali vandalové; Ivo JANOUŠEK – Jan PALKOVIČ, *4 fotografové – 2 země – 1 region*, České Budějovice 2014, nestránkováno.

které účinkoval samotný režisér Ernst Nowak.¹⁶⁶ Poslední představení se konalo 6. září 1936.

¹⁶⁶ Bohumil ŠINDELÁŘ, *Kolem hořických pašijových her*, Šťastnou cestu 3, 1935, č. 8., s. 4.

V. Každodennost hořických pašijových her

V. 1. První Kristus Johann Bartl

Hlavní zásluhu na úspěchu velkých pašijových her měli kromě autora textu Johanna Josefa Ammanna a režiséra Ludwiga Deutsche také představitelé jednotlivých biblických rolí. Právě oni tvořili svými gesty a slovy jádro hořického mystéria. Herecký soubor čítal v roce 1893 přes 200 ochotnických herců.¹⁶⁷ Nešlo tedy o školené umělce, ale o rolníky, obchodníky, řemeslníky a služky z řad hořických občanů. V době konání pašijových her se ochotníci o nedělích a svátcích proměňovali v postavy ze Starého a Nového zákona. Nestačilo pouze umět text z paměti, herci se museli do svých rolí vžít a dokázat divákům co nejlépe předat poselství, které jejich postava nesla. Herci mezi sebe nepřijímali členy z jiných obcí, a to ze dvou důvodů. V první řadě byla hra od počátku propagována jako duchovní majetek obce Hořice na Šumavě. Na letácích doslova stálo, že během představení účinkuje 300 místních občanů.¹⁶⁸ Druhý důvod byl jazykový. Herci totiž během vystoupení nemluvili spisovnou němčinou, ale místním dialektem typickým právě pro Hořice na Šumavě a nejbližší okolí. Jejich nářečí se vyznačovalo charakteristickou výslovností tempem řeči. Občané patnáct kilometrů vzdáleného Českého Krumlova mluvili dialektem odlišným, proto v hořických hrách nemohli účinkovat.¹⁶⁹

V herecky a textově nejnáročnější roli Krista se v letech 1893–1936 vystříдалo celkem sedm ochotníků. První z nich, Ammannův přítel Johann Bartl, působil jako řídící učitel v hořické škole.¹⁷⁰ Na základě dochovaných historických pramenů lze učinit pokus o pohled na problematiku pašijových her prostřednictvím tohoto čestného hořického občana. Johann Bartl pocházel ze selského prostředí. Narodil se 25. května 1862 Wenzlu Bartlovi a jeho ženě Klaře, rozené Pichlerové, rolníkům z Lazce č. p. 15.¹⁷¹ Bartl musel být už od útlého věku nadprůměrně inteligentní a už od dětství se

167 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

168 *Böhmerwald Passionsspiel Höritz 1927* [propagační leták], archiv autora.

169 Franz BAYER, *Hinter den Kulissen von Höritz – ein Lausbubenbrief*, Hoam! 51, 1998, č. 10, s. 841–842.

170 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

171 Tamtéž, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

zájmal o vzdělání. Na rozdíl od svého staršího bratra Matouše, který zůstal jako hospodář na statku rodičů, se Johann vydal na dráhu učitele.¹⁷² Ze zápisů v kronice Obecné školy v Hořicích na Šumavě vyplývá, že sem nastoupil jako šestadvacetiletý v roce 1888. Přijímal ho tehdy místní řídící učitel Anton Lenz, jehož dcera Rosa se později stala Bartlovou snachou.¹⁷³

V Hořicích Bartl potkal svoji budoucí manželku. Jmenovala se Anna Schadenböcková a narodila se 19. června 1866 ve vážené rodině místního ranhojiče a měšťana Jordana Schadenböcka.¹⁷⁴ Schadenböckové patřili k nejstarším hořickým rodům. Jordanovi předci vykonávali v Hořicích lékařskou činnost už v době před třicetiletou válkou. Jeho děd Josef Schadenböck pracoval jako vojenský lékař, později však rezignoval na svoji funkci a nastálo se usadil jako ranhojič v Hořicích na Šumavě. Stejně povolání vykonával i Jordanův otec Anton.¹⁷⁵ V roce 1892 založil Jordan Schadenböck ve svém domě s č. p. 77 obvodní záchranné středisko a působil zde jako praktický lékař. Ordinace se nacházela pouze několik desítek metrů od pašijového divadla. Pokud se tedy někomu z návštěvníků během představení udělalo nevolno, lékař byl nablízku. Schadenböckové platili za opravdové odborníky a po právu se v druhé polovině 19. století řadili k hořické elitě.¹⁷⁶

Právě do této uznávané rodiny se učitel Johann Bartl 2. července 1889 přiřazenil. O jeho lásce k dětem svědčí i to, že mu manželka Anna v následujících letech porodila celkem deset dětí, z nichž se sedm dožilo dospělosti.¹⁷⁷ Souběžně se svojí učitelkou

172 Matouš Bartl se narodil 9. 12. 1852 v Lazci (Losnitz) č. p. 15. Dne 25. 7. 1893 se oženil s Katharinou Grandlovou z Tater (Tattern) č. p. 4; Státní okresní archiv Český Krumlov, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

173 Státní okresní archiv Český Krumlov, Obecná škola Hořice na Šumavě, *Kronika Obecné školy v Hořicích na Šumavě*.

174 Jordan Schadenböck (1828–1899) byl hořický ranhojič. Jeho manželka Aloisia, rozená Pany, se narodila v roce 1835 v Mýtě (Mauthstadt) č. p. 9 Franzi Panymu a jeho ženě Franzisce, rozené Stoiborové. Zemřela 31. 10. 1907. Kromě dcery Anny Jordanovi porodila ještě syny Franze a Josefa. Josef se narodil 9. 9. 1867 a 26. 7. 1898 se oženil s Katharinou Stiny z Hořic č. p. 42; Státní okresní archiv Český Krumlov, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

175 Zatímco Jordan Schadenböck je v matrikách uváděn jako ranlékař či přímo lékař, jeho otec Anton Schadenböck ještě vykonával profesi ranhojiče. S prací mu vypomáhala jeho manželka Katharina, rozená Thürová, ze Světlíku (Kirchs Schlag); V. SCHMIDT, *Höritz*, s. 34.

176 Tamtéž.

177 Nejstarším synem Johanna Bartla byl Franz Bartl (*9. 10. 1890, Hořice na Šumavě 101; † 29. 7. 1970, Pöttmes), který působil jako učitel v hořické obecné škole. V letech 1923–1936 doprovázel pašijové hry na varhany. Mezi další potomky Johanna Bartla patřili podle hořické matriky Emma (*1893), Anna (*1895), Marie Aloisie (*1899), Ida (*1900), Johanna (*1902), Johann I. (*/† 1903), Wilhelm (*/† 1905), Ludwig (*1906) a Johann II. (*/† 1908); Státní okresní archiv Český Krumlov, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1885–1909*, inv. č. 1758; F. BAR-TL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

profesí se ve volném čase aktivně věnoval spolkové činnosti. Jako předseda hořického pěveckého spolku se v roce 1892 zasloužil o úpravu bývalých písčitých příkopů pod vrchem Randelsberg. S pomocí Wenzla Tahedla zde nechal vytvořit romantický park s posezením, kde pravidelně pořádal venkovní koncerty.¹⁷⁸ Během náročné přípravy velkých pašijových her se také stal věrným pomocníkem Johanna Josefa Ammanna. Se svými švagry Josefem a Adolfem Schadenböckovými se ujal opisování Ammannova textu pro potřeby jednotlivých herců. Působil také jako předseda hereckého komitétu pašijových her. Spolu s Ammannem se 19. února 1893 chopil výuky ženských partů pašijového pěveckého sboru. Jelikož žádná ze třiceti sboristek neuměla noty, šlo o práci velice záslužnou.¹⁷⁹ Dne 18. ledna 1894 byl Johann Bartl jmenován řídícím učitelem hořické školy. Ve stejném roce založil chrámový sbor, který pak až do roku 1927 sám řídil a doprovázel na varhany.¹⁸⁰

Díky Bartlovým řečnickým schopnostem a jeho přirozenému charismatu měl Ammann při výběru hlavní role Krista jasno.¹⁸¹ Bartl se této náročné postavy zhostil bravurně. Dokázal se naučit text čítající 3277 slov a během celé hrací sezóny 1893 konzultoval svůj herecký výkon s jistým pastorem, který měl pro pašijové hry velké porozumění. Tento muž navštěvoval v roce 1893 každé představení a byl Bartlovým výkonem zcela fascinován. Dokonce mu daroval originál Lutherovy bible.¹⁸² Autor článku *Hinter den Coulissen des Passionsspieles Höritz*, otištěného ve vídeňských novinách *Fremdenblatt* dne 9. května 1894, věnoval osobnosti Johanna Bartla celý odstavec.¹⁸³ Představitel Krista zastihl v pánské šatně, jak si před zrcadlem urovnává svoji kučeravou paruku.¹⁸⁴ Jeho lidské hodnoty, práce pro pašije a postavení řídícího učitele mu zajistily důstojnost a úctu v soukromém i pracovním životě. Díky svým postojům byl také nadevše uznáván hereckými kolegy. Zřídkakdy ho mohli Hořičtí zastihnout v hostinci, vedl život v ústraní, neboť to považoval za povinnost učitele.

178 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

179 Mužskou část sboru (20 členů) vyučoval Erhard Frieipes, sbormistr pěveckého spolku; tamtéž.

180 Tamtéž.

181 Ještě několik let předtím by však učitel Bartlovi v hereckém působení bránil zákon. V roce 1873 bylo učitelům úředně zakázáno vystupovat na jevišti a jinak spolupůsobit v rámci ochotnického divadla. Úřady zákaz obnovily i v 80. letech 19. století a v určitých modifikacích platil i později; F. ČERNÝ, *Dějiny*, s. 176.

182 E. HANS a kol., *Höritz*, s. 26.

183 Anonym, *Hinter den Coulissen des Passionsspieles Höritz*, *Glaube und Heimat* 53, 2001, č. 4, s. 26–28.

184 Kristovu paruku nechal Ludwig Deutsch vyrobit podle nejslavnějších obrazů, na kterých byl Kristus zpodobněn; tamtéž, s. 27.

Právě pod jeho vlivem se pašijovým hrám oddaly také hořické děti. Účinkovalo v nich asi čtyřicet chlapců a děvčat ve věku od tří do dvanácti let.¹⁸⁵

Ze zápisů v hořické farní kronice vyplývá, že si Johann Bartl jako představitel hlavní role lidsky nerozuměl s režisérem Ludwigem Deutschem, který se často na zkouškách k hercům choval tak nešetrně, až ho musel Bartl upozornit, že je svojí hrubostí jen zastrášeje, a tím navádí pouze k povrchnímu hraní, za což se mu následně Deutsch vysmál.¹⁸⁶ Když spolek Böhmerwaldbund v roce 1895 vyloučil Johanna Josefa Ammanna ze spolupráce na hrách, odřekl Bartl na protest svoji milovanou roli. Režisér Deutsch tehdy prohlásil, že si takového Krista může vyřezat z každého klacku.¹⁸⁷ Johann Bartl stál naposledy na prknech hořického pašijového divadla 15. září 1895, kdy představení navštívila česká korunní princezna Stefánie Belgická se svojí dcerou arcivévodkyní Alžbětou Marií a doprovodem.¹⁸⁸

Ammann Bartlovi odkázal veškeré písemnosti, které se pašijí týkaly – knihy textů, novinové články, soudní rozhodnutí a další dokumenty o procesu s Deutschem a Landsteinerem. Vzhledem k tomu, kolik práce oba muži hořickým pašijím věnovali, museli svůj odchod snášet velice bolestně. Bartlův syn Franz později Ammannovu pozůstalost předal Gustavu Jungbauerovi do Šumavského muzea v Horní Plané.¹⁸⁹ Zatímco Ammann zemřel šedesátiletý 13. února 1913 v Untermaisu u Merana, jeho přítel Bartl působil až do 30. dubna 1924 jako řídicí učitel v hořické obecné škole.¹⁹⁰ Zemřel 2. ledna 1930 ve svém domě s č. p. 49. Za účasti svých kolegů a nekonečného zástupu svých žáků byl o dva dny později pochován na hořickém hřbitově.¹⁹¹

185 Anonym, *Hinter den Coulissen*, s. 27.

186 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

187 E. HANS a kol., *Höritz*, s. 26.

188 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

189 E. HANS a kol., *Höritz*, s. 26.

190 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

191 Státní okresní archiv Český Krumlov, Obecná škola Hořice na Šumavě, *Kronika Obecná škola Hořice na Šumavě*.

V. 2. Hořický Kristus Johann Cipin

Dne 7. února 1927 byl řídícím učitelem hořické obecné školy jmenován Johann Cipin – muž, který se oddal dětem, spolkové činnosti a pašijovým hrám. Narodil se 17. února 1887 v Křemži, v domě s č. p. 56, tamnímu podruhoví a zedníkovi Janu Cipinovi a jeho ženě Marii, rozené Hajerové.¹⁹² Vychodil německou obecnou školu v Horní Plané a v letech 1902–1906 studoval na učitelském ústavu v Českých Budějovicích. Od roku 1906 pak působil jako učitel obecné školy v Hořicích na Šumavě.¹⁹³

Dne 14. září 1909 se v Českých Budějovicích oženil s Philibertou Lebschi¹⁹⁴ z Kozího Vrchu u Světlíka, která mu roku 1911 porodila syna Othmara a roku 1924 dceru Irene. Cipin představoval pro hořickou mládež mravní vzor. Když v odpoledních hodinách skončilo vyučování, plně se věnoval místní spolkové činnosti. Zpíval v pěveckém spolku a dlouhá léta předsedal spolku zahrádkářů. Obdivuhodná školní zahrada s množstvím ovocných stromů, zeleniny a zajímavých druhů rostlin byla v první řadě jeho dílem.¹⁹⁵ V roce 1908 se jednadvacetiletý Cipin poprvé podílel na realizaci hořických pašijových her. Kniha herců uvádí, že v tomto roce zastával funkci sbormistra pašijového pěveckého sboru a také představoval Piláta.¹⁹⁶ Po vypuknutí první světové války byl vojensky nasazen.

Na počátku dvacátých let 20. století se v Hořicích začala připravovat obnova pašijových her po první světové válce. Roli Krista tehdy nabídli právě Cipinovi. V tisku se poté nejednou objevila zmínka o tom, že Cipin byl nejvěrohodnějším představitelem Krista, kterého Hořice měly. V jednom z čísel *Südböhmische Volkszeitung* z roku 1927 lze najít článek s názvem *Hinter den Kulissen von Höritz – ein Lausbubenbrief*.¹⁹⁷ Jde o dopis neznámého chlapce „Nazla“ z Hořic na Šumavě, který je adresován jeho kamarádovi. Dnes, po téměř devadesáti letech, představuje toto psaní zcela unikátní svědectví o atmosféře v meziválečných Hořicích. Hned v úvodu dopisu Nazl píše, že se

192 Státní okresní archiv Český Krumlov, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Křemže, N 1818–1908, inv. č. 2853.

193 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 43.

194 Philiberta Cipin, roz. Lebschi, se narodila 24. 3. 1889 v Kozím Vrchu (Bocksberg) č. p. 25. Pracovala jako žena v domácnosti. Zemřela 30. 9. 1968 v Bernhausenu a byla pochována na tamním hřbitově; z rozhovoru s Erikou Cipinovou, Bernhausen 24. 7. 2015.

195 Státní okresní archiv Český Krumlov, Obecná škola Hořice na Šumavě, *Kronika Obecné školy v Hořicích na Šumavě*.

196 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

197 F. BAYER, *Hinter den Kulissen*, s. 841–842.

ve škole musí o pašijových hrách hodně učit. Z toho je tedy zřejmé, že se Johann Cipin snažil přimět k účinkování v pašijových hrách co nejvíce hořických dětí stejně tak, jako to činil jeho předchůdce Bartl na počátku devadesátých let 19. století. Z dopisu dále vyplývá, že zkoušky probíhaly v pašijovém divadle každou neděli před zahájením sezóny. Sešly se tam vždy celé Hořice. Někteří hráli na jevišti, ostatní zkoušky pozorovali z hlediště. Nazl patřil k těm prvním, musel být totiž na jevišti během výjevu *Příjezd Krista do Jeruzaléma*. Šlo o davovou scénu, během níž jednotliví herci mávali palmovými listy a zdravili Krista na oslíku hlasitým „Hosanna!“. Dále Nazl účinkoval ve scéně *Ježíš – přítel dětí*. I tady jednou vykřikoval „Hosanna!“, na což ho vedoucí her Willibald Böhm upozornil, že nyní má být zticha. Böhm se prý také často rozčiloval kvůli nedbalé výslovnosti herců.¹⁹⁸

Následující řádky dopisu věnoval Nazl postavě, která mu přirostla k srdci ze všech nejvíce. Píše, že Kristus je řídicí učitel z jeho školy a jmenuje se Cipin. Musí si toho během hry od Židů hodně vytrpět. Je od nich zajat a následně ukřižován. Nazl také prozradil zajímavou scénografickou poznámku, která se týkala scény *Ukřižování*. Osvětlovač v okamžiku Kristovy smrti zhasl všechna světla a osvětloval pouze trpitelovu tvář. Představitel Krista byl podle Nazlových slov všeobecně uznáván a hodně se objevoval na fotografiích v novinách. Hořičtí ho zdravili slovy: „Pochválen buď, Ježíši Cipine!“¹⁹⁹ Sám Johann Cipin výše zmíněné potvrdil v rozhovoru z roku 1963. Po čtyřiceti letech tehdy vzpomínal, jak se k němu po představení hnaly davy diváků, aby se mohly dotknout jeho roucha a požádat o autogram. Cipin také popsal dvacetiminutové trápení na kříži, které musel během představení vydržet. Dva prsty každé z rozpažených rukou měl uchycené v úzkém poutku jako v prstenu. Dole se směl opírat patami nohou jen o úzkou dřevěnou podestu. Nikdo ale neměl šanci ani s tím nejlepším operním kukátkem vypátrat, jak na kříži vlastně visel.²⁰⁰

Ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově jsou uloženy písemnosti, dokumentující další životní osudy hořického Krista, například doklad okresního školního inspektora, u kterého Cipin spolu s manželkou Philibertou 4. července 1939 prokázali německý pokrevní původ.²⁰¹ Za druhé světové války pak Cipin vstoupil do

198 F. BAYER, *Hinter den Kulissen*, s. 841–842.

199 V orig. „*Gelopt sei Jesus Cipin!*“; tamtéž, s. 842.

200 Johann CIPIN, *Těch dvacet minut na kříži...*, in: *Kohoutí kříž*, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.

201 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

NSDAP. Po osvobození Hořic byl jako místní specialista zpočátku vyňat z opatření proti Němcům, měl totiž za úkol vyřizovat úřední záležitosti hořických Němců určených k odsunu.²⁰² Dále se v archivu zachoval dopis, který místní národní výbor Hořice na Šumavě adresoval dne 9. srpna 1946 Okresnímu národnímu výboru v Českém Krumlově. Jako předmět dopisu uvedl bezpečnostní referent hořického Místního národního výboru strážmistr František Podhola *Cipin Jan, býv. německý řídicí učitel – odsun za hranice, dotaz*. Z dopisu vyplývá, že 8. srpna 1946 se konala schůze, na které se pracovníci místního národního výboru usnesli, aby byl Cipin příštím odsunem vyhoštěn za hranice. Jako důvod uvedli, že se jmenovaný podle jeho vlastního doznání vždy hlásil „jako německý učitel k národnosti německé“. Odpověď předsedy okresní osidlovací komise z Okresního národního výboru Český Krumlov byla stručná: „Vzato na vědomí. Jmenovaného zařaďte do odsunu.“²⁰³

Od roku 1947 šedesátiletý Cipin pracoval jako řídicí učitel na škole v Rutesheimu u Leonbergu. Po roce 1953 bydlel u své dcery Irene v bavorském Deggendorfu, kde ho často navštěvovali jeho bývalí žáci. Poslední léta pak s Philibertou strávili u jejich syna MUDr. Othmara Cipina v Bernhausenu. Po 59 letech manželství zde Philiberta Cipinová zemřela 30. září 1968. Johann Cipin zemřel po dlouhé nemoci o dva roky později, 14. července 1970. Dne 17. července byl pohřben po boku své manželky na hřbitově v Bernhausenu.²⁰⁴ V novinách tehdy otiskli krátkou zprávu: „Kristus z pašijových her v Hořicích v letech 1923, 1927 a 1930, řídicí učitel Johann Cipin, zemřel ve věku 83 let“.²⁰⁵

MUDr. Othmar Cipin se za svého působení v Hořicích na Šumavě věnoval lékařské profesi. Ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově se dochovalo potvrzení z 20. října 1945, které dokládá, že byl protinacistického smýšlení. Dále z této zprávy vyplývá, že jmenovaný na rozdíl od svého otce žádal o přidělení československého státního občanství. Podle dalších písemností však Othmar Cipin neprošel přezkoušením antifašistů, a proto ho strážmistr František Podhola z Místního národního výboru Hořice na Šumavě vyškrtl ze seznamu občanů vyňatých z opatření proti Němcům. V květnu 1946 se však Othmaru Cipinovi podařilo vyhnout potupnému

202 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 57.

203 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

204 Z rozhovoru s Erikou Cipinovou, Bernhausen 24. 7. 2015.

205 Anonym, *Personalien*, Sudetenpost 16, 1970, č. 18, s. 2.

odsunu a uprchnout do Rakouska.²⁰⁶ Později v Německu pokračoval ve své lékařské praxi. Zemřel 12. prosince 1990 v Bernhausenu.²⁰⁷

V. 3. Kamenický mistr Johann Wiltschko

Dalším významným aktérem pašijových her v Hořicích na Šumavě byl místní kamenický mistr Johann Wiltschko. I prostřednictvím jeho životního příběhu lze nahlédnout nejen do zákulisí pašijí, ale především do kulturně společenských vztahů v meziválečných Hořicích.

Už Johannův otec, hořický kameník Jordan Wiltschko, byl velice váženým hořickým občanem. Narodil se 4. prosince 1859 Johannu Wiltschkovi z Hořic č. p. 11 a jeho ženě Theresii, rozené Hossingerové, ze Skalné č. p. 5.²⁰⁸ Kamenický rod Hossingerů ze Skalné se v širokém okolí proslavil nejen výrobou božích muk, ale především stavbou soustavy sedmi propojených kašen na hořickém náměstí. Toto obdivuhodné dílo vznikalo po celou druhou polovinu 19. století a z velké části je dílem kamenického mistra Wenzela Hossingera.²⁰⁹ Jordan již od mládí v lomech svého strýce pracoval, proto po Hossingerově skonu v roce 1895 zdědil ložiska žuly ve Skalném a Záhliní. Ve volném čase se Jordan s oblibou věnoval ochotnickému divadlu. Už v roce 1887, při posledních představeních Gröllheslových pašijových her, hrál roli Krista. Této roli zůstal věrný i po vzniku velkých pašijí. Roli Krista představoval v pašijových sezónách 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1903, 1908 a 1912, tedy dohromady 25 let.²¹⁰

Dne 18. listopadu 1890 Jordan Wiltschko uzavřel sňatek s o devět let mladší Annou Faschingbauerovou, dcerou hořického krejčího Johanna Faschingbauera.²¹¹ Z manželství vzešlo celkem osm dětí.²¹² Nejstarší syn Johann spatřil světlo světa

206 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

207 Z rozhovoru s Erikou Cipinovou, Bernhausen 24. 7. 2015.

208 Státní okresní archiv Český Krumlov, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1847–1886*, inv. č. 1754.

209 Wenzel Hossinger (1848–1895) byl hořický kamenický mistr a majitel lomů ve Skalném; tamtéž.

210 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihy o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

211 Tamtéž, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

212 Johann (*1892), Maria (*1894), Josef (*1896), Otto (*1898), Hedwig (*1901), Anna (*1904), Jordan (*1906) a Franz (*1908); Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní

28. června 1892 v Hořicích na Šumavě č. p. 45 většina jeho mladších sourozenců se už narodila v rodinném sídle *Wiesenbauer* č. p. 98 na okraji Hořic. Johann se hořických pašijových her zúčastnil poprvé jako jedenáctiletý v roce 1903, kdy mu byla přidělena role Izáka. Během sezóny roku 1908 pak jako šestnáctiletý hrál roli Ábela.²¹³ Dne 9. listopadu 1915 se Johann Wiltschko oženil s Hedwig Hammerlindlovou z Hořic č. p. 51. Podle hořické matriky z manželství vzešli dva synové – Walter a Franz, kteří se v dospělosti rovněž věnovali kamenickému řemeslu.²¹⁴

Stejně jako Johann Bartl a Johann Cipin měl i Johann Wiltschko hudební nadání. Účinkoval v hořickém mužském kvartetu, který tvořil spolu s Petrem Zaunbauerem, Eduardem Windhagerem a Willibaldem Reitingerm.²¹⁵ Kniha herců hořických pašijů uvádí, že Johann byl v roce 1923 členem tenorové sekce pašijového sboru. V roce 1927 sklídl velký úspěch jako nový Kaifáš.²¹⁶ Zvláštní kapitolu v dějinách hořických pašijových her představuje dědění rolí. Je známo několik případů, kdy syn převzal otcovu úlohu. K tomu došlo i v případě Jordana a Johanna Wiltschkových. V roce 1930 totiž v roli Krista alternoval Johanna Cipina právě Johann Wiltschko, který se pak v posledních dvou sezónách německých pašijových her, tedy v letech 1933 a 1936, stal hlavní tváří hořického mystéria. Franz Wiltschko pak v těchto letech hrál roli Ábela, stejně jako jeho otec Johann v roce 1908.²¹⁷

O společenském postavení Johanna Wiltschka svědčí skutečnost, že v letech 1929–1931 a 1932–1933 působil jako starosta obce.²¹⁸ V jeho funkčním období trpělo Československo vysokou mírou nezaměstnanosti. Sám Wiltschko musel v roce 1934 ze své firmy Hörtzer Steinbrüche Wiltschko propustit téměř osmdesát zaměstnanců.²¹⁹

úřad Hořice na Šumavě, N 1885–1909, inv. č. 1758.

213 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

214 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

215 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 71.

216 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

217 Tamtéž.

218 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörütz*, F–26, nefoliováno.

219 Neblahé období popisuje také časopis *Šťastnou cestu* vydávaný Ředitelstvím státních drah v Praze: „Stoupáme k vrchu a před námi se objevuje krásná kamenná skupina, kterou hned odborník Wiltschko, kameník, znaleckým okem prohlíží. Je to kyz, kámen, který pravděpodobně nemá u něho ceny. Je majitelem žulových lomů. Je smuten, obchod silniční se nehýbá a stavební odbor? – mávne rukou a nechce dál vysvětlovat. Je to tvrdé. Kdysi jeden z vedoucích kameníků a dnes člověk, který chodí kol svých lomů, v nichž utichl klepot kladiv. Ale je celou duší u Pašijových her.“; B. ŠINDELÁŘ, *Kolem hořických pašijových her*, s. 1.

Obec se tehdy dostala do těžkých hospodářských potíží. V první řadě šlo o důsledky krize, která s sebou také přinesla snížení návštěvnosti hořických pašijových her. Zatímco v roce 1930 přijelo na pašije 22 795 lidí, v roce 1933 jich bylo pouze 12 262. V obou letech se přitom konalo sedmnáct představení.²²⁰ Díky subvenci ministra veřejných prací Jana Dostálka, získané na základě osobní přímluvy vyšebrodského opata Tecelina Jaksche, bylo zadáno dláždění hořické silnice místním kameníkům. Majitelé domů zároveň obstarali dlažbu před svými domy. Tím se situace v Hořicích alespoň částečně zlepšila.²²¹

V období druhé světové války Johann Wiltschko zastával funkci vedoucího Národně socialistické organizace pro péči a blaho lidu. Organizace byla už v roce 1935 přidružena k NSDAP. Její členové se zabývali charitativní činností, péčí o mládež či podporou nezaměstnaných.²²² Jako člen NSDAP a zároveň bohatý podnikatel si Johann Wiltschko po válce vypil svůj pohár hořkosti až do dna. Stačil ještě přepsat veškerý rodinný majetek na svého přítele Jaroslava Tomáše Vetešníka, jednoho z prvních českých dosídlenců.²²³ Poté byl internován ve sběrném táboře ve Větrní, určeném pro lidi, kteří měli být násilně vysídleni, kde vykonával nucené práce. Ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově se dochovala žádost o propuštění manžela, kterou 23. ledna 1947 odeslala Hedwig Wiltschková (zde již však psaná jako Hedvika Wiltschková) okresnímu národnímu výboru v Českém Krumlově. Následující písemnosti prozrazují, že pracovníci okresního národního výboru její žádost zamítli.²²⁴ Dne 25. března téhož roku zaslal předseda hořického místního národního výboru Jaroslav Tomáš Vetešník Internačnímu středisku u Jihočeských papíren ve Větrní žádost o uvolnění zajištěnce Jana Wiltschka z Hořic na Šumavě. Přípravy na poválečné pašijové hry v podání českých dosídlenců byly totiž v plném proudu. Jak se dále uvádí v žádosti, Wiltschka Hořičtí nutně potřebovali jako znalce k třídění kostýmů a kulis v divadle pašijových her. V závěru žádosti stojí, že se bude jednat o dobu jednoho až dvou dnů.²²⁵ Výpovědi pamětníků z řad českých dosídlenců potvrzují, že Wiltschko byl

220 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

221 Tamtéž.

222 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

223 Z rozhovoru s Františkem Veselým, Český Krumlov 25. 7. 2008.

224 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

225 Tamtéž.

v první polovině roku 1947 do Hořic několikrát eskortován, aby na zkouškách připravovaných pašijových her předal hercům své zkušenosti.²²⁶

O Wiltschkově účasti na přípravách počestných hořických pašijí se později dozvěděli i odsunutí hořičtí Němci. Ve vzpomínkových člancích a knihách vydávaných od padesátých let 20. století pak začali Wiltschka považovat za mučedníka, který musel českým dosídlencům potupně pomáhat. V některých německých publikacích je dokonce uvedeno, že Johann Wiltschko nedobrovolně hrál v českých pašijových hrách roku 1947 roli Krista. Protože neuměl česky, text předčítal za oponou český herec. Franz Bayer, autor publikace *Höritz – der Passionsspielort im Herzen des Böhmerwald* z roku 1997, dále zmínil, že to byl skutečně zmučený a zhanobený Kristus, kterého Wiltschko musel představovat.²²⁷ V knize Ericha Hanse a kolektivu *Höritz um Böhmerwald und seine Passionsspiele* z roku 1970 byla dokonce otištěna fotografie Wiltschka v roli Krista s popiskem *Johann Wiltschko, der Christusdarsteller im Jahren 1930, 1933, 1936, 1947*.²²⁸

Celou tuto událost je třeba po téměř sedmdesáti letech uvést na pravou míru. Podle písemností ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově a očitého svědectví několika pamětníků se Johann Wiltschko pomoci novým občanům Hořic nijak nebránil a činil tak zcela dobrovolně. Návštěvy Hořic pro něj navíc představovaly jedinou možnou příležitost, jak se na pár dní oprostít od loupání dřeva ve větřenské papírně. Čeští dosídlenci také uvedli, že obsazení Němce Johanna Wiltschka do hlavní role Krista prakticky nebylo možné, ba ani žádané. Ze strany hořických Němců tedy v tomto případě šlo o publikování nepodložených informací. Vzhledem k jejich situaci však lze pokládat tuto protičesky zaměřenou reakci za zcela pochopitelnou. Na obranu českých dosídlenců lze také citovat jejich vzpomínky na zkoušky s Johannem Wiltschkem. V atmosféře pomsty vůči všemu německému by se dalo očekávat, že Češi s Wiltschkem jako bývalým členem NSDAP nebudou jednat slušně. K urážkám, napadením nebo šikaně z české strany však vůbec nedocházelo. O Wiltschkově politických aktivitách přitom dosídlenci věděli. I přesto na něj později vzpomínali se vsí úctou. Manželé Ota a Marie Bauerovi se aktivně podíleli na realizaci poválečných pašijových her v českém jazyce. Podle jejich slov Wiltschko působil jako psychicky zlomený člověk, který přes

226 V. ŠIMEČEK, *Hořické pašije*, nestránkováno.

227 F. BAYER, *Höritz*, s. 58.

228 E. HANS a kol., *Höritz*, s. 65.

svoji tíživou životní situaci během zkoušek upoutával pozornost svým doslova knížecím vystupováním. K Čechům se choval velmi loajálně, k žádným neshodám nedocházelo. Znal všechny role z paměti, v českých hrách ale nikdy neúčinkoval.²²⁹

Dne 14. prosince 1945 se na třetí straně sociálně demokratického listu *Jihočech* objevil titulek *Trest smrti bývalému představiteli Krista v hořických pašijových hrách!* Článek líčil jednání mimořádného lidového soudu v síni č. 4 krajské soudní budovy. Informace, která měla za úkol přilákat zvědavé publikum, byla mylná. Ve skutečnosti šlo o Jana Wiltschka, rolníka z Přibyslavi u Kaplice, který za války jako příslušník NSDAP hrubě zacházel s Čechy. Skutečný hořický Kristus strávil po internaci ve Větrní ještě několik let ve valdické věznici. Odtud byl v roce 1950 s podlomeným zdravím vysídlen do Spolkové republiky Německo, kde žil u svých dětí v Hauzenbergu. Zemřel 4. května 1955 v nedožitých 63 letech.²³⁰

V. 4. Varhaník Franz Bartl

Do atmosféry předválečných Hořic na Šumavě lze proniknout také prostřednictvím životního příběhu již zmíněného učitele Franze Bartla. Narodil se 9. října 1890 jako prvorozený syn řídicího učitele Johanna Bartla a jeho ženy Anny, rozené Schadenböckové, v budově staré školy s č. p. 93.²³¹ Ve stejném domě pak Bartl po boku své manželky Rosy žil až do osudného roku 1945.

Po vojenském nasazení v první světové válce se Bartl stal významnou posilou pedagogického sboru hořické obecné školy. Měl rád kontakt s lidmi a uměl se jim duchovně i lidsky vydat. Jeho vynikající pedagogické vlohy se projeví například ve schopnosti nahradit učební pomůcky, kterých se nedostávalo, svými vlastními výtvary. Byl také znalcem velkých malířů a básníků éry německého romantismu. Největší potěšení však od mládí nacházel v hudbě. Mistrovství ve hře na klavír mu pomohlo k ovládnutí varhan hořického kostela a později i varhan v pašijovém divadle.²³²

229 Z rozhovoru s Marií Bauerovou, Hořice na Šumavě 22. 7. 2008.

230 Johann WILTSCHKO, *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě*, in: *Kohoutí kříž*, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.

231 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1885–1909*, inv. č. 1758.

232 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

Varhaník měl za úkol podmalovávat živé obrazy nebo hrát během výměny jednotlivých scén. Prvním varhaníkem pašijových her v Hořicích na Šumavě byl Johann Sauer, sbormistr českobudějovického Deutsche Liedertafel. Na konci devadesátých let 19. století pak za varhany usedl učitel Süß ze Světlíku. V letech 1903, 1908 a 1912 pašijové hry doprovázel varhaník Franz Trnka. Vystudoval filozofii na vídeňské univerzitě a v klavírní hře se stal žákem tamního profesora Adlera. V letech 1908 a 1912 měl za asistenta mladého studenta Franze Bartla. Ten Trnkovi pomáhal s registry a obracením listů partitury. Po Trnkově smrti se stal Bartl jeho následovníkem a doprovázel na varhany pašijové hry v letech 1923, 1927, 1930, 1933 a 1936.²³³ Varhany se v pašijovém divadle nacházely z pohledu diváka vpravo od jeviště. V roce 1893 byly za 8000 zlatých zakoupeny od firmy Rieger z Krnova. Kompresovna pod jevištěm zásobovala varhany vzduchem. Z účtů firem, které nástroj v letech 1936 a 1947 opravovaly, vyplývá, že šlo o menší varhany s deseti zvukovými rejstříky.²³⁴

V článku *Hörizt und seine Passionsspiele* věnoval Franz Bartl velkou pozornost hudební složce pašijových her. Sestavením hudebního doprovodu pro sbory a orchestr Böhmerwaldbund pověřil kapelníka dómu v Českých Budějovicích Jaroslava Jungmanna. Až na pár převzatých výjimek napsal Jungmann pro hořické pašijové hry vlastní skladby. Žánrově šlo především o hudbu klasickou a romantickou. Na úvod celého představení zazněla Jungmannova slavnostní fanfára pro dva lesní rohy, dvě trubky a dva pozouny v podání římských vojáků, kteří stáli na venkovní verandě pašijového divadla. Během jednotlivých obrazů pak následovaly skladby Josepha Haydna, Petera Josefa von Lindpaintnera nebo Wolfganga Amadea Mozarta. K většině scén však Jungmann složil hudbu vlastní.²³⁵

Od roku 1893 hrála na pašijích Vojenská kapela z Českých Budějovic pod vedením samotného Jaroslava Jungmanna. Později hry doprovázela Schwarzenberská hornická kapela taktéž pod vedením Jaroslava Jungmanna. V sezónách 1903, 1908 a 1912 hrála Knižecí schwarzenberská granátnická kapela z Českého Krumlova pod taktovkou Jaroslava Jungmanna a Johanna Sauera (1903) a Ludwiga Schmidta (1908,

233 Výběr jednotlivých skladeb byl na varhaníkovi. Franz Bartl zvolil pro jednotlivé varhanní vstupy 6 sonát od Felixe Mendelssohna-Bartholdyho, 12 lyrických skladeb od Maxe Regera, 12 skladeb od Josefa Gabriela Rheinbergera, 3 varhanní skladby od Johanna Pacheho, suitu Peer Gynt Edvarda Griega a úryvek z Wagnerovy opery Parsifal; F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

234 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörizt*, F–26, nefoliováno.

235 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

1912). Po první světové válce se hudebního doprovodu ujal orchestr hořického účetního Franze Paydla. Toto hudební těleso tvořili amatérští hudebníci a učitelé hudby z Hořic na Šumavě a blízkého okolí. Ze strany diváků se ale množily stížnosti, že hudba k pašijovým hrám zní místy falešně, proto byl v roce 1933 již zmíněný Ludwig Schmidt pověřen přepracováním a zjednodušením Jungmannova díla. Schmidt vytvořil nové orchestrální skladby a ty původní upravil. Pozdvihl tak hudební složku hořických pašijových her na vyšší uměleckou úroveň.²³⁶

Nedílnou součástí hudebního doprovodu hořických pašijových her představoval zhruba padesátičlenný pěvecký sbor. Školení sborů měli zpočátku na starosti hořický kaplan P. Leopold Markwart, ředitel místního pěveckého spolku Erhard Friepes a řídící učitel Johann Bartl.²³⁷ Ve funkci sbormistra se pak během let 1893–1936 vystříдалo několik mužů, převážně učitelů. Podle Knihy herců v letech 1893–1895 sbor řídil Franz Skopek, v letech 1898–1903 Eduard Gregorius, roku 1923 Franz Gregor, roku 1927 Eduard Windhager a v letech 1930–1936 Willibald Reitinger.²³⁸

Během odsunu německého obyvatelstva vznikl seznam hudebních nástrojů, které se na konci války v Hořicích nacházely.²³⁹ Když čeští dosídlenci hořické pašije po válce obnovovali v českém podání, nebyl notový záznam hudby k nalezení. Komitét pašijových her se proto 29. října 1947 obrátil dopisem na Ludwiga Schmidta, který žil po odsunu v Augšpurku. V dopise stojí, že obec roku 1933 zaplatila Schmidtovi za překomponování hudby 10 000 korun. Hudební doprovod je tudíž výhradně obecním majetkem, a proto by měl Schmidt obratem celou partituru do Hořic poslat.²⁴⁰ Franz Bartl v již zmiňovaném článku *Hořice na Šumavě a jejich pašijové hry* tento dopis označil za drzost. Schmidt odpověděl komitétu německy, ačkoliv češtinu plynně

236 V roce 1936 se dokonce Ludwig Schmidt postavil za dirigentský pult a přivezl s sebou vlastní hudebníky z českobudějovického filharmonického orchestru, což způsobilo v Hořicích nemalý rozruch: „Je to vždycky nezvyklé, mění-li se tradice. Dříve hrávali zdejší hudebníci, až letos poprvé, po tolika letech, jsou vyřazení. Myslili, že to není možné, patří přece do cechu a najednou to má jít bez nich. Taky si zastávkovali – nehráli o vzkříšení. Ale vedoucí chtějí přivést hry výše a obyvatelstvo přijalo s klidem tuto demonstraci.“; F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org; B. ŠINDELÁŘ, *Kolem hořických pašijových her*, s. 2.

237 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörtitz*, F–26, nefoliováno.

238 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

239 Pod majetek pašijových her spadaly následující nástroje – 7 pianin, 5 klavírů, 4 dvouřadové harmoniky, 29 houslí, 7 kytar, 1 saxofon, 6 fléten, 4 klarinety, 3 baskřídlovky, 9 citer, 5 harmonií, 4 pikoly, 3 violoncella, 1 pozoun, 1 heligón, 1 bubínek, 2 violy, 1 trubka, 2 kontrabasy, 3 velké tympány, 2 malé tympány a 2 lesní rohy. Orchester se skládal zhruba z 20 členů, většina nástrojů byla tedy rezervních; Tamtéž, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifacisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

240 Tamtéž, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *České pašijové hry (1946–1949)*, kart. 29.

ovládal. Hořickým napsal, že nemůže na jejich dopis odpovědět, protože je psán řečí jemu nesrozumitelnou. Když pak obratem komitét poslal dopis v němčině, nechal ho Schmidt bez odpovědi. S největší pravděpodobností však Ludwig Schmidt celou partituru do Hořic zaslal.²⁴¹ V šedesátých letech 20. století ji totiž Bohuslav Novák z Hořic na Šumavě našel v místní sběrně papíru. Dnes je vzácná partitura v soukromém vlastnictví jeho syna.²⁴²

Franz Bartl s manželkou Rosou jako většina hořických občanů vstoupili za druhé světové války do NSDAP. Franz působil do roku 1943 jako školící instruktor a Rosa jako vedoucí propagandy. Na základě udání byli krátce po osvobození Hořic zatčeni.²⁴³ Po odsunu žili ve švábském Pöttmesu, kde Franz Bartl 29. července 1970 zemřel. Krátce před smrtí se chystal vydat knihu o rodných Hořicích a ještě v lednu 1970 se podílel na pokusu o založení pašijových her ve Freyungu.²⁴⁴

V. 5. Hostinský Franz Bayer

Franz Bayer mladší se narodil 26. října 1898 hostinskému Franzi Bayerovi staršímu a Marii, rozené Platzerové, v domě s č. p. 47 v Hořicích na Šumavě.²⁴⁵ Podle zápisů v hořické matrice byl Franz Bayer starší Mariiným druhým manželem. Její první choť, hostinský Adolf Mugrauer, vlastnil vyhlášený hořický hostinec Zum Teufel, v jehož sále se do roku 1887 konala představení Gröllheslových pašijí. V turistickém průvodci z roku 1893 nechal Adolf Mugrauer otisknout reklamu na svůj podnik. Kromě dobře zařízených pokojů pro hosty nabízel hostinec výborné jídlo, poctivou obsluhu, znamenité pivo z Knížecího schwarzenberského pivovaru v Českém Krumlově a kočár se spřežením. Mugrauer ale 19. srpna 1894 předčasně zemřel a ovdovělá Marie sama na celý hostinec a hospodářství nestačila.²⁴⁶ Proto 12. února 1895 uzavřela sňatek s Franzem Bayerem starším, synem chvalšinského voskaře Wenzla Bayera a jeho ženy Franzisky. Z manželství vzešly dvě děti, již zmíněný syn Franz a mladší dcera Hedwig,

241 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

242 Z rozhovoru s Bohuslavem Novákem, Hořice na Šumavě 30. 5. 2009.

243 Státní okresní archiv Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sign. II/3a, kart. 7.

244 F. BARTL, *Hořice*, www.kohoutikriz.org.

245 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1885–1909*, inv. č. 1758.

246 Tamtéž, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Z 1872–1909*, inv. č. 1766.

provdaná za hořického obchodníka Josefa Friepese.²⁴⁷

Ve dvacátých letech 20. století působil Franz Bayer starší jako místostarosta obce a během svého funkčního období se mimo jiné zasloužil o zakoupení pašijového divadla od spolku Deutscher Böhmerwaldbund. Divadlo se tak stalo obecním majetkem. Dne 24. září 1922 prodal Josef Taschek budovu pašijových her včetně veškerého inventáře, provozovacích práv a pozemků v okolí obci Hořice na Šumavě za symbolickou cenu 25 000 korun.²⁴⁸ V té době už Franz mladší, který strávil téměř celou první světovou válku na frontě, přebíral živnost po svém otci. Kromě toho, že předsedal hořickému spolku *Pferdeversicherungsverein*, představoval také v pašijových hrách roku 1923 a 1927 roli svatého Jana Evangelisty.²⁴⁹ V následujících letech se však už v době konání her naplno věnoval svému podnikání. Dne 26. ledna 1926 se Franz Bayer mladší oženil s Mathilde Fischerovou, dcerou sedláka Johanna Fischera a jeho ženy Josefy, rozené Bettelmannové, ze sousední vesnice Mýto.²⁵⁰ Ve stejném roce se jim narodil syn Franz Bayer nejmladší a roku 1930 dcera Elfriede, provdaná Leitnerová.

Bayerovi byli v příbuzenském vztahu s rodinou Mugrauerových ze sousedního domu s č. p. 48. Manželka Franze Bayera mladšího Mathilde měla sestru Pauline, která se dne 8. dubna 1913 provdala za obchodníka Johanna Mugrauera.²⁵¹ Dům s č. p. 48, ve kterém Mugrauerovi bydleli a podnikali, měl významnou historickou hodnotu. Jeho fasáda totiž nesla dva erby Hölderlů z Schattenbergu, již dům v centru hořického náměstí kdysi vlastnili.²⁵² Johann Mugrauer dům zdědil na počátku 20. století, když zemřela jeho babička z otcovy strany Katharina Mugrauerová, rozená Hölderlová.²⁵³

247 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1885–1909*, inv. č. 1758.

248 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

249 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knih o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

250 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1887–1931*, inv. č. 1762.

251 Tamtéž.

252 Příslušníci rodu Hölderle z Schattenbergu vlastnili v Hořicích kromě domu č. p. 48 také mlýn Schottermühle, č. p. 96 (podle starého číslování č. p. 98). Slavný protireformátor Mathias Hölderle von Schattenberg († 1623) studoval v Praze, poté se stal primátorem města Český Krumlov. Krátce před svou smrtí založil na počátku roku 1623 studentskou nadaci. Mathiasův bratr Kilian Hölderle von Schattenberg zastával funkci krumlovského městského soudce a zemřel rovněž v roce 1623. Kněz Melchior Hölderle (1579–1608) vstoupil v roce 1590 do cisterciáckého řádu a později působil jako opat ve zlatokorunském klášteře. Rod Hölderlů vymřel 18. ledna 1869 Antonem Hölderlem, který uchovával stříbrné pečeti rodu a pergamenový diplom doktorátu filozofie, uděleného Mathiasi Hölderlovi od jezuitské akademie pražské dne 3. června 1598; F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 79; E. HANS a kol., *Höritz*, s. 18; Jan ROYT, *Díla středověkého umění v klášteře Zlatá Koruna*, in: Martin Gaži (ed.), *Kláster Zlatá Koruna. Dějiny, památky, lidé*, České Budějovice 2007, s. 389–390.

253 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Z*

Johann Mugrauer měl se svojí ženou Pauline dvě děti, Johanna a Annu. Anna se ještě v Hořicích provdala za Gustava Spolwinda, pozdějšího dvorního radu v Linci. V letech 1933 a 1936 hrála poslední Marii v německých pašijových hrách.²⁵⁴

V roce 1938 byl Franz Bayer mladší zvolen hořickým starostou. Měl velmi obtížné funkční období. Starostoval v době obsazení Hořic Američany a příchodu českých dosídlenců.²⁵⁵ Válku neprožil v poklidu ani Franz Bayer nejmladší. Po dokončení obecné a měšťanské školy ve Chvalšínách se vyučil hostinským v hotelu Růže v Českém Krumlově. Vlastenecká povinnost ho však povolala do války. Bojoval na západní i východní frontě. Když válka skončila, padl do amerického zajetí. Po roce byl však propuštěn a odešel do Steyeru.²⁵⁶ Mezitím byl v Hořicích jeho otec zatčen a odvezen do Českého Krumlova. Strýce Johanna Mugrauera věznili v Českých Budějovicích. Oba se totiž za války hlásili k NSDAP. Hořice v té době spravovali první čeští dosídlenci v čele s poštmistrem Karlem Nachtmanem. V tomto složitém období se Nachtmann projevil jako člověk vzácného charakteru, ochotný pomoci lidem v úzkých, a to bez ohledu na jejich národnost či politickou minulost. Ve fázi divokého odsunu tajně podporoval několik hořických Němců včetně rodiny Franze Bayera. Po propuštění z českokrumlovské vazby se musel Franz Bayer mladší každé poledne hlásit místní správní komisi, která v Hořicích 10. června 1945 převzala správu od americké armády. Dne 28. října 1945 Nachtmann Bayerovi řekl: „Die Ernte ist eingebracht.“ Znamenalo to, že už mu nemůže dál pomáhat. Aby nebylo nic nápadné, ještě ten den Bayerovi nakrmili a podojili krávy. Večer sbalili nejpotřebnější věci na cestu a uprchli do Rakouska. V Hořicích však Franz zanechal svoji nemocnou čtyřiasedmdesátiletou matku Marii, která by pěší přechod přes hranice fyzicky nevydržela. Až do své smrti si pak toto životní rozhodnutí vyčítal. Transport do Německa totiž Marie Bayer nepřežila a zemřela v lednu roku 1946.²⁵⁷

Bayerovi po válce pobývali jako uprchlíci ve velice skromných poměrech u příbuzných v Rakousku. Zpočátku žili v Eferdingu, pak v Ternbergu a nakonec se usadili ve Steyeru, kde Franz Bayer mladší 13. července 1963 v nedožitých 65 letech zemřel. Na své úmrtní oznámení si přál napsat: „Odpouštím z celého srdce všem mým

1872–1909, inv. č. 1766.

254 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

255 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 62.

256 I. JANOUŠEK – J. PALKOVIČ, *4 fotografové*, nestránkováno.

257 Z rozhovoru s Elfriede Leitnerovou, Český Krumlov 22. 10. 2013.

nepřátelům, všem mým kritikům a všem, kteří mi jakýmkoliv způsobem ublížili.“²⁵⁸

Franz Bayer nejmladší navázal na otcův odkaz. Více než třicet let provozoval tříhvězdičkový hotel Traunerhof v Traunu u Lince. Už v roce 1949 vstoupil do Svazu Šumavanů v Horním Rakousku, roku 1988 se pak stal předsedou této organizace. Působil také jako hlavní mluvčí odsunutých hořických Němců a pořádal pro ně pravidelná farní setkání v Leutstettenu. Napsal několik knih se šumavskou tematikou, např. *Höritz im Böhmerwald – der Passionsspielort im Herzen des Böhmerwald* nebo *Verlorene unvergessene Heimat Böhmerwald*. Zemřel 31. ledna 2009 v Puckingu.²⁵⁹

V. 6. Hostinská zařízení a služby v předválečných Hořicích na Šumavě

Jak již bylo zmíněno, v prvním roce konání velkých pašijových her navštívilo Hořice téměř 40 000 lidí z různých koutů světa. Jednotliví hosté se v obci většinou nezdrželi pouze po dobu konání představení, poněvadž pašije začínaly v půl desáté ráno a končily o půl šesté večer. Ti, kteří na Šumavu cestovali zdaleka, tedy zpravidla přijížděli večer, den před představením a odjížděli ráno, den po představení. V Hořicích tedy hosté často trávili skoro tři dny. Soukromé ubytování v téměř osmdesáti domech mohlo využít zhruba 180 návštěvníků.²⁶⁰ Proto se v době konání pašijových her do nabídky noclehů zapojily i hotely v Českém Krumlově a Českých Budějovicích. Ubytovací a stravovací služby byly v těchto městech rozděleny do tří cenových skupin.

V Českých Budějovicích zaplatil host v roce 1933 za pokoj první cenové skupiny 40 korun, za druhou cenovou skupinu 22 korun a za třetí cenovou skupinu 17,80 korun. V Českém Krumlově pak pokoje stály 20, 15 nebo 10 korun. Podle stejných kritérií byly rozděleny i stravovací služby. V Českých Budějovicích stála snídaně (káva, jedno vejce, máslo, med, marmeláda, dva rohlíky) 5,50 korun, oběd o pěti chodech 20 korun a večeře o čtyřech chodech 18 korun. V Českém Krumlově hosté za snídani zaplatili také 5,50 korun, za oběd 18 korun a za večeři 16 korun.²⁶¹

258 I. JANOUŠEK – J. PALKOVIČ, *4 fotografové*, nestránkováno.

259 Z rozhovoru s Elfriede Leitnerovou, Český Krumlov 22. 10. 2013.

260 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28.

261 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

Pokud chtěl návštěvník pašijových her přespat přímo v Hořicích, mohl si vybrat ubytování v několika místních hostincích. Ceny za nocleh byly během celé sezóny jednotné. Například roku 1908 host v každém ubytovacím zařízení zaplatil 1 korunu za noc. Dále jsou známé ceny z roku 1933, kdy stál jeden pokoj 12 korun za noc. Za chléb s máslem a mlékem k snídani, oběd o čtyřech chodech a večeři o třech chodech pak host zaplatil celkem 26 korun.²⁶²

Řada hořických hostinců nesla biblické pojmenování. Jejich majitelé tak odkazovali na starou tradici místních pašijových her. Většina těchto názvů vznikla ještě před stavbou divadla, tedy v éře Gröllheslových pašijí. Během let 1893–1936 se pak počet místních hostinců měnil. Některé nově vznikaly, jiné zanikaly. Podle dobových reklamních materiálů také často docházelo ke změně názvů jednotlivých hostinských zařízení. Z těchto důvodů nelze zcela přesně postihnout jejich vývoj.

K nejvyhledávanějším hořickým hostincům patřil už před rokem 1893 hostinec Zum Teufel v domě s č. p. 47. Jednopatrová budova s vjezdem pro koňské povozy, velkým hostinským sálem a ubytováním s dvanácti lůžky se nacházela v dolní části náměstí, naproti jedné z kašen. Podle reklamního letáku z třicátých let 20. století hostinec jako jediný v Hořicích nabízel hostům pokoje s rádiem, elektrickým světlem, tekoucí pitnou vodou a anglickým záchodem. Hostinský Franz Bayer dále lákal na dobrou měšťanskou kuchyni, přírodní vína a znamenité pivo z pivovaru v Černé v Pošumaví. Hostinec disponoval také oblíbenou kuželkovou dráhou, vlastní zahradou nebo přístřeším pro vozidla. V přízemí budovy se každou neděli po mši otevírala spořitelna Raiffeisen, kde mohli místní vkládat nebo vybírat peněžní úspory.²⁶³ Během odsunu hořických Němců sloužil dvůr hostince jako sklad cenného majetku a nábytku. Po roce 1948 pak v budově sídlila svazácká klubovna a prodejna průmyslového zboží. Na počátku sedmdesátých let 20. století byl rozsáhlý objekt ve zcela dezolátním stavu. Na jaře roku 1972 se proto započalo s nákladnou demolicí bývalého hostince i sousedního domu s č. p. 48. Původní historické budovy poté nahradilo jedenáct nových

262 Pro šumavský region byly typické pokrmy z kysaného zelí, brambor a luštěnin. Vařily se polévky, například zelňačka, bramboračka, oukrop, kulajda, kyselo nebo rybí polévka. Na stolech se často objevovaly zejména chlupaté knedlíky, bramboráky a bramborové placky. V hostincích se podávalo samozřejmě také maso, nejčastěji vepřové, drůbež a zvěřina. Charakteristickou úpravou byl například zajíc na černo nebo na smetaně. Ze sladkých jídel se nejčastěji jedly různé druhy ovocných knedlíků s tvarohem, mákem a skořicí, dále lívance, koblihy a koláče; Tamtéz; Miloš ANDĚRA a kol., *Šumava – příroda, historie, život*, Praha 2003, s. 549.

263 Z rozhovoru s Elfriede Leitnerovou, Český Krumlov 22. 10. 2013; F. BAYER, *Höritz*, s. 24.

bytových jednotek.²⁶⁴

Hostinec Zum schwarzen Adler v domě s č. p. 31 nabízel návštěvníkům pašijových her v roce 1894 hezké pokoje, dobrou kuchyni, výborné pivo i víno a také kočár s koňmi. Podle letáku z roku 1909 objekt disponoval čtyřmi pokoji a deseti lůžky. Místní společenský sál využívali členové pěveckého, divadelního a hudebního spolku jako klubovnu a v zimních měsících sloužil ke zkouškám pašijových her. Majitel hostince Jordan Thoma svůj podnik také propagoval jako oblíbené místo setkávání turistů a výletníků. V roce 1946 zřídil v budově dosídlenec Robert Seidenglanz hostinec Karla, v devadesátých letech 20. století pak v přízemí sídlila asijská restaurace.²⁶⁵

Adolf Erhart provozoval ve svém domě s č. p. 101 hostinec Zum Paradies, který měl v roce 1909 dva pokoje a pět postelí. V reklamě z třicátých let 20. století pak majitel podniku uvedl, že hostinec disponoval elektrickým světlem, rádiem a dobrou kuchyní za přiměřené ceny. V lokálu se čepovalo pivo z Černé v Pošumaví a nabízela se kvalitní vína. Hosté mohli využít nově postavenou letní verandu nebo venkovní kuželkovou dráhu na zahradě. Po druhé světové válce v budově sídlila restaurace Jaroslava Janáka.²⁶⁶

K velkým hořickým hostincům se řadil také Gasthof Die Budweiser Bierhalle v domě s č. p. 36, kde se podávalo vynikající pivo z českobudějovického měšťanského pivovaru. Leták z roku 1903 uvádí, že podnik s velkou zahradou poskytoval šest pokojů s dvaceti lůžky, v roce 1909 pak tři pokoje s osmi lůžky. Kromě dobrého a levného jídla ve velké jídelně pak hostinec návštěvníkům nabízel poctivou obsluhu a povoz s koňmi vhodný na výlety po okolí. Mladší reklama z třicátých let 20. století pak dokládá, že pokoje byly vybaveny elektrickým světlem. V šedesátých letech 20. století proběhla adaptace bývalého hostince a sousedního domu s č. p. 35. V prvním patře budov vzniklo kino pro sto diváků s jevištěm a promítací kabinou, vedle pak taneční sál s přísálím, šatna, výčep a sociální zařízení. Později se uvolnily klíny pod trámy s parketovou podlahou. V roce 1982 se musel kulturní dům uzavřít a o rok později byl zdemolován.²⁶⁷

Návštěvníci pašijových her se však mohli ubytovat ještě v několika dalších hořických hostincích. Uprostřed náměstí stál hostinec Zum Böhmerwald, kde se

264 Karl LANDSTEINER, *Böhmerwald-Passionsspiel in Höritz*, České Budějovice 1933, s. 121.

265 K. LANDSTEINER, *Böhmerwald-Passionsspiel*, s. 121; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

266 K. LANDSTEINER, *Böhmerwald-Passionsspiel*, s. 121.

267 Václav ŠIMEČEK, *Čtyřicetiletá historie obce Hořice na Šumavě*, Hořice na Šumavě 1984, s. 18.

podávala teplá i studená jídla a čepovalo pivo z českokrumlovského knížecího pivovaru. V domě s č. p. 44 hosté mohli využít služby hostince Zur weißen Rose Johanna Fahrenschna s dobře zařízenými pokoji a výborným pivem. K dispozici byly také menší hostince Zum Pilatus, Zum Maurermeister, Schlosser nebo oblíbený podnik Zum Solla Hans s výhledem na Peklo. V Pekle rodina Schadenböck provozovala až do první světové války hostinec Zur Hölle s dobře vybavenými pokoji, znamenitým českobudějovickým pivem a dobrým jídlem za nepatrné ceny. Po zrušení hostince Schadenböckové v domě s č. p. 77 prodávali domácí limonády a léčivé minerální vody. V Nádražní ulici pak fungovala pošta s telegrafním úřadem. V horních místnostech této budovy byl zřízen hostinec Zur Post se solidní obsluhou a stravováním. V nádražní budově pak sídlila Bahnhof-Restaurations s výbornou kuchyní a exportním pivem.²⁶⁸

V době konání pašijových her mohli návštěvníci využít také pašijovou restauraci, která se nacházela dvacet kroků nad divadlem. Podnik vlastnil českobudějovický měšťanský pivovar a pravidelně si ho pronajímal Johann Watzl, představitel svatého Petra a majitel hostince Zum Solla Hans. Restaurace měla vlastní kuchyni a celkem 3 lokály, které najednou obsloužily až 200 hostů. Podle zápisů v hořické farní kronice byla budova restaurace stržena v roce 1943.²⁶⁹

Ostatní obyvatelé Hořic pak návštěvníkům pašijových her poskytovali celou řadu služeb. Roku 1903 byly inzerovány služby čtyř smíšených obchodů, devíti koloniálů, galanterie, železářství a tří trafik. Hosté mohli navštívit jednoduše zařízenou plovárnu se sprchou v potoce.²⁷⁰ Ve třicátých letech pak kameník Johann Wiltschko nechal nedaleko od svého domu s č. p. 98 vybudovat betonové koupaliště. Podle obchodního a živnostenského adresáře z roku 1923 mohli návštěvníci her v případě zájmu využít služby poštovního a telegrafního úřadu, obecní spořitelny, hodinářství, holičství, knihkupectví, krejčovství, čtyř pekařství, dvou řeznictví, cukrářství, drogerie, výroby limonád, patnácti obchodů se smíšeným zbožím nebo čtyř trafik. K dispozici byla také lékařská ordinace MUDr. Otto Pyffradera a zubařská ordinace MUDr. Antona Kerna. V Hořicích se konaly pravidelné jarmarky, trhy a posvícení, a to o Popeleční středě, 24. srpna, 25. listopadu a 23. prosince. Stánky se sladkostmi, pečivem, perníkem,

²⁶⁸ Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28.

marcipánem, tureckým medem či preclíky stávaly na prostranství před kostelem.²⁷¹

Přírodní scenérie a historické pamětihodnosti v okolí Hořic sváděly návštěvníky k pěším nebo cyklistickým výletům. V turistických průvodcích našli inspiraci například k výpravám do Šumavského muzea v Horní Plané, do Černé v Pošumaví, na Plešné jezero nebo Třístoličnick. K delším cestám si mohli v Hořicích zapůjčit kočár či drožku za 6 korun na den. Cestování do Hořic bylo dlouhou dobu odkázáno na železniční spojení České Budějovice – Český Krumlov – Hořice na Šumavě. Hodně návštěvníků pašijových her po první světové válce volilo cestu autobusy, které vyjížděly z náměstí v Českých Budějovicích a zastavovaly také na náměstí v Českém Krumlově. V roce 1933 nabízela návštěvníkům hořických pašijových her dopravní služby českokrumlovská firma Ernst. Jedna cesta autobusem pro dvacet pět osob, a to z Českých Budějovic do Českého Krumlova stála 300 korun, z Velešína do Českého Krumlova 110 korun a z Krumlova do Hořic 180 korun. Jako další možnost mohli zájemci využít cestu luxusním autem pro šest osob. Z Českých Budějovic do Českého Krumlova za 120 korun, z Velešína do Českého Krumlova za 50 korun a z Českého Krumlova do Hořic za 70 korun. Převrat v dopravě nastal o pašijových hrách v roce 1930, kdy přijelo velké množství lidí osobními automobily. Z tohoto důvodu museli Hořičtí zvětšit parkoviště před pašijovým divadlem na celkovou kapacitu šedesát vozů.²⁷²

Podle písemností uložených ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově uzavřel hořický starosta Johann Wiltschko ve třicátých letech 20. století několik smluv s různými cestovními kanceláři po celém Československu. V kartonu s názvem Historie a propagace her se dochoval program třídního zájezdu, který Wiltschko uspořádal ve spolupráci s litoměřickou cestovní kanceláří Spath o letnicích roku 1933. Wiltschko zájezd nazval *Letniční cesta do Oberammergau Československa* a hned v úvodu programu zájemcům sdělil, že členky katolického dámského spolku obdrží v případě účasti ve skupině (minimálně o třiceti osobách) 20 % slevu na pašijové hry a 33 % slevu na zpáteční vlakovou jízdenku. Podle programu se vyjíždělo o letniční sobotě ve třináct hodin z Ústí nad Labem přes Lovosice a Prahu do Českého Krumlova, kam vlak dorazil ve večerních hodinách. Zde účastníci zájezdu povečeřeli

271 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 47.

272 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

a přenocovali. O letniční neděli následovala po snídani prohlídka pamětihodností Českého Krumlova, oběd a odpolední volný program. Celé letniční pondělí pak účastníci strávili na hořických pašijových hrách. Po večeři pak přes Český Krumlov, České Budějovice a Prahu odjeli domů. Cena zájezdu činila 224 korun na osobu, vstupenky na pašijové hry mohli zájemci zakoupit v předprodeji v pobočce cestovní kanceláře Spath. Wiltschko v programu také zmínil, že v případě velkého zájmu proběhne v Hořicích v sobotu 17. června 1933 výjimečné školní představení pašijových her, na které žáci obecných a měšťanských škol obdrží slevu 50 %. Na každých dvacet žáků dostal učitel jako dozor vstupenku zdarma a za každých deset prodaných lístků získala škola jednu volnou vstupenku pro nemajetného žáka.²⁷³

²⁷³ Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

VI. Návštěvníci hořických pašijových her

VI. 1. Propagace a návštěvnost her v letech 1893–1936

Písemnosti uložené ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově umožňují popsat, jakým způsobem byly hořické pašijové hry v letech 1893–1936 propagovány. Zachovalo se nespočetné množství plakátů a letáků s přesnými informacemi o termínech představení, cenách vstupného nebo možnostech slev a předplatného. O konání hořických pašijových her se veřejnost mohla dočíst také v regionálním tisku nebo v dobových turistických průvodcích. Od roku 1930 se reklama na pašije vysílala i v rozhlase.²⁷⁴

Podle údajů v hořické farní kronice se představení prvních velkých pašijových her v roce 1893 příliš nepropagovala. Konalo se celkem šestnáct představení, první 25. června a poslední 10. září. Hry navštívilo přibližně 23 000 platících diváků a vybralo se 17 499 zlatých a 90 krejcarů.²⁷⁵ Nejstarší plakát hořických pašijových her pochází z roku 1894. První představení se tehdy uskutečnilo o letničním pondělí, poté se hrálo o nedělích a svátcích až do konce září. Ceny vstupného se pohybovaly mezi 50 krejcarů a 5 zlatými. Vstupenky si mohli návštěvníci zakoupit u vedení Deutscher Böhmerwaldbundu v Českých Budějovicích, v nakladatelství L. E. Hansen v Českých Budějovicích nebo u komitétu pašijových her v Hořicích.²⁷⁶ Dále se zachoval propagační leták z roku 1898. Pašije se v tomto roce hrály od letničního pondělí do 18. září, a to opět o nedělích a církevních svátcích. Nejlepší místa v divadle stála 10 korun, nejlevnější pak 1 korunu. Prodej vstupenek zřizoval Purkmistrovský úřad v Hořicích a českobudějovické nakladatelství L. E. Hansen.²⁷⁷ Z propagačního letáku vydaného společností Hörtzer Volkschauspiele vyplývá, že se v roce 1903 odehrálo celkem osmnáct představení. Mezi 1. červnem a 8. zářím hry navštívilo přibližně 18 000 platících diváků. Lístky v hodnotě od 1 do 10 korun byly k zakoupení v nakladatelství L. E. Hansen v Českých Budějovicích, v nakladatelství E. Mareis v Linci a na

²⁷⁴ Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörtz*, F-26, nefoliováno.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ *Böhmerwald-Passionsspiel in Hörtz, 1894* [propagační plakát], archiv autora.

²⁷⁷ *Böhmerwald-Passionsspiel in Hörtz im Böhmerwalde, 1898* [propagační plakát], archiv autora.

Purkmistrovském úřadě v Hořicích.²⁷⁸

Širší pramenný materiál se zachoval pro pašijové hry po první světové válce. V roce 1923 se hořické pašijové hry konaly po jedenáctileté přestávce. První představení se uskutečnilo o svatodušním pondělí, tedy 21. května. Dále se naplánovalo celkem čtrnáct nedělních představení. Kvůli návalu diváků se však už během léta přidávaly zvláštní hrací dny.²⁷⁹ Poslední, dvaadvacáté představení, proběhlo v úterý 9. září. Hry navštívilo 33 888 platících diváků a vybralo se celkem 463 000 korun.²⁸⁰ Roku 1927 Hořičtí odehráli mezi 6. červnem a 28. srpnem celkem patnáct plánovaných představení, k tomu se přidaly dva zvláštní hrací dny: 22. června a 4. září.²⁸¹ Ceny vstupného byly totožné s rokem 1923. K prodejním místům se oproti poslední sezóně přidalo nakladatelství L. E. Hansen v Českých Budějovicích.²⁸²

Podle propagačního letáku *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz* se v roce 1930 od 25. května do 31. srpna uskutečnilo šestnáct představení pašijových her. Ve skutečnosti se kvůli zájmu diváků přidalo ještě speciální představení 7. září.²⁸³ Oproti dřívějším sezónám Hořičtí zdražili vstupné. Nejlevnější vstupenky měly hodnotu 10 korun, nejdražší pak 40 korun. Přesto roku 1930 navštívilo hořické pašijové hry 22 795 lidí a vybralo se celkem 447 692 korun.²⁸⁴ Vše se změnilo v roce 1933. Kvůli probíhající hospodářské krizi přijelo na pašijové hry pouze 12 262 lidí a výtěžek ze vstupného činil jen 193 250 korun, i když se odehrál stejný počet představení jako roku 1930.²⁸⁵ Propagace her byla přitom v roce 1933 masová, slavilo se totiž 1900 let od smrti Krista a zároveň čtyřicet let velkých pašijových her v Hořicích. Kromě velkoplošných plakátů

278 *Böhmerwald-Passionsspiel in Höritz, 1903* [propagační leták], archiv autora.

279 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

280 V propagačním letáku s nápisem *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, Čechoslovakei* lze najít i rozvrh sedadel v pašijovém divadle s příslušnou cenou vstupenek. Sedadla v řadách 1–6 a 19–25 měla hodnotu 20 korun, v řadách 7–9 a 13–18 stála 25 korun a v řadách 10–12 zaplatili diváci 30 korun. Levnější místa se nacházela v zadních řadách hlediště. Sedadla v řadách 26–37 stála 15 korun, v řadách 38–48 měla cenu 10 korun a v řadách 49–55 jen 5 korun. Vstupenky se prodávaly na Purkmistrovském úřadě v Hořicích, v nakladatelství W. Tobner v Českých Budějovicích a v papírnické firmě Bayand v Českém Krumlově; *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, Čechoslovakei, 1923* [propagační leták], archiv autora.

281 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

282 *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, 1927* [propagační leták], archiv autora.

283 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha hudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B; *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz, 1930* [propagační leták], archiv autora.

284 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

285 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

a propagačních letáků s programem se tiskly také reklamní brožury s názvem *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě – Jubilejní rok 1933 – Mysterium Hoericense Bohemia*.²⁸⁶ K vyšší návštěvnosti jistě nepřispělo, že Purkmistrovský úřad v Hořicích zvýšil vstupné, nejdražší lístky měly v letech 1933–1936 hodnotu 50 korun. Na druhou stranu měli návštěvníci poprvé možnost využít 33 % slevy na jízdném. Vstupenky mohli diváci zakoupit v předprodeji prostřednictvím kanceláře pašijových her v Hořicích. Dále vstupenky na hořické pašije prodávala cestovní kancelář Čedok na pobočkách v Praze, Berlíně, Londýně a Paříži. Lístky bylo možné zakoupit také v československých informačních kancelářích v Amsterdamu, Budapešti, Bukurešti, Kodani, New Yorku, Stockholmu a Vídni.²⁸⁷

V roce 1936 se představení pašijových her konala od 31. května do 6. září, a to celkem devatenáctkrát. Návštěvníci si mohli nově zakoupit také místa v pohodlných křeslech za 50 korun nebo v lóži za 60 korun. Prodej vstupenek zajišťoval Purkmistrovský úřad v Hořicích na Šumavě a Propagační kancelář hořických pašijových her v Praze. Výtěžek ze vstupného činil celkem 337 718 korun.²⁸⁸

VI. 2. Pohled do hlediště pašijového divadla

Do řad hlediště pašijového divadla lze nahlédnout prostřednictvím Pamětní knihy s podpisy návštěvníků, která je uložena ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově.²⁸⁹ Kniha byla založena v roce 1894 a původně zřejmě sloužila ke shromažďování autogramů významných hostů pašijových her. Vzhledem k charakteru jejich mladších zápisů však lze soudit, že ji pořadatelé nechávali otevřenou po celou dobu konání her, a to buď v prodejně vstupenek nebo v šatně. Do Pamětní knihy se tak zapsaly stovky lidí, kteří na hořické pašije v letech 1894–1936 zavítaly. K autogramům návštěvníci často do knihy přidávali také svoji profesi a místo bydliště. Na základě těchto údajů lze alespoň přibližně uvést, odkud valná většina diváků do Hořic přijížděla. Z Pamětní knihy vyplývá, že nejpočetnější skupinu návštěvníků tvořili lidé z nejbližšího

286 *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě – Jubilejní rok 1933* [propagační leták], archiv autora.

287 Tamtéž.

288 *Hořické pašijové hry na Šumavě v roce 1936* [propagační leták], archiv autora.

289 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

okolí Hořic na Šumavě, tedy z měst a obcí politických okresů Český Krumlov, České Budějovice, Kaplice, Písek a Strakonice. Podstatná část diváků dále přijížděla vlakem z Prahy, Brna, Plzně, Karlových Varů a také z území dnešního Rakouska a Německa. Velké množství návštěvníků uvedlo jako své bydliště Vídeň, Linec, Pasov nebo Drážďany.

Výčet dalších měst by byl dlouhý, za zmínku však stojí diváci, kteří do Hořic vážili skutečně dlouhou cestu. O tom, zda Hořice navštívili cíleně, nebo zda pašije představovaly pouhé zpestření jejich cest do jiných míst, lze dnes jen spekulovat. Druhá možnost je však zvláště u návštěvníků ze zaoceánských oblastí pravděpodobnější. Tak například představení 2. září 1894 zhlédl Paul Siecker z Bruselu, 19. července 1903 na pašije zavítal Pařížan Joseph Schmied, 31. května 1936 hry navštívili manželé Goodmanovi z Londýna a 5. června téhož roku se jeden z diváků podepsal jako „J. Eichler, Paris“. Do pamětní knihy se zapsalo i několik diváků ze Španělska a Itálie. Dne 15. srpna 1903 hořické pašijové hry navštívil obchodník Alfredo Lome z Barcelony a šéfredaktor novin *Wiener Salonblatt* Josef Richard Liebenwein,²⁹⁰ který podle svého zápisu pobýval střídavě ve Vídni a v Rigolatu u Udine. Dne 26. srpna 1923 přijeli členové rodiny Monforte ze španělské Valencie, jmenovitě Enrique, Pilar, Carmen a Fernando.²⁹¹

Pamětní kniha dále obsahuje nespočet autogramů návštěvníků ze Spojených států amerických. Na pašijové hry dorazily 26. srpna 1894 Emma W. Regna a Margaret B. Nelson z New Yorku a 26. července 1903 se do knihy podepsal krejčí Franz Mareck z Baltimoru. Představení 19. června 1923 navštívil Joseph Franz s chotí z oregonského Portlandu a Philip Streib s chotí z Milwaukie, taktéž ve státě Oregon. Dne 1. června 1936 na hořické pašije zavítala Marie Bey z Clevelandu a z 27. srpna 1933 pochází zápis „Frau J. Ecker, Boston, USA“. Hořické pašijové hry se však mohou pyšnit také návštěvníky, kteří by se za běžných okolností do koutů jižní Šumavy nikdy nepodívali. Takovou skupinu diváků jistě zastupuje obchodník Hoanqua z Pekingu nebo Koenting a Fatma dí Rono, vdova po regentovi Lamonganu na východní Jávě.²⁹²

Ne všichni návštěvníci se však po představení hořických pašijových her vrátili v pořádku domů. Během představení 7. června 1903 zemřel na zástavu srdce

290 Josef Richard Liebenwein (1864–1915) byl rakouský novinář, spisovatel a překladatel.

291 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

292 Tamtéž.

českobudějovický řezník Anton Wimmer. Pozůstalí nechali zemřelého převést k pohřbu do Českých Budějovic. Před pašijovým divadlem pak pořadatelé her postavili pamětní kříž s kamenným podstavcem, do kterého bylo vytesáno datum úmrtí.²⁹³

VI. 3. Významní hosté

Účast na hořických pašijových hrách si však nenechala ujít ani celá řada tehdejších státníků, aristokratů či vysoce postavených duchovních. Jejich podpisy v Pamětní knize svědčí o tom, že pašijové hry měly kromě svého duchovního rozměru také punc významné společenské události.

Mezi nejváženější návštěvníky hořických pašijových her patřili jistě členové císařské rodiny. Dne 15. srpna 1894 se jako jeden z prvních do Pamětní knihy zvečnil následník rakousko-uherského trůnu František Ferdinand d'Este.²⁹⁴ Už od konce dubna stejného roku totiž působil v Českých Budějovicích jako velitel 38. pěší brigády, a to až do 2. srpna 1895.²⁹⁵ Další významná návštěva čekala hořické pašijové hry 15. září 1895, kdy do Hořic přijela vlakem korunní princezna Stefanie Belgická, vdova po korunním princí Rudolfovi, s dcerou Elisabeth a doprovodem. O představení obě dámy mluvily s velikým nadšením a chválou.²⁹⁶ Z řad evropských aristokratů navštívili hry 26. srpna 1894 Alfonso Carlos de Borbón a Maria das Neves von Braganza, vévodové ze San Jaime a z Anjou. Už první ročník velkých pašijí zhlédla také například princezna Marie Hannoverská, dcera hannoverského krále Jiřího V. Hannoverského.²⁹⁷

Podle záznamů ve farní kronice přijeli do Hořic hned několikrát českokrumlovští Schwarzenberkové.²⁹⁸ K podrobnějším zprávám o jejich účasti na pašijových hrách však chybí písemné prameny. Zato Pamětní kniha s podpisy návštěvníků uvádí, že 26. června 1927 hry navštívilo celkem sedm příslušníků rodu Buquoyů. Podle autogramů do Hořic dorazila hraběnka Philippine Theresia Buquoyová, vdova po Karlu Bonaventurovi

293 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

294 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

295 Jan GALANDAUER, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha 2000, s. 60.

296 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno; Brigitte HAMANNOVÁ, *Rudolf. Korunní princ a rebel*, Praha 1993.

297 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

298 Tamtéž, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

Georgovi Friedrichovi de Longueval Buquoyovi, a její švagrová hraběnka Henriette Cappy Buquoyová, vdova po Ferdinandu Maria Henrichovi de Longueval Buquoyovi. Dále se do knihy podepsal Henriettin syn Karl-Georg Buquoy se svojí chotí Marií Valerií Ernestinou Kinskou a svými sourozenci hraběnkou Theresou Buquoyovou, hrabětem Heinrichem Buquoyem a hrabětem Ferdinandem Buquoyem.²⁹⁹

Hry navštívila také celá řada státníků a vysoce postavených úředníků. Mezi nimi například šlechtic Franz Thun, dlouholetý místodržitel v Čechách a ministerský předseda Předlitavska, či poslední místodržitel v Čechách hrabě Max Julius Coudenhove. Na pašijové hry v roce 1912 zavítal také hejtman českobudějovického okresního hejtmanství František Josef Křikawa, ředitel Německého státního gymnázia v Českém Krumlově Wenzl Krynes nebo starosta Českého Krumlova Franz Khemeter.³⁰⁰ Dne 26. července 1936 přijel na hořické pašijové hry ministr bez portfeje Erwin Zajiček v doprovodu své manželky Irmy. V Hořicích se zastavil na své cestě z vyšebrodského kláštera spolu s opatem Tecelinem Jakschem a jeho osobním sekretářem Dr. Pruschou. V osm hodin ráno vzácnou delegaci přivítal před hořickou farou P. Paulus Heinrich, starosta Hořic Josef Tucho a místostarosta Willibald Reitingr. O polední přestávce se konal slavnostní oběd ve farní zahradě.³⁰¹ Ve stejný den hry navštívil také francouzský velvyslanec Victor de Lacroix s chotí. Podle dopisu uloženého ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově poslali 2. července 1936 pořadatelé hořických pašijí pozvánku tehdejšímu ministru zahraničních věcí Kamilu Kroftovi. Vzhledem k úředním a politickým povinnostem se však Krofta představení pašijových her nemohl zúčastnit. Vzkázal však Hořickým hodně zdaru v jejich činnosti.³⁰²

Hořické pašijové hry se neobešly ani bez účasti tehdejších církevních hodnostářů. Už roku 1893 pozvání na pašije přijali biskup českobudějovické diecéze Martin Josef Říha,³⁰³ generální opat kláštera ve Vyšším Brodě Leopold Wackarž a salcburský světicí biskup Johann Baptist Katschthaler.³⁰⁴ Dne 30. srpna 1903 pašijové

299 Vyhledáno dne 10. 3. 2016 na [<http://genealogy.euweb.cz/bohemia/buquoy2.html>].

300 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Hörtitz*, F–26, nefoliováno.

301 Tamtéž, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

302 Tamtéž, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

303 Martin Josef Říha (1839–1907) byl v letech 1885–1907 biskupem českobudějovické diecéze. Pašijové hry v Hořicích na Šumavě navštívil ještě 26. června 1898; Tamtéž, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

304 Johannes Baptist Katschthaler (1832–1914) byl v letech 1900–1914 salcburským biskupem.

představení navštívil Wackaržův nástupce Bruno Pammer³⁰⁵ s Hypolitem Feherem, arcibiskupem ze St. Martinsbergu v Uhrách. Nový vyšebrodský opat do Hořic přijel ještě v roce 1912 spolu s českobudějovickým biskupem Josefem Antonínem Hůlkou a prelátem Janem Praschlem. První ročník poválečných her roku 1923 navštívil budějovický biskup Šimon Bárta v doprovodu pomocného biskupa pražského Jiřího Glosauera.³⁰⁶ Biskup Šimon Bárta zhlédl i představení dne 9. srpna 1936, kdy do Hořic dorazil za doprovodu vyšebrodského opata Tecelina Jaksche, malšínského faráře Benedikta Kastnera a kanovníka českobudějovické katedrály Jana Caise.³⁰⁷

V průběhu let 1894–1936 se do Pamětní knihy podepsalo kromě aristokratů a duchovních několik dalších osobností regionu. Například 2. září 1894 byla na představení přítomná Anna Jungmannová, manželka hudebního skladatele a kapelníka pašijového orchestru Jaroslava Jungmanna z Českých Budějovic. O několik řádků níže se podepsal českobudějovický nakladatel Ludolf Edmund Hansen, který vydával pohlednice hořických pašijových her.³⁰⁸ Představení 2. srpna 1908 podle Pamětní knihy zhlédl českobudějovický stavitel Johann Stepan se svojí snoubenkou Clarou Taschkovou, dcerou předsedy Böhmerwaldbundu Josefa Taschka.³⁰⁹ Dne 28. května 1933 na pašijové hry v Hořicích zavítal okresní školní inspektor a publicista Emil Benatzky. Dne 27. srpna téhož roku pak pašijové hry navštívil významný průkopník barevné fotografie Karel Šmirous s rodinou.³¹⁰ Ve stejném roce do Hořic přijel také spisovatel Norbert Frýd, který pak své dojmy z představení pašijových her publikoval ve sborníku českobudějovické avantgardní skupiny Linie.³¹¹ Z dalších českých literátů se do knihy podepsal spisovatel a diplomat František Gottlieb, který spolu se svými rodiči zhlédl představení dne 31. května 1936.³¹²

305 Bruno Pammer (1866–1924) byl v letech 1901–1924 opatem kláštera ve Vyšším Brodě. Pašijové hry v Hořicích na Šumavě navštívil ještě v letech 1912 a 1923; Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

306 Šimon Bárta (1864–1940) byl v letech 1920–1940 biskupem českobudějovické diecéze.

307 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

308 Tamtéž.

309 Johann Stepan (1882–1940) byl českobudějovický stavitel a majitel cihelny. Mezi stavby realizované jeho firmou patří například Tereziina chata na Kleti (1925), vila hraběnky Mathilde Lamezan-Salins v Českých Budějovicích (1934) nebo kostel sv. Jana Nepomuckého ve Větrní (1936–1938). Johann Stepan se 7. února 1910 oženil s Clarou Taschkovou, dcerou ředitele Böhmerwaldbundu a budějovického starosty Josefa Taschka; I. JANOUŠEK – J. PALKOVIČ, *4 fotografové*, nestránkováno.

310 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

311 N. FRÝD, *Hořické pašijové hry*, www.kohoutikriz.org.

312 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

Podle zápisů v Pamětní knize se hořické pašijové hry staly oblíbeným cílem členů průmyslnické rodiny Spiro. Dne 15. srpna 1923 do Hořic zavítala Ilse Spiro-Waydelinová, manželka velkopřůmyslníka Hanse Spira,³¹³ v doprovodu své dcery Rity Spiro a sestry Friedy Waydelinové. Na představení 26. srpna téhož roku byl pak přítomný Peter Spiro, syn Julia Spira a jeho ženy Marianne. Ilse Spiro-Waydelinová hořické pašijové hry navštívila ještě dvakrát – dne 3. července spolu s dcerami Ritou, Marií Ilsou a neteří Susannou Libichovou³¹⁴ a také 26. července 1936 s ministrem Erwinem Zajičkem a jeho manželkou Irmou.³¹⁵

313 Hans Spiro (1886–1931) byl vnukem židovského podnikatele Ignaze Spira (1817–1894), zakladatele krumlovské a pečkovské továrny na papír. Hans závody vedl po smrti svého otce Emanuela Spira roku 1928. Od roku 1923 pobýval ve své rodinné vile ve Větrní, kde kromě řady domů pro pracovníky továrny nechal mimo jiné postavit obecnou školu a katolický kostel. Zemřel náhle na srdeční záchvat dne 10. dubna 1931; I. JANOUŠEK – J. PALKOVIČ, *4 fotografové*, nestránkováno.

314 Susane Libich-Sieberová byla dcerou Ernsta Libicha (1873–1941) a Friedy Spiro-Libichové (1884–1926), sestry Hanse Spira (1886–1931). Ernst Libich bydlel během okupace v Korunní ulici v Praze č. p. 12. Odtud byl 21. října 1941 deportován transportem č. 375 do lodžského ghetta, kde zahynul; Willibald JUNGWIRTH, *Wettern – Pötschmühle*, Isernhagen 1995, s. 95; vyhledáno dne 10. 3. 2016 na [<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/142484-arnost-libich/>].

315 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků*, inv. č. 61, sign. B.

VII. Hořické pašijové hry ve filmu a fotografii

VII. 1. Vznik prvního filmu na českém území

Devadesátá léta 19. století lze označit za desetiletí zrození filmu a kinematografu. K jeho průkopníkům patřili Thomas Alva Edison, William Dickson nebo bratři Auguste a Louis Lumièrové. Georges Sadoul ve svých *Dějínách světového filmu* z roku 1963 uvedl,³¹⁶ že rodící se filmové umění si zvolilo jako své první velké drama pašije. A byla to podle něj právě filmová společnost bratří Lumièrů, která nechala natočit pašijové hry v Hořicích na Šumavě. Záhy však dodal, že není úplně jisté, zda byl tento snímek skutečně sehrán českými venkovany, nebo zda ho natočil Georges Hatot v Paříži. Francouzská reklama se o Hořicích vůbec nezmiňovala a o českém původu tohoto filmu se mluvilo pouze v amerických pramenech.³¹⁷ Ve své studii o Lousi Lumièrovi z roku 1964 už Sadoul popřel, že by tzv. Lumièrovy pašije vznikly na území Čech. Když totiž porovnal filmové záběry s fotografiemi hořických pašijových her z roku 1896, zjistil, že se snímky neshodují v dekoracích a režii. Ve filmu Sadoul navíc identifikoval francouzského herce Breteaua v roli Krista.³¹⁸ Mluvil-li se někdy o souvislosti s Lumièrovým filmem o Hořicích na Šumavě, pak to bylo podle Sadoula pouze proto, aby se předstírala jeho autentičnost, a snímek tak nalákal více příznivců.³¹⁹

Lumièrovy pašije tedy bezpochyby vznikly v Paříži a za hořické se pouze vydávaly. Tím také Sadoul celou nesrovnalost kolem hořického pašijového filmu uzavřel. Americký filmový historik Terry Ramsaye ale ve svých dějinách amerického filmu *A Million and One Nights* z roku 1926 uvedl, že jistý Charles Smith Hurd, bývalý americký koncesionář společnosti bratří Lumièrů, získal v Hořicích v Čechách práva na natáčení místních pašijových her.³²⁰ Zmínky o natáčení hořických pašijových her v díle Sadoula i Ramsaye vzbudily pozornost českých filmových historiků. Postupně se hořickým pašijovým filmem zabývali filmoví historici Karel Smrž, Jindřich Brichta, filmový teoretik a kritik Lubomír Linhart, archivář Československé filmotéky Bohumil

316 Georges Sadoul (1904–1967) byl francouzský žurnalista a filmový historik.

317 Georges SADOUL, *Dějiny světového filmu. Od Lumièra až do současné doby*, Praha 1963, s. 23.

318 TÝŽ, *Louis Lumière*, Paříž 1964, s. 77–78.

319 Zdeněk ŠTÁBLA, *Otazníky kolem hořického pašijového filmu*, Praha 1971, s. 7.

320 Terry RAMSAYE, *A Million and One Nights*, New York 1926, s. 367.

Veselý a filmový historik Zdeněk Štábla.³²¹

Ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově se zachoval dopis z 15. dubna 1946, který adresoval neznámý pracovník Československého filmového ústavu v Praze Místnímu národnímu výboru v Hořicích na Šumavě. Hořičtí zastupitelé byli tímto dopisem požádáni, aby z dochovaných písemností a s využitím pomoci pamětníků shromáždili všechny doklady a zmínky o tom, že někdy v letech 1896–1897 pořídili dva zaměstnanci bratří Lumièrů v Hořicích film o pašijových hrách.³²² Ve stejném kartonu lze najít i dopis, který Hořickým zaslal 6. června 1949 filmový historik Karel Smrž.³²³ V té době totiž pracoval na rozšířeném vydání knihy *Dějiny filmu*, v němž se chtěl podrobněji věnovat vzniku hořického pašijového filmu.³²⁴ O jeho realizaci se Karel Smrž dočetl v Sadoulových *Dějínách světového filmu*, jak v dopise uvedl. Byl také přesvědčen, že v hořickém městském archivu je uložen bohatý materiál týkající se této události. Proto Karel Smrž Hořické požádal, aby mu tyto písemnosti zapůjčili k prostudování. V Hořicích se však žádné archiválie o natáčení místních pašijových her nedochovaly, s bádáním o hořickém pašijovém filmu se tak na několik let přestalo. Když v roce 1966 Československá filmotéka získala tzv. Lumièrovy pašije, jejichž český původ Georges Sadoul popřel, začal se hořickým pašijovým filmem zabývat Bohumil Veselý. Došel k závěru, že se v Hořicích někdy mezi léty 1896–1898 opravdu natáčelo. Jeho tvrzení se opíralo o vzpomínky pamětníků, kteří uvedli, že na konci 19. století přijeli do Hořic cizinci, aby pašije nafilmovali.³²⁵ Hned poté se celou problematikou začal zabývat Zdeněk Štábla.³²⁶ V roce 1971 vydal publikaci *Otazníky kolem hořického pašijového filmu*, v níž uvedl na pravou míru nejasnosti týkající se tohoto fenoménu.³²⁷

Zdeněk Štábla na počátku svého bádání shrnul dosavadní poznatky o hořickém pašijovém filmu. Nezbyvalo než konstatovat, že tzv. Lumièrovy pašije byly natočeny v Paříži, což Georges Sadoul nezvratně prokázal identifikací herce Breteaua. Dále však Zdeněk Štábla musel vzít v úvahu knihu Terryho Ramsaye a svědectví o cizincích, kteří

321 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 6.

322 Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv Místního národního výboru Hořice na Šumavě, *České pašijové hry 1946–1949*, kart. 29.

323 Karel Smrž (1897–1953) byl československý filmový historik, kritik, pedagog a publicista.

324 Karel SMRŽ, *Dějiny filmu*, Praha 1933, 781 s.; druhé vydání knihy Karel Smrž za svého života nestihl dokončit.

325 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 8.

326 Zdeněk Štábla (1930–1991) byl československý filmový historik a publicista.

327 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 6.

v Hořicích na konci 19. století natáčeli. Stále mu však chyběly průkazné materiály, jež by existenci hořického pašijového filmu doložily. Proto navštívil Státní okresní archiv v Českém Krumlově, kde byla uložena hořická farní kronika a písemnosti německých pašijových her. V těchto archiváliích se Zdeňku Štáblovi podařilo najít důkazy o tom, že se pašijové hry v Hořicích na Šumavě v roce 1897 opravdu natáčely.³²⁸ Terry Ramsaye se tedy nemýlil. Nutné je však dodat, že se ve svém výzkumu nemýlil ani Georges Sadoul. Lumièrovy pašije, které byly v některých interpretacích s hořickým filmem zaměňovány, vznikly v Paříži. Šlo tedy o dva různé filmy, jež spolu neměly nic společného.³²⁹

Historie hořického pašijového filmu začala v roce 1896. Lumièrův americký koncesionář Charles Smith Hurd tehdy během svých cest po Evropě navštívil jedno z představení hořických pašijových her.³³⁰ Byl šumavskou inscenací natolik uchvácen, že požádal hořické občany, aby pašije předvedli ve Spojených státech amerických. Turné po Americe sice hořický divadelní soubor zamítl, Hurdovi se však podařilo uzavřít následující dohodu. Na rok 1897 Hořičtí pašijové hry neplánovali, aby jejich divadelní inscenace nezevšedněla. Zavázali se ale, že uspořádají zvláštní představení pro potřeby kinematografu.³³¹ Po návratu do Ameriky Hurd prodal filmová práva na natáčení hořických pašijových her divadelním podnikatelům Marcu Klawovi a Abrahamu Erlangerovi. Ti na jaře roku 1897 vyslali do Hořic filmovou expedici pod vedením Williama Waltera Freemana, zaměstnance Lumièrovy newyorské agentury.³³² Podle Terryho Ramsaye Freeman dokonce obdržel dopis od českobudějovického biskupa Martina Josefa Říhy, který natáčení hořických pašijových her povolil. Americký štáb se tedy mohl za účasti hořických herců pustit do filmování.³³³ Zdeňkovi Štáblovi se pak ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově podařilo najít důvěryhodný doklad o tom, že se natáčení skutečně realizovalo. Jde o zápis v hořické farní kronice, kde P. Raphael Pavel uvedl, že se v pašijovém divadle v roce 1897 nehrálo, jen tam byly počátkem srpna pašije fotografovány pro kinematograf, jehož prostřednictvím chce jistá americká společnost, v jejímž čele stojí jistý Hurt,³³⁴ tyto hry předvádět v Americe,

328 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 9.

329 Tamtéž, s. 25.

330 Tamtéž, s. 9.

331 Tamtéž, s. 12; Thomas GALLISTL, *Heimatskunde des polit. Bezirkes Krummau*, Český Krumlov 1903, s. 223.

332 Charles MUSSER, *The Emergence of Cinema: The American Screen to 1907*, New York 1990, s. 210.

333 T. RAMSAYE, *A Million*, s. 373–374.

334 Příjmení Charlese Smitha Hurda je zde chybně zapsáno jako „Hurt“.

Anglii a jiných cizích zemích. Dále zmínil, že herci dostali za účinkování 1500 zlatých a spolek pak obdrží po dobu pěti let ročně 2000 zlatých.³³⁵ Zdeněk Štábla poté z filmového katalogu společnosti American Mutoscope and Biograph Company³³⁶ zjistil, že náklady na realizaci filmu činily více než 10 000 dolarů a na natáčení, které trvalo tři týdny, se podílel celý štáb operatérů a přes 300 hořických ochotníků.³³⁷

Kopie hořického pašijového filmu se dodnes nenašla. Nelze tak s jistotou určit, jakým způsobem byly jednotlivé živé obrazy pašiji natáčeny. Zachovaly se však snímky českokrumlovského fotografa Josefa Wolfa, které s největší pravděpodobností filmování hořických pašijových her v létě roku 1897 dokumentují.³³⁸ Nejde totiž o statické fotografie, které by Josef Wolf po úpravě prodával jako pohlednice. Herecké obsazení navíc odpovídá roku 1897. Ze snímků je patrné, že se film natáčel v exteriérech, konkrétně u zadní stěny pašijového divadla, kam bylo možné zavěsit Schalludovy rozměrné opony a dekorace. Světelnost tehdejší optiky totiž nedovolovala, aby filmování probíhalo uvnitř pašijového divadla, přestože bylo vybaveno elektrickým osvětlením.³³⁹ Žádný popis natáčení se nezachoval. O filmování dokonce mlčely i tehdejší regionální noviny, které o významných událostech spojených s hořickými pašijemi pravidelně informovaly. Podle Zdeňka Štábly probíhalo natáčení hořických pašijových her v částečném utajení. Představitelé Böhmerwaldbundu se totiž mohli oprávněně obávat, že by filmový záznam pašiji negativně ovlivnil jejich návštěvnost. Z tohoto důvodu ve smlouvě s Hurdem uvedli, že se promítání filmu omezí pouze na státy, ve kterých se nemluví německy.³⁴⁰

Lze téměř s jistotou tvrdit, že sestříhaný materiál Hořičtí nikdy neviděli. Premiéra hořického pašijového filmu se uskutečnila 14. března 1898 v newyorském Dalyho divadle. Film se skládal z třiceti živých obrazů, z nichž úvodní čtyři seznamovaly diváky s místem, kde se pašijové hry konají. Po celkovém pohledu na Hořice následovaly záběry na kameníky, pracující v nedalekém lomu, venkovany na

335 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 15; Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

336 Filmová společnost, která od roku 1903 vlastnila negativ hořického pašijového filmu; Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 28.

337 Tamtéž.

338 Pavel SCHEUFLER, *Šumava na nejstarších fotografiích*, Praha 2003, s. 152; Franz BAYER, *Festschrift zur Kirchenweihe anlässlich der Fertigstellung der Renovierung der Pfarrkirche Höritz im Böhmerwald*, Pucking 2007, s. 52.

339 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 17.

340 Tamtéž, s. 19–20.

polích, venkovskou svatbu a ženu peroucí prádlo.³⁴¹ Snímek pašijového divadla pak vystřídali představitelé hlavních rolí z řad hořických občanů – Jordan Wiltschko jako Kristus, Anna Wurzingerová³⁴² jako Marie, Josef Friepeš jako Kaifáš a další.³⁴³ Poté byli diváci svědky celkem 26 obrazů ze Starého a Nového zákona v podání hořických ochotníků.³⁴⁴ Celková metráž dosahovala více než 700 metrů, tedy asi 52 minut promítání. Jednotlivé obrazy komentoval řečník a jejich působivost podpořil instrumentální a vokální hudební doprovod.³⁴⁵ Po několika promítáních prodali v roce 1903 podnikatelé Marc Klaw a Abraham Erlanger negativ hořického pašijového filmu společnosti American Mutoscope and Biograph Company, která jej dále půjčovala.³⁴⁶ Film poté zřejmě putoval po různých soukromých sbírkách, protože se v roce 1966 objevil v Norsku. V současnosti je film pokládán za ztracený.³⁴⁷

Záznam hořických pašijových her z roku 1897 je považován za první film, který se realizoval na českém území. Vzhledem k tehdejší produkci představuje svojí délkou jeden z nejstarších hraných filmů na světě.

VII. 2. Další natáčení hořických pašijových her

V Hořicích na Šumavě se ovšem nefilmovalo pouze v roce 1897. Podle bývalého ředitele Regionálního muzea v Českém Krumlově Petra Jelínka, který se tématem hořických pašijových her zabýval na počátku devadesátých let 20. století, pašijové hry natáčela ve dvacátých letech 20. století jistá filmová společnost z Ústí nad Labem. O filmu však v současnosti není nic známo.³⁴⁸

Další film, jenž zachytil hořické pašijové hry, vznikl v roce 1933. Tehdy do Hořic přijel štáb americké filmové společnosti Fox Film Corporation, aby zde natočil jeden z prvních zvukových dokumentů v Čechách. Ani tento film se však dodnes nepodařilo najít. Jde s největší pravděpodobností o jediný filmový snímek, který kromě

341 Tamtéž, s. 27.

342 Nikoliv „Anna Wenziegerová“, jak chybně uvádí Zdeněk Štábla a řada dalších autorů; Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knih o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

343 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 19.

344 Příloha číslo 3.

345 Z. ŠTÁBLA, *Otazníky*, s. 24.

346 Tamtéž, s. 28.

347 V. ŠIMEČEK, *Hořické pašije*, nestránkováno.

348 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28.

obrazu zachycuje také mluvené slovo hořických pašijových her v německém jazyce. V dokumentu *Hoříčtí Němci včera a dnes* to potvrdila Marie Zimmermannová, žijící do roku 1946 v Hořicích na Šumavě. Uvedla, že v roce 1933 přijeli do Hořic Američané a filmovali pašijové hry. Natáčelo se prý venku, například záběry křížové cesty vznikly v pašijovém parku. Během svého vyprávění si Marie Zimmermannová také vzpomněla, že hořické děti musely na přání filmařů svými dřeváky hlasitě klapat o zem, aby zvuk zachytily mikrofony.³⁴⁹ Její výpověď koresponduje se snímky českokrumlovského fotografa Franze Seidela, který celý průběh natáčení zdokumentoval. Z této reportáže vyplývá, že natáčení filmu probíhalo nejen v pašijovém parku, ale také na prostranství před kostelem svaté Kateřiny na hořickém náměstí. Zde se filmovalo vystoupení pašijového sboru v čele s Willibaldem Reitingerm a pašijového orchestru pod vedením Franze Paydla. Podle Seidelových fotografií byly před kostel přineseny rozměrné kulisy z pašijového divadla, aby zde mohla být natočena scéna *Příjezd Krista do Jeruzaléma*. V reportáži následují snímky, které potvrzují výpověď Marie Zimmermannové. Seidel na nich zaznamenal zástup hořických dětí s farářem P. Paulusem Heinrichem a kaplanem P. Odylem Petermichlem, jak prochází pašijovou alejí mezi náměstím a divadlem. Natáčení zřejmě pokračovalo v pašijovém parku a poté v areálu bývalé střelnice, kde vznikly záběry scény *Ježíš – přítel dětí*. Seidel také zdokumentoval filmování scény *Křížová cesta*, které probíhalo na louce mezi pašijovým parkem a vrchem Randelsberg s kaplí Panny Marie Bolestné. Film s názvem *Tradice Šumavy* byl do kin uveden až v roce 1936. Kromě scén hořických pašijových her dokument zachycoval také práci šumavských dřevorubců a přehlídku schwarzenberské zámecké gardy v Českém Krumlově.³⁵⁰

V roce 1947 byl natočen jedenáctiminutový film *Kraj českých pašijových her*. Vznikl za účelem propagace poválečných hořických pašijí, které se tehdy prvním rokem konaly v českém jazyce. V titulcích tohoto němého filmu je uvedeno, že kameru

349 Z. FLÍDR, *Hoříčtí Němci*, dokumentární film.

350 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28. V letech 1933 a 1936 natáčeli hořické pašijové hry také členové českobudějovické avantgardní skupiny Linie v čele s fotografem Karlem Valtrem. Film srovnával situaci her v letech 1933 a 1936. Jeho hlavní náplní byl světelný experiment, detaily, struktury a důraz na obrazové kvality v duchu avantgardy. Výtvarná a literární skupina Linie působila v letech 1930–1938 v Českých Budějovicích. Jejími členy byli například Josef Bartuška, Norbert Frýd, Miroslav Haller, Richard Lander, Miloš Mühlstein, Oldřich Nouza, Emil Pitter, Josef Stejskal nebo Karel Valter; K. VALTER, *Linie*, s. 7–8; Václav PETÁK, *Vztah filmu a fotografie ve 20. století*, Opava 2006 (Diplomová práce), s. 41.

obsluhovali Jaroslav Nekvapil, Z. Novotný³⁵¹ a Kamil Kácha. Natočený materiál pak sestříhali Kamil Kácha a František Racek. První polovinu filmu tvoří záběry historického centra Českého Krumlova – pohledy na areál klášterů, Horní ulici, kostel svatého Víta, Rybářskou ulici nebo druhé zámecké nádvoří. Skupina mladých lidí poté před Městským hotelem na náměstí nasedá do automobilu a projíždí přes Staré Dobrušky, Kájov a Kladenské Rovné do Hořic. Druhá polovina filmu se odehrává v dějišti pašijových her. Po pohledu na pašijové divadlo kameraman zachytil líčení a oblékání herců v šatně, následují pohledy do zaplněného hlediště a záběry scény *Poslední večere*.³⁵² Film byl uložen na Farním úřadu v Kájově a jeho videokopii vlastní Regionální muzeum v Českém Krumlově.³⁵³ Když hořický učitel a kronikář Václav Šimeček v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století film promítal na veřejných besedách, několik účastníků se v něm poznalo.³⁵⁴

O hořické pašijové hry projevíli filmaři zájem i po jejich porevoluční obnově. Z roku 1997 pochází dokumentární film Zdeňka Flídra *Mysterium Hoericense*, jehož cílem bylo seznámit českou veřejnost s obdivuhodnou minulostí i přítomností hořických pašijových her. Režisér Zdeněk Flídr se do Hořic vrátil v srpnu roku 2001, aby zde natočil dokumentární film *Hoříčtí Němci včera a dnes*. Hlavním smyslem filmu byla konfrontace vysídlených hořických Němců se současnými českými obyvateli Hořic v souvislosti s obnovou pašijové tradice. Z hořických Němců ve filmu vystoupili například Franz Bayer, Elfriede Leitnerová, Marie Zimmermannová, Herbert Woisetschläger, Horst Mugrauer nebo P. Josef Frowin Feyrer. Z českých občanů Hořic ve filmu promluvili manželé František a Alena Bublíkovi nebo představitel Krista Josef Šuga. Rozhovory mezi hořickými Němci a Čechy budí dojem, že mezi oběma národnostmi došlo v Hořicích k usmíření. Z tehdejších novinových článků však vyplývá, že spolupráce mezi oběma stranami byla velice komplikovaná.³⁵⁵ Dokument vznikl ve spolupráci Česko-německého fondu budoucnosti a bavorského rozhlasu Rundfunk s Českou televizí. Na filmovém festivalu konaném v září 2002 na Jaltě získal

351 Titulky neuvádějí celou podobu křestního jména.

352 Film *Kraj českých pašijových her* byl natočen za účelem propagace prvního ročníku hořických pašijových her v českém podání. Provedení českých pašijových her se od původních německých mystérií lišilo prakticky pouze po personální a jazykové stránce. Budova, rekvizity a kostýmy po odstranění německých prvků sloužily i českým pašijím; J. PALKOVIČ, *Mysterium*, s. 160.

353 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28.

354 V. ŠIMEČEK, *Hořické pašije*, nestránkováno.

355 Návštěvy hořických Němců se nesetkávaly se zájmem místního obecního úřadu a zdejších obyvatel. Další snahy o spolupráci hoříčtí Němci proto raději vzdali; J. PALKOVIČ, *Mysterium*, s. 167.

snímek *Hoříčtí Němci včera a dnes* první místo v kategorii kulturně-vzdělávací program.³⁵⁶

Záběry hořických pašijových her se objevily také v dokumentárním filmu *Včely letěly krásně* z roku 2009. Stěžejním tématem filmu režiséra Karla Čtveráčka je rekonstrukce a vzkříšení českokrumlovského fotoateliéru Josefa a Františka Seidelových, kteří hořické pašijové hry v letech 1903–1947 často fotografovali.

Filmování hořických pašijových her představuje významnou kapitolu v jejich historii. Natáčení hořického mystéria v roce 1897 se navždy zapsalo do učebnic a publikací o dějinách světového filmu. V krátkých pašijových filmech z let 1933 a 1947 převažuje funkce propagandistická, jak to bylo u filmů podobného druhu běžné. Nejnovější filmy s tématem hořických pašijových her se svým žánrem řadí do snímků dokumentárních.

VII. 3. Fotografové hořických pašijových her

Kromě zmíněných filmů se v muzeích, archivech a soukromých sbírkách dochovala celá řada fotografií a pohlednic hořických pašijových her. Téměř v každém roce konání pašijových inscenací nechávalo jejich vedení fotografovat jednotlivé scény a často také představitele hlavních rolí. Vzniklé snímky poté fotografové upravili a vydávali jako pohlednice, které byly následně k prodeji v knihkupectvích, na poštách, v koloniálech nebo ve stáncích u pašijového divadla. Nejobsáhlejší sbírky fotografií a pohlednic s motivy hořických pašijových her lze najít v Museu Fotoateliéru Seidel v Českém Krumlově, v Regionálním muzeu v Českém Krumlově, ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově,³⁵⁷ v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, v Böhmerwaldmuseum ve Vídni a Oberhausmuseum v Pasově.

Primát ve fotografickém zachycení hořických pašijových her patří bezesporu ateliéru Franze Haase z Českých Budějovic. Je totiž autorem snímků z posledního ročníku Gröllheslových pašijí, které hoříčtí ochotníci hráli v nepravidelných intervalech v letech 1816–1887. Scény *Bičování a korunování Krista*, *Křížová cesta* a *Ukřížování*

³⁵⁶ Franz BAYER, *Hörizt*, Hoam! 1, 56, 2003, s. 37

³⁵⁷ Ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově je uložena část pozůstalosti po PhDr. Janu Polivkovi (1948–2012). Rozsáhlá sbírka pohlednic obsahuje také několik desítek fotografií hořických pašijových her z let 1893–1947.

Franz Haas pořídil v exteriérech, tedy nikoliv v hostinci Zum Teufel, kde se poslední ročník Gröllheslových pašijových her za běžných okolností odehrával. Jak už bylo zmíněno v kapitole o pašijových hrách Johanna Josefa Ammanna, Franz Haas fotografoval také zkoušky pašijových her v srpnu roku 1892. Haasovy fotografie pak ve své výloze vystavil českobudějovický nakladatel Ludolf Edmund Hansen. Kromě scén pašijových her Franz Haas fotografoval ještě hořické náměstí s kostelem svaté Kateřiny a domy v místní části zvané Peklo.

Fotografováním prvních dvou ročníků velkých pašijových her byl Deutscher Böhmerwaldbundem pověřen císařsko-královský dvorní fotograf Charles Scolik z Vídně.³⁵⁸ Těsně po dostavbě pašijového divadla pořídil jedny z jeho prvních snímků, a to ze severozápadu, jihozápadu a jihovýchodu.³⁵⁹ Tyto unikátní fotografie, které zachycují podobu hlediště před jeho rozšířením v roce 1894, jsou uloženy v divadelním archivu Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Kromě jednotlivých obrazů ze Starého a Nového zákona Charles Scolik vytvořil také několik portrétů představitelů hlavních rolí, například Krista, Marie, Kaifáše a Annáše. S největší pravděpodobností pak všechny pořízené fotografie prodal českobudějovickému nakladateli Ludolfu Edmundu Hansenovi, který je dál šířil v podobě kabinetních fotografií nebo papírových pohlednic. Scolikovy snímky si mohli návštěvníci her zakoupit buď jednotlivě, nebo v dražších fotoalbech čítajících šestnáct či dvacet šest fotografií.

Na fotografickém zpodobnění Hořic na Šumavě a jejich pašijových her se podílel také českokrumlovský fotograf Josef Wolf.³⁶⁰ V roce 1893 pořídil snímek právě dostavěného pašijového divadla. V divadelním archivu Jihočeského muzea v Českých Budějovicích jsou uloženy Wolfovy fotografie Hořic, divadla a pašijových her datované rokem 1897. Jak je zmíněno v předcházející podkapitole, Josef Wolf také s největší pravděpodobností roku 1897 fotograficky zdokumentoval natáčení hořického pašijového filmu. Petr Jelínek označil Josefa Wolfa za prvního fotografa v Rakousku-

358 Charles Scolik (1854–1928) byl vídeňský fotograf. Patřil mezi přední portrétní fotografy v Rakousku. Byl jedním z prvních rakouských fotografů, kteří publikovali své snímky z veřejných akcí v tisku. V roce 1892 ho František Josef I. jmenoval císařsko-královským dvorním fotografem. Za svoji práci získal mnoho vyznamenání a ocenění; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 2001–2005, s. 67–68.

359 Autorem ještě starších fotografií hořického pašijového divadla je Josef Seidel z Českého Krumlova.

360 Josef Wolf (1864–1938) byl českokrumlovský fotograf. Vyučil se v letech 1881–1884 u Gotharda Zimmerera. Ateliér si zřídil v českokrumlovské ulici Parkán, naproti domu s č. p. 116. Po smrti Josefa Wolfa převzali podnik jeho synové Walter, Josef a Franz; P. SCHEUFLER, *Šumava*, s. 160.

Uhersku, který pořídil snímky při natáčení filmu.³⁶¹ V následujících letech se už Josef Wolf fotografováním hořických pašijí nezabýval, dochovaly se pouze jím signované pohledy na obec a několik snímků pašijového divadla z období dvacátých a třicátých let 20. století.

Fotografováním scén hořických pašijových her v roce 1923 byl pověřen českobudějovický fotograf Augustin Chalupa, který své snímky později postoupil fotografovi Josefu Seidelovi z Českého Krumlova.³⁶² Ten totiž totožné fotografie distribuoval pod hlavičkou svého fotoateliéru ještě v roce 1930. Z jiných dochovaných pohlednic vyplývá, že několik scén hořických pašijových her fotografoval také českokrumlovský fotograf Wenzel Micko.³⁶³ Snímky vznikly v pašijovém parku během sezóny roku 1927.

Nejrozsáhlejší soubor fotografií hořických pašijových her pořídili v letech 1903–1947 otec a syn Josef a Franz Seidelové z Českého Krumlova.³⁶⁴ Josef Seidel do Hořic zavítal už na jaře roku 1893, aby zachytil závěrečné stavební práce na pašijovém divadle. Tyto fotografie lze s jistotou pokládat za nejstarší vyobrazení divadelní budovy pašijových her. Samotné pašijové hry však Josef Seidel poprvé fotografoval v roce 1903. Hoříčtí tehdy přijeli do Českého Krumlova, aby je Josef Seidel v původním dřevěném ateliéru Gotharda Zimmera zvětšil v jejich biblických rolích. Na skleněných diapozitivech se z tohoto fotografování zachovaly snímky Adolfa Hofbauera jako herolda, Jordana Wiltschka jako Krista, Cecilie Hossingerové jako Marie, Josefa Riedla jako Jana, Erharda Ullmanna jako Piláta nebo Johanna Janovského jako Heroda. Další fotografování hořických pašijových her proběhlo v roce 1908. Josef Seidel tehdy pořídil kromě fotografií jednotlivých postav také celou sérii snímků z jednotlivých obrazů pašijových her. Z fotografií obce, pašijového divadla a scén ze Starého a Nového zákona pak Josef Seidel vydával leporela s názvem *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz*, která byla k zakoupení například ve stáncích v pašijovém parku či v prodejně Seidelova nově zřízeného fotoateliéru v Českém Krumlově.

Dochovalo se také několik Seidelových fotografií, které jsou na zadní straně

361 P. JELÍNEK, *Pašijové hry*, č. 28.

362 Karel PLETZER, *Českobudějovické fotoateliéry 1853–1929*, České Budějovice 2001, s. 28.

363 Wenzel Micko (1872–1951) byl českokrumlovský fotograf. Řemeslu se vyučil u Josefa Seidela v Českém Krumlově. Jeho fotoateliér se nacházel na Plešivci v domě s č. p. 74.

364 Josef Seidel (1859 – 1935) byl českokrumlovský fotograf. V roce 1888 v Českém Krumlově převzal fotoateliér zemědělského fotografa Gotharda Zimmera v Linecké ulici č. p. 64. Na jeho místě pak roku 1905 postavil vlastní rodinný dům s ateliérem; P. SCHEUFLER, *Šumava*, s. 159; *Fotoateliér Seidel. Poodhalené tajemství*, Český Krumlov 2012, 154 s.

datované rokem 1912. Podobně jako v roce 1903, tak i v roce 1923 se nechali hoříčtí ochotníci vyfotografovat v českokrumlovském fotoateliéru Josefa Seidela. Vznikly tak portrétní fotografie Johanna Cipina jako Krista, Marie Kienzlové jako Marie, Jordana Watzla jako Petra, Franze Bayera jako Jana, Johanna Janovského jako Kaifáše, Franze Illka jako Annáše či Franze Ullmanna jako Heroda. Josef Seidel hořícké pašijové hry naposledy fotografoval zřejmě v roce 1930, autorem snímků z následujících let je již Josefův syn Franz Seidel.³⁶⁵ Ten fotoaparátem zachytil poslední dva ročníky německých pašijových her v letech 1933 a 1936. Zajímavá je zejména fotoreportáž z natáčení dokumentárního filmu *Tradice Šumavy* v roce 1933.³⁶⁶

Franz Seidel se ujal také fotografování českých pašijových her, které se v Hořicích konaly v podání českých dosídlenců v letech 1947–1948. Během pořizování fotografií i jejich následných úprav v ateliéru Franzi Seidelovi pomáhal jeho asistent Jan Štindl.³⁶⁷ Po roce 1948 tradice hoříckých pašijových her na dlouhých čtyřicet pět let zanikla. Poslední snímky torza pašijového divadla před jeho úplnou demolicí pořídil v roce 1964 hořícký učitel a kronikář Václav Šimeček. Pašijové hry se v Hořicích na Šumavě dočkaly své obnovy až v roce 1993. Jejich fotografickým zachycením byl pověřen českokrumlovský fotograf Josef Prokopec.³⁶⁸

365 Franz Seidel (1908–1997) byl českokrumlovský fotograf a syn Josefa Seidla (1859–1935); Kolektiv autorů, *Fotoateliér Seidel. Poodhalené tajemství*, Český Krumlov 2012, 154 s.

366 Skleněné diapositivы Josefa a Františka Seidelových jsou uloženy v archivu Musea Fototeliér Seidel Český Krumlov. Jejich zdigitalizované verze jsou přístupné na www.seidel.cz.

367 Jan Štindl (1927–2009) byl českokrumlovský fotograf, který v letech 1947–1949 pracoval jako asistent Franze Seidla v jeho fotoateliéru; z rozhovoru s Janem Štindlem, Český Krumlov 22. 8. 2008.

368 Josef Prokopec (1925) je českokrumlovský fotograf a zakladatel Fotoklubu Český Krumlov. Později působil jako pedagog na Střední uměleckoprůmyslové škole svaté Anežky České v Českém Krumlově; z rozhovoru s Josefem Prokopcem, Český Krumlov 15. 4. 2009.

VIII. Místa paměti spojená s konáním hořických pašijových her

V souvislosti s konáním pašijových her vznikla před rokem 1945 v Hořicích na Šumavě řada pomníků a pamětních desek. Tyto objekty lze souhrnně označit jako místa paměti hořických Němců, kteří tradici pašijových her v letech 1816–1936 udržovali. Paměť původních obyvatel Hořic na Šumavě se však vtělila i do řady dalších míst. Jde o budovy, instituce či sakrální stavby, které symbolicky vyjadřovaly jejich identitu. Zde se také konaly důležité životní rituály jako křty, svatby nebo pohřby, jež budovaly v Hořických sounáležitost s místem, kde žili. Po odsunu hořických Němců v letech 1945–1946 většina z jejich míst paměti zanikla. Pro příchozí české a rumunské dosídlence představovaly tyto objekty symboly nacistického Německa, které bylo potřeba co nejrychleji sprovodit ze světa. Způsob, jakým se řada památek v pohraničí zlikvidovala, se zcela vymykal morálním postojům a zásadám původních obyvatel Šumavy. Osud těchto míst paměti zapříčinil po odsunu Němců hluboké rány v už tak narušených česko-německých vztazích.³⁶⁹

V případě Hořic na Šumavě šlo o ztráty obzvlášť znatelné. Nejen, že obec v letech 1945–1989 přišla o německé pomníky a drobné sakrální stavby, v polovině šedesátých let 20. století byly odstraněny poslední části bývalého Passionsspielhausu včetně nedaleké poutní kaple Panny Marie Bolestné, jež tvořila nedílnou součást pašijového areálu. Jak napsal spisovatel Ladislav Stehlík ve své knize *Země zamyšlená*, chátrající budova divadla byla vlastně jen připomínkou staletých tradic, náhle přervaných a ničím nenahrazených. Okolní příroda jenom podtrhovala melancholii těchto nenavštěvovaných a pustnoucích míst.³⁷⁰

Teorii míst paměti se od šedesátých let 20. století zabývá francouzský historik Pierre Nora. Ve své studii *Mezi pamětí a historií* uvedl, že základním důvodem existence míst paměti je zastavení času a pozdržení nástupu zapomnění. Podmínkou jejich existence je společenství lidí chápající význam a symboly takových míst. Jakmile se však vytratí paměť tohoto společenství, místo paměti se stane místem historie.³⁷¹ Vzhledem k nepatrnému množství žijících hořických Němců je tedy otázkou, kdy takový osud potká Hořice na Šumavě.

369 Petr MIKŠÍČEK a kol., *Zmizelé Sudety*, Domažlice 2007, s. 9.

370 Ladislav STEHLÍK, *Země zamyšlená 3*, Praha 1986, s. 344.

371 Milan Hlavačka a kol., *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*, Praha 2011, s. 17; Pierre NORA, *Mezi pamětí a historií. Problematika míst*, Praha 1998, s. 10.

VIII. 1. Zaniklé sakrální stavby v Hořicích na Šumavě

VIII. 1. a. Kaple Panny Marie Bolestné

Poutní kaple Panny Marie Bolestné stála na vrchu Randelsberg v těsném sousedství pašijového parku. Během polední přestávky mezi dopoledním a odpoledním představením byla oblíbeným cílem návštěvníků pašijových her. K této zmenšené kopii svérazského kostela se každoročně konala poutní procesí věřících z blízkého okolí.³⁷² Devastace tohoto svatostánku dodnes představuje jednu z nejdiskutovanějších kapitol v novodobých dějinách obce Hořice na Šumavě.

Na vrchu Randelsberg jižně od Hořic se od roku 1733 nacházela malá dřevěná kaple, která byla po svolení pražské arcibiskupské konzistoře v letech 1781–1782 přestavěna na kamennou.³⁷³ Vysvěcení mariánské kaple se uskutečnilo 1. září 1782. Už v roce 1786 byla však hořická kaple v důsledku reformy císaře Josefa II. uzavřena. Měla být buď prodána k světským účelům, nebo zbourána. Na základě přímluvy okresních duchovních však věřící od roku 1789 mohli kapli opět navštěvovat.³⁷⁴

Lod' měřila na délku 11,35 metrů a na šířku 9,45 metrů. Kaple měla zakulacené rohy a její strop byl ve způsobu eliptické klenby bedněn a rákosován. Na západní straně lodi se nacházela kruchta podepřená čtyřmi konzolami. K východní straně byla v polovině 19. století přistavěna pseudogotická předsíň se sochou Panny Marie s Ježíškem a k jižní straně byla připojena malá sakristie.³⁷⁵ Šindelové střeše dominovala malá barokní věž, kterou Hořičtí po první světové válce nechali přestavět do pseudogotického stylu. Podle zápisů v hořické farní kronice byl jeden zvon z místní kaple v roce 1917 odveden státu. Stejně tak se stalo i v listopadu 1941, kdy materiál z dalších dvou zvonů posloužil k vojenským účelům.³⁷⁶

V interiéru kaple upoutával pozornost hlavní černý oltář, který byl dovezen ze

372 Jde o odkaz na mnohem starší poutní kostel ve Svěrazi na Českokrumlovsku; F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 383.

373 Tamtéž, s. 77.

374 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

375 F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 79.

376 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

zrušené jezuitské koleje v Českém Krumlově.³⁷⁷ Sloupový oltář nesl obraz Bolestné Panny Marie. Zadní stranu oltáře kryla prkna, na nichž byla pod baldachýnem vymalována monstrance. Podle historiků umění Františka Mareše a Jana Sedláčka zřejmě šlo o zbytky malovaného oltáře z původní dřevěné kaple. Postranní oltáře pak zdobily obrazy svatého Josefa a svaté Anny a také sochy svaté Alžběty, svatého Jáchyma, svatého Linharta a svatého Jana Nepomuckého. Oltáře a kazatelna odpovídaly rokokovému slohu s nádechem klasicistních prvků.³⁷⁸ Varhany v hodnotě 1100 zlatých věnoval roku 1882 sedlák Wenzel Erhart z Mokré č. p. 6. Vyrobil je varhanář Josef Breinbauer z Ottensheimu v Horním Rakousku.³⁷⁹

Za dobu své existence prošla kaple Panny Marie Bolestné několika renovacemi. Podle údajů ve farní kronice v noci z 2. na 3. května 1841 lupič rozbil okno u kazatelny a ukradl šperky z obrazu Panny Marie.³⁸⁰ Další opravy objektu zajistil hořický farář P. Zeno Hoyer v rámci stoletého jubilea kaple v roce 1882. Dne 3. července 1894 uhodil do klenby nad varhanami blesk. Požár sice nevznikl, zato byly kromě varhan poškozeny všechny oltáře a kazatelna. Blesk zasáhl klenbu hořické kaple také 4. září 1904. Úder blesku způsobil tři velké díry ve střeše, rozbití všech oken, velkého lustru, varhan a postranních oltářů. Oprava proběhla následující rok a byla financována z peněžních darů věřících.³⁸¹

Každoročně 4. května přicházeli poutníci z Blatné, Svatého Floriána, Slavkova a Bližné. Lidé z Boletic, Černé v Pošumaví a Křenova kapli navštěvovali ve středu před Božím Tělem. Věřící z Větrní a Kájova přicházeli podle tradice před Svatodušním úterým a z Vitěšovic, Německého Rychnova a Kapliček 26. července.³⁸² Ke kapli vedla křížová cesta s Božím hrobem vybudovaná v letech 1850–1851, která byla podle farní kroniky renovována a znovu vysvěcena roku 1898.³⁸³

Elfriede Leitnerová, rozená Bayerová, během svého vyprávění uvedla, že hodně hořických Němců do kaple Panny Marie Bolestné těsně před odsunem odnesla svaté

377 F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 77.

378 Tamtéž, s. 79.

379 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höriz*, F–26, nefoliováno.

380 Tamtéž.

381 O morálních postojích původních hořických obyvatel svědčí zmínka z roku 1896 v hořické farní kronice. Maria Reiterová ze Sklár č. p. 36 tehdy darovala kapli 250 zlatých, za což byl zakoupen nový kalich. Poutní kapli Panny Marie Bolestné pravidelně navštěvovala procesí věřících; tamtéž.

382 Tamtéž.

383 Tamtéž; F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 79.

obrázky, kříže a krucifixy ze svých domácností s nadějí, že je odsud nikdo nevezme a oni si je budou moci po letech vyzvednout.³⁸⁴ Po odsunu německých obyvatel nechal místní národní výbor kapli uzamknout. Už v padesátých letech však někdo zámek rozbil, a tím se započala devastace celého objektu. Lidé postupně kradli sochy a obrazy, rozebrali oltář a dřevo z lavic použili jako palivo. Na fotografiích z roku 1964 je vidět, že kaple už v této době postrádala varhany, vstup na kúr, lavice a veškeré oltáře, sochy a obrazy. Zůstala stát pouze kazatelna, ke které chyběly schody.³⁸⁵ V březnu 1966 poutní kapli Panny Marie Bolestné odstřelili zaměstnanci Vojenských staveb Praha. V archivu Obecního úřadu v Hořicích na Šumavě se zachoval dopis, ve kterém rada místního národního výboru děkuje zaměstnancům Vojenských staveb Praha za kvalitní a vzorné provedení demoličních prací kostelíka na hoře u bývalých pašijových her. Téměř čtyřicet let zbytky sutin hyzdily dříve vyhledávané místo. Až kolem roku 2000 bylo místo pietně upraveno. Současný starosta obce plánuje v blízké budoucnosti obnovit poničenou křížovou cestu.³⁸⁶

VIII. 1. b. Drobné sakrální stavby

Dalším dokladem zbožnosti hořických Němců je množství drobných sakrálních staveb v obci a blízkém okolí. Některé v letech 1945–1989 zanikly, jiné se dochovaly do současnosti. S jistotou lze tvrdit, že mezi nejstarší objekty v obci dodnes patří pozdě gotická boží muka nacházející se v aleji mezi náměstím a pašijovým parkem. Podle autorky knihy *Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě* Zdenky Paloušové není snadné určit přesné stáří ani dodavatelskou kamenickou huť této památky.³⁸⁷ Dvoumetrový sloup s otevřenou čtvercovou hlavicí nese vytesanou datací opravy „REN. / 1864 / P. A. W.“, při které podle Zdenky Paloušové došlo k povrchové úpravě horní části a určitému ubrání a vyhlazení hmoty.³⁸⁸ V sedmdesátých letech 20. století byla boží muka nevkusně natřena bílou barvou.

384 Z rozhovoru s Elfriede Leitnerovou, Český Krumlov 22. 10. 2013.

385 Z rozhovoru s Václavem Šimečkem, Hořice na Šumavě 8. července 2007.

386 Z rozhovoru s Martinem Madejem, Hořice na Šumavě 18. června 2015.

387 Zdenka PALOUSHOVÁ, *Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě*, České Budějovice 2009, s. 78.

388 Z. PALOUSHOVÁ, *Kamenná boží muka*, s. 78.

O několik desítek metrů dál se nachází torzo již zmiňovaného kříže k uctění památky českobudějovického řezníka Antona Wimmera, který zemřel na zástavu srdce během pašijového představení 7. června 1903.³⁸⁹ Právě toto datum nese dochovaný kamenný podstavec, železný kříž odcizili vandalové. U polní cesty mezi pašijovým parkem a kaplí Panny Marie Bolestné stál žulový osmiboký sloup z konce 16. století. Podle historiků umění Františka Mareše a Jana Sedláčka sloup nesl kapličku z novější doby.³⁹⁰ Sloup bez dochované kapličky v současnosti stojí v prostoru jeviště zbořeného pašijového divadla a nese nápis „REN 1880 W. H.“.³⁹¹

František Mareš a Jan Sedláček ve svém díle *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese krumlovském* z roku 1918 zmiňují další drobnou sakrální stavbu, která se v Hořicích dodnes zachovala, kamennou kapli u mlýna Schottermühle (č. p. 96).³⁹² Na kapli s vybledlým znakem rodu Hölderlů byl vytesán nápis *Eing(eweih)t v. Hoch(würdigen) H(errn) E(dmund) W(ella) Pf(arrer)* a letopočet 1814.³⁹³

Jiná výklenková kaple sousedí s domem s č. p. 157. Z jejího původního vybavení se nic nedochovalo. Kaple stejného typu se nachází také u cesty z Pekla do Tater. Její omítka je však opadaná až na cihly a chybí jí střešní krytina i dvířka. U polní cesty z Pekla do Kondratic stál vysoký dřevěný kříž zvaný místním obyvatelstvem *Rotes Kreuz*.³⁹⁴ Českokrumlovský fotograf Josef Seidel vybral na počátku 20. století tento kříž jako hlavní motiv jedné ze svých slavných hořických pohlednic. Během melioračních prací v padesátých letech 20. století byl kříž odstraněn. Jeho torzo bylo v nedávné době objeveno na kamenné studni v Kondraticích.³⁹⁵

Z drobných sakrálních staveb v Hořicích na Šumavě stojí za zmínku také socha svatého Jana Nepomuckého, jež vévodí kašně u kostela svaté Kateřiny Alexandrijské. Kašnu vytvořil v roce 1872 hořický kamenický mistr Wenzel Hossinger, ale socha pochází již z 18. století a je typickou ukázkou lidového umění.³⁹⁶ V roce 2014 nechal

389 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F-26, nefoliováno.

390 F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 79.

391 Z monogramu vyplývá, že renovaci sloupu provedl roku 1880 hořický kamenický mistr Wenzel Hossinger.

392 F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 79.

393 V překladu „*Vysvětil velebný farář Edmund Wella*“.

394 J. MUGRAUER, *Pfarrgemeinde*, s. 82.

395 Založeno na autorově terénním výzkumu hořické farnosti v letech 2006–2015.

396 Roman PODHOLA, *Výlety za zajímavostmi Českokrumlovska*, Český Krumlov 2003, s. 56.

hořický Obecní úřad sochu svatého Jana Nepomuckého s celou soustavou sedmi propojených kašen zrenovat.³⁹⁷ Generální opravy se tehdy dočkal také unikátní pranýř nacházející se uprostřed náměstí.³⁹⁸

VIII. 2. Hořický hřbitov

Významné místo paměti hořických Němců představuje obecní hřbitov, kde byla pohřbena řada aktérů místních pašijových her. Původní hřbitov se rozkládal kolem kostela svaté Kateřiny Alexandrijské, později však nevystačoval a musel být přemístěn. V roce 1787 byl proto v horní části obce založen nový hřbitov. V letech 1880 a 1906 Hořičtí hřbitov postupně rozšiřovali.³⁹⁹ Před odsunem německého obyvatelstva se zde nacházelo asi 350 hrobů, drtivá většina z nich však v letech 1945–1989 zanikla. Vysídlení Němci totiž nemohli o místa odpočinku svých předků pečovat, a hroby tak byly postupně likvidovány. Po roce 1948 se spodní část hřbitova přestala udržovat a německé hroby zakrývala vysoká tráva. Dne 13. července 1956 přešel hořický hřbitov do majetku místního národního výboru. Celková výměra všech hřbitovních parcel tehdy činila 2184 m². Současně farář Jan Václav Straka místnímu národnímu výboru předal všechny církevní matriky z let 1741–1949 a příslušenství hřbitova. Obecním hrobníkem byl jmenován Václav Preněk. V roce 1975 nechal místní národní výbor všechny neudržované německé hroby zrušit.⁴⁰⁰

Od roku 1990 mohou odsunutí hořičtí Němci o hroby svých předků opět pečovat. Z původních 350 náhrobků se jich do současnosti zachovalo pouhých čtrnáct.

397 Z rozhovoru s Martinem Madejem, Hořice na Šumavě 18. června 2015.

398 Žulový osmiboký pranýř z roku 1549 byl důkazem městského práva v obci. Součástí sloupu dodnes tvoří dvě kamenné duté míry, které sloužily k měření obilí. Odsouzení zloději, ale také tlachající a hádavé ženy, rychtář železným okovem připoutával za krk k pranýři. Ještě v období před druhou světovou válkou Hořičtí uchovávali dřevěnou ruku držící meč, symbol městského soudního práva. Ruce se vyvěšovaly buď na radnicích či na pranýřích vždy osm dní před začátkem městských trhů a jarmarků a snímaly osm dní po jejich ukončení. Meč vztyčovali čelní představitelé města pro výstrahu všem lupičům a zlodějům, kteří během trhů kradli, ale také připomínal kupcům, aby jejich míra byla spravedlivá a poctivá. Ruka s mečem tak upozorňovala, že každý bude za své špatné činy potrestán. V Hořicích na Šumavě se tento zvyk udržoval pravděpodobně už od poloviny 16. století až do druhé světové války. Dřevěná ruka se šavlí se na místní pranýř vztyčovala za poledního vyzvánění zvonku. Osm dní po trzích vždy biřic tento symbol tržního a soudního práva sundal; E. HANS a kol., *Höritz*, s. 11; V. SCHMIDT, *Höritz*, s. 21.

399 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

400 Z rozhovoru s Josefem Šugou, Hořice na Šumavě 22. 7. 2008.

V dokumentárním filmu *Hoříčtí Němci včera a dnes* zachytil režisér Zdeněk Flídr úzkou skupinu původních hořických občanů, která navštívila místní hřbitov v srpnu roku 2001. Franz Bayer nejmladší v dokumentu uvedl, že hroby jeho předků jsou jedněmi z mála, jež se na hořickém hřbitově dodnes nachází. V Hořicích totiž po válce zůstali přátelé Bayerovy rodiny, kteří se o hroby starali, a zachránili je tak před likvidací. Franz Bayer spolu se svojí sestrou Elfriede Leitnerovou jezdili do Hořic třikrát ročně – na jaře, v létě a v den Slavnosti Všech svatých.⁴⁰¹ Franz Bayer nejmladší v roce 2009 zemřel, Elfriede Leitnerová však dodnes v doprovodu svých dětí hořický hřbitov navštěvuje.

VIII. 3. Pomníky a pamětní desky

V první kapitole nazvané *Gröllheslovy pašije* jsou zmíněna dvě hořická místa paměti, která jsou úzce spjata s počátky hořických pašijových her. Jde o pamětní desku Thomase Pöschla na jeho rodném domě s č. p. 63 a pamětní desku Paula Gröllhesla na domě s č. p. 100. Obě mramorové plakety zanikly v důsledku dosídlování Hořic po druhé světové válce. Na omítce domu s č. p. 63 dodnes zůstala stopa po odstranění pamětní deska, jež nesla nápis *Geburtshaus des Thomas Pöschl*.⁴⁰²

V bývalém pašijovém parku se dodnes nachází torzo pomníku Josefa Taschka. Osm metrů vysoký obelisk z lomu kamenického mistra Jordana Wiltschka s reliéfem podobizny předsedy spolku Deutscher Böhmerwaldbund slavnostně Hoříčtí odhalili 16. června 1912.⁴⁰³ Dodnes není zcela jasné, z jakého důvodu byl pomník pouze zbaven německých nápisů a následně ušetřen demolice. Do současnosti se v pašijovém parku zachoval také pomník Johanna Josefa Ammanna. O jeho odhalení 1. srpna 1937 se zasloužil Ammannův žák Gustav Jungbauer. Autorem bronzové plakety Ammannova portrétu byl českokrumlovský akademický sochař Schuster, kámen zajistila hořická firma Wiltschko.⁴⁰⁴ V letech 1946–1989 pomník soustavně demolovali vandalové. Po obnově hořických pašijových her roku 1993 byl pomník z iniciativy Růženy Hotové obnoven.

401 Z. FLÍDR, *Hoříčtí Němci*, dokumentární film.

402 F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 76.

403 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

404 Tamtéž.

Další významné místo paměti hořických Němců představoval památník zemřelým hercům pašijových her v parku na náměstí. Hořický starosta, kameník Johann Wiltschko, na jeho stavbu použil čtyřboký obelisk ze zrušeného pomníku Josefa II., který byl na stejném místě odhalen v roce 1887. Plaketu s podobiznou císaře vystřídal nápis *Allen verstorbenen Förderern, Spielern und Freunden des Passionsspieles in Dankbarkeit gewidmet, Gemeinde Höritz 1929*. Slavnostní odhalení a vysvěcení památníků se konalo 7. září 1929 za účasti starosty Johanna Wiltschka, předsedy Böhmerwaldbundu Josefa Taschka a faráře Pauluse Josefa Heinricha.⁴⁰⁵ Během dosídlování obce byl žulový obelisk stržen. Původní sokl památníku se však záhy využil jako podstavec busty prezidenta osvoboditele s nápisem *Pravda vítězí*. V šedesátých letech 20. století však vandalové Masarykovu bustu ukradli. Z iniciativy hořického starosty Miroslava Čunáta se památník po revoluci dočkal důstojné revitalizace. Dne 26. června 1993 se v Hořicích na Šumavě oslavovalo 100. výročí prvních velkých pašijových her. U této příležitosti byl v parku odhalen obelisk s nápisem *Všem, kdo se v minulosti zasloužili o pašijové hry v Hořicích na Šumavě*.⁴⁰⁶

405 Státní okresní archiv Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

406 Z rozhovoru se Slavomírem Čurdou, Hořice na Šumavě 22. ledna 2016.

IX. Závěr

Cílem diplomové práce *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě* bylo shrnout historický vývoj tohoto německého lidového mysteria od jeho založení v roce 1816 do roku 1936. Jednotlivé kapitoly práce na sebe záměrně nenasazují chronologicky, nýbrž tématicky. Autor se v osmi vybraných kapitolách pokusil objasnit dosud chybně interpretované souvislosti a vnést do nich nové poznatky, které poskytly citované prameny a literatura.

V první kapitole práce nazvané *Gröllheslovy pašije* autor pracoval především se studii Johanna Josefa Ammanna *Das Passionsspiel des Böhmerwaldes*. Po prostudování tohoto textu je zřejmé, že vznik hořických pašijových her nesouvisí s vyšebrodskými cisterciáky či českokrumlovskými jezuitami, ale s hořickými folklorními tradicemi. V následující kapitole autor zdůraznil, že na založení hořických pašijových her měl kromě Paula Gröllhesla z velké části podíl také opomíjený hořický rodák Thomas Pöschl. V závěrečné podkapitole se autor pokusil na základě dobových svědectví Johanna Josefa Ammanna a Valentina Schmidta zrekonstruovat divácké dojmy z představení Gröllheslovy pašijové hry.

V druhé kapitole práce, která nese název *Ammannovy pašije*, autor podal ucelený obraz o českokrumlovském středoškolském učiteli Johannu Josefu Ammannovi a jeho působení v Hořicích na Šumavě na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století. Autor se jako první z badatelů zabývajících se tématem hořických pašijových her pokusil o podrobný pohled do příprav velkých představení pašijových her v roce 1893. V kapitole *Představení hořických pašijových her v letech 1893–1936* autor popsal celý průběh dopoledního a odpoledního představení hořických pašijových her. Ve výčtu jednotlivých scén nechybí údaje o jejich hudebním podmalování. V druhé části kapitoly se autor zabýval obsazením hlavních rolí, alternacemi a režii her v letech 1893–1936.

V kapitole *Každodennost hořických pašijových her* se autor pokusil prostřednictvím pěti životních příběhů významných aktérů her nahlédnout do zákulisí hořického mysteria. Jako první osobnost autor vybral hořického řídicího učitele Johanna Bartla, prvního představitele Krista. Z historických pramenů vyplývá, že Bartlova činnost byla pro založení velkých pašijových her zcela stěžejní. Pod jeho vlivem se hořickým pašijovým hrám oddaly také místní děti. Bartl tak vychoval další generaci, která tradici hořických pašijí v následujících letech udržovala. Na Johanna Bartla

navázal jeho nástupce Johann Cipin, další významný aktér hořických pašijových her. Na rozdíl od Bartla se Cipin dožil dramatických událostí po konci druhé světové války. Jako řídící učitel dokonce musel během odsunu vyřizovat úřední záležitosti hořických Němců. Poválečné události se neblaze dotkly také Johanna Wiltschka, představitele Krista a hořického starosty. Na pozadí biogramu Franze Bartla se promítá výčet hudebních souborů, které hořické pašijové hry v letech 1893–1936 doprovázely. Po vyličení životního příběhu představitele svatého Jana Evangelisty Franze Bayera mladšího autor navázal na téma hostinských zařízení a služeb v Hořicích na Šumavě, které s konáním pašijových představení úzce souviselo.

Základním historickým pramenem pro zpracování kapitoly *Návštěvníci hořických pašijových her* byla *Pamětní kniha s podpisy návštěvníků* uložená ve Státním okresním archivu v Českém Krumlově. Po prostudování tohoto pramenu autor vyzdvihl zejména návštěvníky, kteří na hořické pašijové hry přijeli z mimoevropských států. V podkapitole *Významní hosté* autor uvedl přehled návštěvníků z řad evropské aristokracie či významných církevních představitelů.

V předposlední kapitole autor zachytil filmování a fotografování hořických pašijových her. Nejdůležitější část této kapitoly představuje průběh vzniku prvního filmového snímku realizovaného na našem území – hořického pašijového filmu z roku 1897. V závěrečné kapitole se autor zaměřil na téma devastace významných míst paměti hořických Němců v letech 1946–1989. Soustředil se na odstřelenou poutní kapli Panny Marie Bolestné, poničené pomníky a pamětní desky významných aktérů hořických pašijových her či na drobné sakrální stavby.

Téma hořických pašijových her vzbuzuje do současnosti diskuzi v rámci česko-německých vztahů. Po odsunu hořických Němců totiž v letech 1947–1948 tradici pašijových her obnovili v českém podání příchozí dosídlenci. Jak podrobně uvádí autorova bakalářská práce *Mysterium Hoericense – Proměny místa paměti v 19. a 20. století*, po roce 1949 bylo konání hořických pašijových her zakázáno a v následujících letech zlikvidován divadelní areál. Díky zásluze hořického starosty Miroslava Čunáta a Karla Fily však Hořičtí v roce 1993 tradici pašijových her po letech znovu oživil. Hořičtí Němci sice byli na představení pašijových her pozváni, z plánované česko-německé spolupráce na provozování her však nakonec sešlo. Řada Němců také nedokázala české straně odpustit způsob, jakým došlo v letech 1946–1989 k devastaci

hořických míst paměti.

Většina publikací s tématem hořických pašijových her vznikla po druhé světové válce v nové vlasti odsunutých hořických Němců. Tyto knihy byly vydávány v období velice vyhrocených česko-německých vztahů, nechybí v nich tedy množství protičesky zaměřených pasáží. Nyní, po více než sedmdesáti letech od odsunu, se autor pokusil nahlédnout do problematiky hořických pašijových her s co největší mírou nestrannosti a objektivity.

Prameny a literatura

1. Prameny

SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1741–1797*, inv. č. 1752.

SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *N 1847–1884*, inv. č. 1757.

SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *O 1798–1855*, inv. č. 1760.

SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Z 1872–1909*, inv. č. 1766.

SOkA Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihazasedání komitétu pašijových her s životopisy jejich příznivců*, inv. č. 62, sign. B.

SOkA Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihaz obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B.

SOkA Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Knihahudebních partitur*, inv. č. 65, sign. B.

SOkA Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Historie a propagace her*, inv. č. 69, sign. C, kart. 7.

SOkA Český Krumlov, Archiv Místního národního výboru Hořice na Šumavě, *České pašijové hry 1946–1949*, kart. 29.

SOkA Český Krumlov, Farní úřad Hořice na Šumavě, *Gedenkbuch der Pfarre Höritz*, F–26, nefoliováno.

SOkA Český Krumlov, Místní národní výbor Hořice na Šumavě, *Odsun, smíšená manželství, antifašisté, váleční zločinci*, sig. II/3a, kart. 7.

SOkA Český Krumlov, Německé státní gymnázium Český Krumlov, *Kronika školy 1871–1938 (1944)*, inv. č. 9.

2. Literatura

- AMMANN Johann Josef, *Das Passionsspiel des Böhmerwaldes*, Praha 1892.
- ANDĚRA Miloš a kol., *Šumava – příroda, historie, život*, Praha 2003.
- BARTL Franz, *Hořice na Šumavě a jejich pašijové hry*, in: Kohoutí kříž, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.
- BAYER Franz, *Festschrift zur Kirchenweihe anlässlich der Fertigstellung der Renovierung der Pfarrkirche Höritz im Böhmerwald*, Pucking 2007.
- BAYER Franz, *Höritz – der Passionsspielort im Herzen des Böhmerwald*, Pucking 1997.
- BLAHNÍK Vojtěch Kristián, *Světové dějiny divadla*, Praha 1929.
- CIPIN Johann, *Těch dvacet minut na kříži...*, in: Kohoutí kříž, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.
- ČERNÝ František a kol., *Dějiny českého divadla III. Činohra 1848–1918*, Praha 1977.
- DOLEŽAL Johann, *Der „Religionsstifter“ Pöschl aus Höritz*, Budweiser Zeitung, 1937, č. 89, s. 2–4.
- DVOŘÁK Jiří, *K historii schwarzenberských tuhových dolů v Černé v Pošumaví (Schwarzbach)*, České Budějovice 2006.
- FRÝD Norbert, *Hořické pašijové hry*, in: Kohoutí kříž, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.
- GALLISTL Thomas, *Heimatskunde des polit. Bezirkes Krummau*, Český Krumlov 1903.
- HANS Erich a kol., *Höritz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*, Waldkirchen 1970.
- HUDIČÁK Petr a kol., *Fotoateliér Seidel. Poodhalené tajemství*, Český Krumlov 2012.
- JANOŠEK Ivo – PALKOVIČ Jan, *4 fotografové – 2 země – 1 region*, České Budějovice 2014.
- JAVORIN Alfred, *Divadla a divadelní sály v českých krajích – I. díl*, Praha 1949.

- JELÍNEK Petr, *Pašijové hry v Hořicích. Tradice, vývoj, zánik a obnova*, Českokrumlovsko 2, 1991, č. 12–32.
- KASTNER Benedikt, *Höritzer Passionsspiele*, Budweiser Zeitung 62, 1923, č. 2, s. 1–4.
- KOPÁČEK Jiří a kol., *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 2006.
- KREJČOVÁ Hana – JEDLIČKOVÁ Alice, *Pašijová hra z Hořic na Šumavě*, České Budějovice 1990.
- KYSELOVÁ Zuzana, *Hořické pašijové hry mají tradici již od 13. století*, Českobudějovický deník, 26. 7. 2015.
- LANDSTEINER Karl, *Böhmerwald-Passionsspiel in Höritz*, České Budějovice 1933.
- LEIMBIGLER Karl, *Böhmerwald und das Höritzer Passionsspiel*, České Budějovice 1908.
- MAREŠ František – SEDLÁČEK Jan, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském. Svazek první – Okolí Krumlova*, Praha 1918.
- MIKŠÍČEK Petr a kol., *Zmizelé Sudety*, Domažlice 2007.
- MUGRAUER Johann, *Pfarrgemeinde Höritz im Böhmerwald und seine Passionsspiele*, Tauberbischofsheim 1990.
- MUSSER Charles, *The Emergence of Cinema: The American Screen to 1907*, New York 1990.
- OPLATKOVÁ Lenka, *Das deutsche Theater in Brünn in den Jahren 1918–1932*, Brno 2008 (Diplomová práce).
- Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Vídeň 2001–2005.
- PALKOVIČ Jan, *Mysterium Hoericense. Proměny místa paměti v 19. a 20. století*, in: Kateřina Čadková (ed.), *Historie 2013. Sborník prací z 19. celostátní studentské vědecké konference konané 3.–4. dubna 2014 v Pardubicích*, Pardubice 2014, s. 145–173.
- PETÁK Václav, *Vztah filmu a fotografie ve 20. století*, Opava 2006 (Diplomová práce).
- PLETZER Karel, *Českobudějovické fotoateliéry 1853–1929*, České Budějovice 2001.
- PODHOLA Roman, *Výlety za zajímavostmi Českokrumlovska*, Český Krumlov 2003.
- RAMSAYE Terry, *A Million and One Nights*, New York 1926.

- ROYT Jan, *Díla středověkého umění v klášteře Zlatá Koruna*, in: Martin Gaži (ed.), *Kláster Zlatá Koruna. Dějiny, památky, lidé*, České Budějovice 2007, s. 189–200.
- SADOUL Georges, *Dějiny světového filmu. Od Lumièra až do současné doby*, Praha 1963.
- SADOUL Georges, *Louis Lumière*, Paříž 1964.
- SCHEUFLER Pavel, *Šumava na nejstarších fotografiích*, Praha 2003.
- SCHMIDT Valentin, *Ein altes deutsches Passionsspiel in Böhmen*, Deutsche Zeitung Bohemia, 11. 10. 1890.
- SCHMIDT Valentin, *Höritz im Böhmerwald. Aus seiner Geschichte*, Mein Böhmerwald, 1955.
- SKÁLOVÁ Marie, *Vina nevinných*, Rudolfov 1996.
- SMRŽ Karel, *Dějiny filmu*, Praha 1933.
- STABERNAK Jakob, *Vlastní životopis*, in: Kohoutí kříž, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.
- STANĚK Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991.
- STEHLÍK Ladislav, *Země zamyšlená 3*, Praha 1986.
- ŠIMEČEK Václav, *Čtyřicetiletá historie obce Hořice na Šumavě*, Hořice na Šumavě 1984.
- ŠIMEČEK Václav, *Hořické pašije a film*, Hořice na Šumavě 1987.
- ŠINDELÁŘ Bohumil, *Kolem hořických pašijových her*, Šťastnou cestu 3, 1935, č. 8, s. 1–4.
- ŠTÁBLA Zdeněk, *Otazníky kolem hořického pašijového filmu*, Praha 1971.
- TALÍŘ Vladimír, *Deníky Josefa Taschka (1914–1920)*, České Budějovice 2009 (Bakalářská práce).
- VALTER Karel, *Linie. Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní skupinu a lidi kolem ní*, České Budějovice 1980.
- VANĚK Miroslav a kol., *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003.

WILTSCHKO Johann, *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě*, in: Kohoutí kříž, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, překlady a české texty Jan Mareš, dostupné z www.kohoutikriz.org.

3. Pamětníci

Marie Bauerová

Dagmar Blažencová

Erika Cipinová

Slavomír Čurda

Jindřich Essl

Josef Gondek

Věra Kolouchová

Miroslav Kutlák

Elfriede Leitnerová

Martina Lietavcová

Martin Madej

Zuzana Moravcová

Horst Mugrauer

Bohuslav Novák

Adelheid Planková

Josef Prokopec

Václav Šimeček

Jan Štindl

Josef Šuga

František Veselý

SEZNAM PŘÍLOH

1. Pastýřská píseň z Hořic na Šumavě
2. Obsazení hlavních rolí v hořických pašijových hrách (1893–1936)
3. Obrazy hořického pašijového filmu (1897)

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1

*Ba da Stross af'm Wêg,
Ban Bachl af'n Stêg,
Is da olt Zweschbenmon,
Der mitgêhn kon.
Wô is ner da Jodl?
Wô geht er den um?
D'Goas hant (sind) in Hoban (Hafer),
Sei rênna drin um.
Zwoa jaugt er aussa,
Dei oan rênnt eam drei
Do möicht sie da Jôdl
Schier holbat z'tôd schrei(n).*

*I hôn a olti Pfoad
Und a a Joppn,
Dei wiar ì mitnêhma,
Zan Stoll vaschoppn.*

*Jodl und Hiasl
Und Buabma ollzwei
Hiazt wer ma gonz hoamli
In Stoll einigêh(n).
Duads nìd long goffa,
Follts inna af d' Eard,
Der liabreichi Jesus,
Der is es wohl weard.⁴⁰⁷*

407 J. J. AMMANN, *Das Passionsspiel*, s. 183.

PŘÍLOHA Č. 2

**OBSAZENÍ HLAVNÍCH ROLÍ
V HOŘICKÝCH PAŠIJOVÝCH HRÁCH (1893–1936)**

Role	1893, 1894, 1895	1898
Ježíš Kristus	Johann Bartl Jordan Wiltschko	Jordan Wiltschko
Panna Marie	Maria Perwolfinger Emilie Fahrenscho Anna Wurzinger	Anna Wurzinger
Magdaléna	Maria Mugrauer	Ruth Gramlinger
Sv. Jan	Alois Werner	Franz Praxl
Sv. Petr	Jordan Watzl	Leopold Friepeš
Jidáš	Josef Wagner Franz Pihale	Josef Wagner Franz Pihale
Nikodémus	Johann Gunzl	Anton Pollak
Kaifáš	Josef Friepeš, sen.	Josef Friepeš, sen.
Annáš	Adalbert Riedl	Adalbert Riedl
Herodes	Franz Ullmann	Franz Ullmann
Pilát	Adolf Ullmann	Adolf Ullmann
Adam	Alois Willim	Alois Wöss
Eva	Mathilde Lepschi	Anna Heinitzer
Prolog	Adolf Hofbauer	Adolf Hofbauer
Herold	Adolf Hofbauer	Adolf Hofbauer
Režisér	Ludwig Deutsch	Ludwig Deutsch
Dirigent	Jaroslav Jungmann	Jaroslav Jungmann
Varhaník	Johann Sauer	Johann Sauer
Sbormistr	Franz Skopek	Eduard Gregorius

Role	1903	1908
Ježíš Kristus	Jordan Wiltschko Alois Werner	Jordan Wiltschko Willibald Reitinger
Panna Marie	Anna Wurzinger Cecilie Hossinger	Maria Kienzl Hedwig Breitschopf
Magdaléna	Emma Tschunko	Emma Tschunko
sv. Jan	Josef Riedl Josef Eibl	Josef Riedl

sv. Petr	Josef Wagner Johann Watzl	Josef Wagner Jordan Watzl
Jidáš	Josef Wagner Franz Pihale	Josef Wagner Franz Pihale
Nikodémus	Anton Pollak	Anton Pollak
Kaifáš	Josef Frieipes, sen. Franz Ullmann	Josef Frieipes, sen. Johann Janovsky
Annáš	Adalbert Riedl Anton Pollak	Adalbert Riedl Anton Pollak
Herodes	Johann Janovsky Alois Willim	Franz Ullmann
Pilát	Johann Janovsky Erhard Ullmann	Erhard Ullmann Johann Cipin
Adam	Alois Willim	Alois Willim
Eva	Maria Feyrer	Josefa Proschko
Prolog	Adolf Hofbauer	Willibald Reitinger
Herold	Adolf Hofbauer	Adolf Hofbauer
Režisér	Carl Kunst	Carl Kunst
Dirigent	Jaroslav Jungmann Johann Sauer	Ludwig Deutsch
Varhaník	Franz Trnka	Franz Trnka Franz Bartl
Sbormistr	Eduard Gregorius	Johann Cipin

Role	1912	1923
Ježíš Kristus	Jordan Wiltschko Willibald Reitinger	Johann Cipin Josef Frieipes, ml.
Panna Marie	Maria Kienzl Hedwig Breitschopf	Maria Kienzl Mathilde Feyrer
Magdaléna	Anna Erhard	Anna Massauer Maria Hossinger
sv. Jan	Josef Riedl Josef Wiltschko	Franz Bayer, ml. Josef Wiltschko
sv. Petr	Josef Wagner Jordan Watzl	Jordan Watzl Johann Watzl
Jidáš	Josef Wagner Franz Pihale	Franz Pihale Adolf Streinz
Nikodémus	Anton Pollak	Anton Pollak

Kaifáš	Josef Frieipes, sen. Johann Janovsky	Johann Janovsky Franz Ullmann
Annáš	Adalbert Riedl Anton Pollak	Franz Illek Adalbert Urban
Herodes	Johann Breitschopf	Franz Ullmann Johann Breitschopf
Pilát	Erhard Ullmann	Erhard Ullmann
Adam	Alois Willim	Alois Willim
Eva	Pauline Kienzl	Hedwig Wiltschko
Prolog	Willibald Reitinger	Willibald Reitinger
Herold	Adolf Hofbauer	Adolf Hofbauer
Režisér	Carl Kunst	Adolf Zaglauer Benedikt Kastner
Dirigent	Ludwig Schmidt	Franz Paydl
Varhaník	Franz Trnka Franz Bartl	Franz Bartl
Sbormistr	Johann Cipin	Franz Gregor

Role	1927	1930
Ježíš Kristus	Johann Cipin	Johann Cipin Johann Wiltschko
Panna Marie	Anna Erhard	Anna Kienzl Anna Massauer
Magdaléna	Anna Massauer	Anna Pihale
sv. Jan	Franz Bayer, ml.	Edwin Wagner Josef Wiltschko
sv. Petr	Engelbert Wurzinger	Engelbert Wurzinger
Jidáš	Franz Pihale	Franz Pihale Johann Watzl
Nikodémus	Anton Pollak	Anton Pollak
Kaifáš	Johann Wiltschko	Josef Frieipes, ml. Johann Wiltschko
Annáš	Franz Illek	Fraz Illek Josef Tahedl
Herodes	Franz Ullmann	Franz Ullmann Johann Breitschopf
Pilát	Erhard Ullmann	Erhard Ullmann Rudolf Streinz

Adam	Alois Willim	Jordan Wiltschko
Eva	Frieda Sirl	Anna Fahrenschon Stephanie Rienmüller
Prolog	Willibald Reitinger Stephanie Rienmüller	Richard Reitinger Willibald Reitinger
Herold	Adolf Hofbauer	Richard Reitinger
Režisér	Willibald Böhm	Max Höller
Dirigent	Franz Paydl	Franz Paydl
Varhaník	Franz Bartl	Franz Bartl
Sbormistr	Eduard Windhager	Willibald Reitinger

Role	1933	1936
Ježíš Kristus	Johann Wiltschko Josef Friepeš, ml.	Johann Wiltschko
Panna Marie	Anna Mugrauer Anna Ullmann	Anna Mugrauer
Magdaléna	Pauline Feyrer	Pauline Feyrer
sv. Jan	Franz Reitinger Johann Birchenfellner	Franz Reitinger
sv. Petr	Engelbert Wurzinger	Engelbert Wurzinger
Jidáš	Josef Wiltschko Johann Wurzinger	Josef Wiltschko
Nikodémus	Erhard Ullman Wenzel Krieger	Erhard Ullmann
Kaifáš	Josef Friepeš, ml. Eduard Windhager	Josef Friepeš, ml.
Annáš	Franz Illek Josef Tahedl	Josef Tahedl
Herodes	Johann Breitschopf	Peter Zaunbauer
Pilát	Anton Kern	Rudolf Gallner
Adam	Rudolf Willim	T. Worlitschek
Eva	Anna Fahrenschon Gretl Essl	Gretl Essl
Prolog	Willibald Reitinger	Willibald Reitinger
Herold	Peter Zaunbauer	Peter Zaunbauer
Režisér	Ernst Nowak P. Paulus Heinrich	Ernst Nowak P. Paulus Heinrich Hans Multerer

Dirigent	Franz Paydl	Franz Paydl Ludwig Schmidt
Varhaník	Franz Bartl	Franz Bartl
Sbormistr	Willibald Reitinger	Willibald Reitinger

Zdroj: Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv městečka Hořice na Šumavě, *Kniha o obsazení rolí*, inv. č. 64, sign. B; *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz*, 1923 [propagační leták]; *Böhmerwald-Passionsspiel Höritz*, 1927 [propagační leták]; *Hořické pašijové hry na Šumavě v roce 1936* [propagační leták].

PŘÍLOHA Č. 3

OBRAZY HOŘICKÉHO PAŠJOVOVÉHO FILMU (1897)

1. Kameníci pracující v lomu nedaleko Hořic
2. Hoříčtí venkované na polích
3. Venkovská svatba v Hořicích
4. Hořická žena peroucí prádlo
5. Adama a Eva v ráji
6. Adam a Eva vyhnání z ráje
7. Mojžíš nalezen dcerou faraónovou
8. Mana na poušti
9. Zvěstování Panny Marie
10. Tři králové
11. Útěk do Egypta
12. Svatá rodina
13. Křest v Jordánu
14. Nechte maličkých přijít ke mně
15. Vzkříšení Lazarovo
16. Slavnostní vjezd do Jeruzaléma
17. Poslední večeře Páně
18. Omývání nohou
19. Žehnání chleba a vína
20. Jidáš dostává peníze
21. Zahrada Getsemanská
22. Kristus před Kaifášem
23. Petr zapírá Krista
24. Kristus poprvé před Pilátem
25. Kristus před Herodesem
26. Kristus podruhé před Pilátem
27. Odouzení Krista
28. Křížová cesta
29. Ukřižování
30. Snímání z kříže, uložení do hrobu, vzkříšení

Zdroj:

Zdeněk ŠTÁBLA, *Otazníky kolem hořického pašjového filmu*, Praha 1971, s. 27.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. Hořice na Šumavě, foto: Josef Wolf, 1897, OberhausMuseum Pasov
2. Hořice na Šumavě, foto: Josef Wolf, 1897, OberhausMuseum Pasov
3. Thomas Pöschl, dobová rytina, archiv autora
4. Hořice na Šumavě č. p. 63, foto: Václav Haleš, Archiv OÚ Hořice na Šumavě
5. Johann Josef Ammann, foto: Josef Seidel, 1895, OberhausMuseum Pasov
6. Valentin Schmidt, foto: Josef Seidel, cca 1910, Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov
7. Josef Taschek, Karl Landsteiner, Jaroslav Jungmann, dobová pohlednice, archiv autora
8. Pašijové divadlo v Hořicích na Šumavě, foto: Charles Scolik, 1894, archiv autora
9. Pašijové divadlo v Hořicích na Šumavě, foto: Josef Seidel, 1903, archiv autora
10. *Budiž světlo!*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
11. *V potu tváře své budeš chléb svůj jísti!*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
12. *Pád zlých andělů*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
13. *Výhnání z ráje*, foto: Josef Seidel, 1923, OberhausMuseum Pasov
14. *Potopa světa*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
15. *Josefův vjezd do Egypta*, foto: Josef Seidel, 1930, archiv autora
16. *Křest Krista v Jordánu*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
17. *Svatba v Káni Galilejské*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
18. *Ježíš – přítel dětí*, foto: Josef Seidel, 1908, archiv autora
19. *Vjezd Krista do Jeruzaléma*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
20. *Loučení v Bethanii*, foto: Josef Seidel, 1933, archiv autora
21. *Poslední večeře*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
22. *Jidáš před Vysokou radou*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
23. *Kristus na hoře Olivetské*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
24. *Zajetí Krista*, foto: Josef Wolf, 1897, archiv Jana Polivky
25. *Kristus před Vysokou radou*, foto: Charles Scolik, 1893, archiv autora
26. *Křížová cesta*, foto: Josef Seidel, 1908, archiv autora
27. *Křížová cesta*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
28. *Ukřížování*, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
29. *Vzkříšení*, foto: Josef Seidel, 1908, archiv autora
30. Johann Bartl, foto: autor neznámý, cca 1925, archiv OÚ Hořice na Šumavě
31. Johann Bartl jako Kristus, foto: Charles Scolik, 1894, archiv autora
32. Johann Cipin, foto: Robert Lenk, cca 1923, archiv Eriky Cipinové
33. Johann Cipin jako Kristus, foto: Augustin Chalupa, 1923, archiv autora
34. Johann Wiltschko, foto: Josef Seidel, 1930, Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov
35. Johann Wiltschko jako Kristus, foto: Josef Seidel, 1930, archiv autora
36. Franz Bayer mladší, foto: Josef Seidel, 1920, Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov
37. Franz Bayer mladší jako svatý Jan, foto: Josef Seidel, 1923, archiv autora
38. Hostinec Zum Teufel, dobová pohlednice, 1915, archiv autora
39. Hostinec Zum Budweiser Bierhalle, foto: Josef Seidel, 1920, archiv autora
40. Propagace hořických pašijových her v roce 1930, archiv autora
41. Natáčení filmu Tradice Šumavy, foto: Franz Seidel, 1933, archiv Václava Šimečka
42. Film Kraj českých pašijových her, 1947, Regionální muzeum Český Krumlov
43. Demolice kaple Panny Marie Bolestné, foto: Václav Šimeček, 1966, archiv autora
44. Torzo pašijového divadla a pomníku Josefa Taschka, foto: Václav Šimeček, 1964, archiv autora

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Abmann der Genossenschaft der
höriger Volksschauspieler
Josef Tajchek, Budweis.

Der Dichter des Textes des Höriger
Passionspieles
Propst Karl Gaudsteiner,
Nikolsburg.

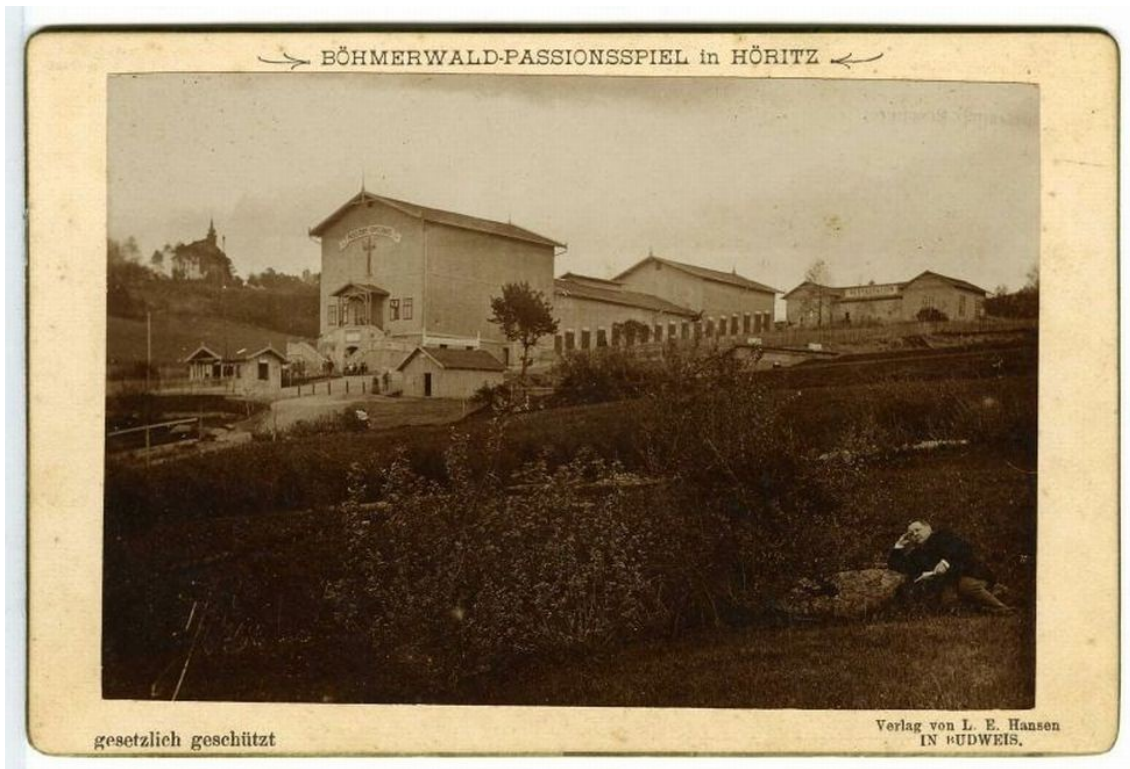

Der Komponist der Musik für das Hö-
riger Passionspiel Domkapellmeister
J. Jungmann, Budweis

Zürich 23.8.1903.

Maria Margareta Opitzin von ... Cousine
Carola.

Handwritten signature

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

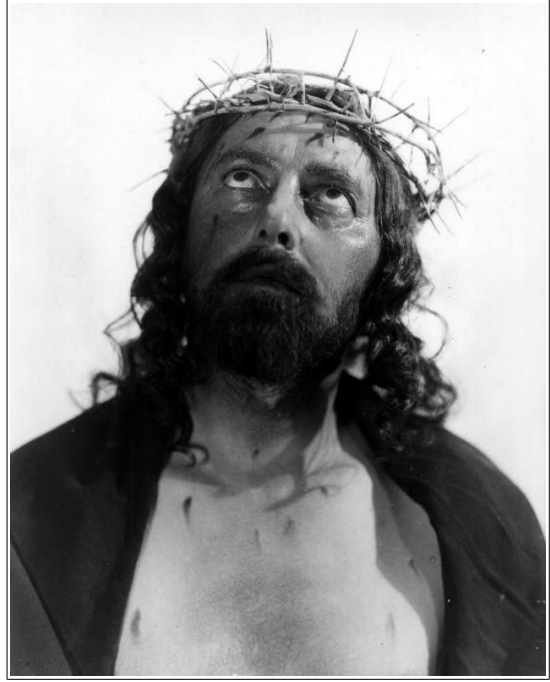
32.

33.

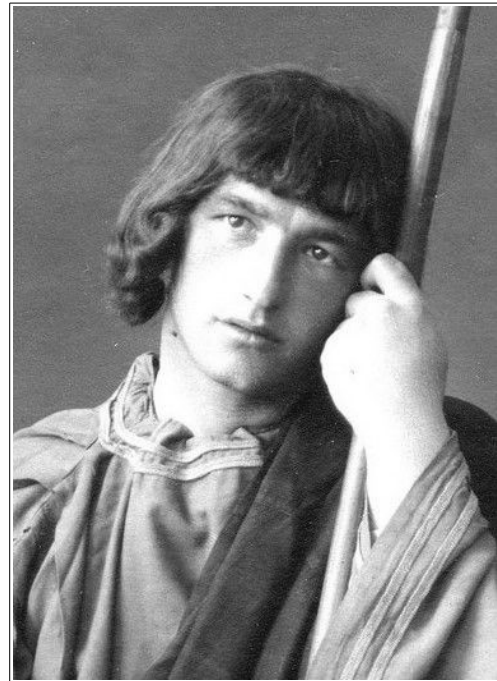
34.

35.

36.

37.

38.

39.

Rosemarie
Edler

Böhmerwald-Passionsspiel
1930 Höritz 1930
 (Čechoslovakei)

Große dramatische Darstellung des Erlösungswerkes.
 Spielleitung: Dir. Max Höller.

**Aufführungstage: 25. Mai; 1., 9., 15., 22., 29. Juni; 6., 13., 20., 27. Juli;
 3., 10., 17., 24., 31. August.**

Preise der Sitzplätze: 40, 30, 25, 20, 15, 10 Kč.
 (Kartenreservierung nur gegen Vorauszahlung.)
 Auskünfte und Wohnungsbestellungen beim
 Bürgermeisteramte in Höritz i. Böhmerwalde

Telefon Nr. 1.

Telefon Nr. 1.

41.

42.

43.

44.